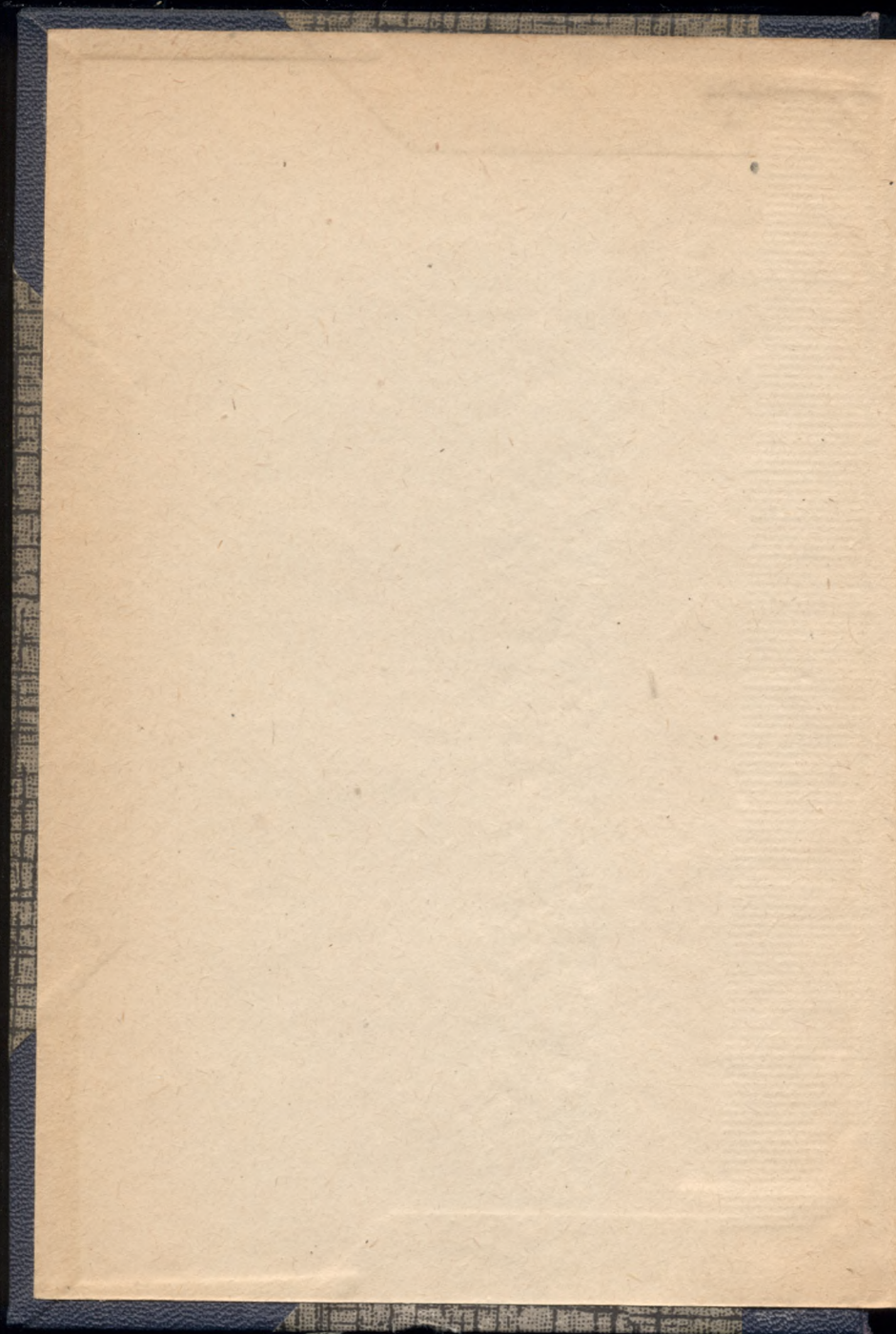
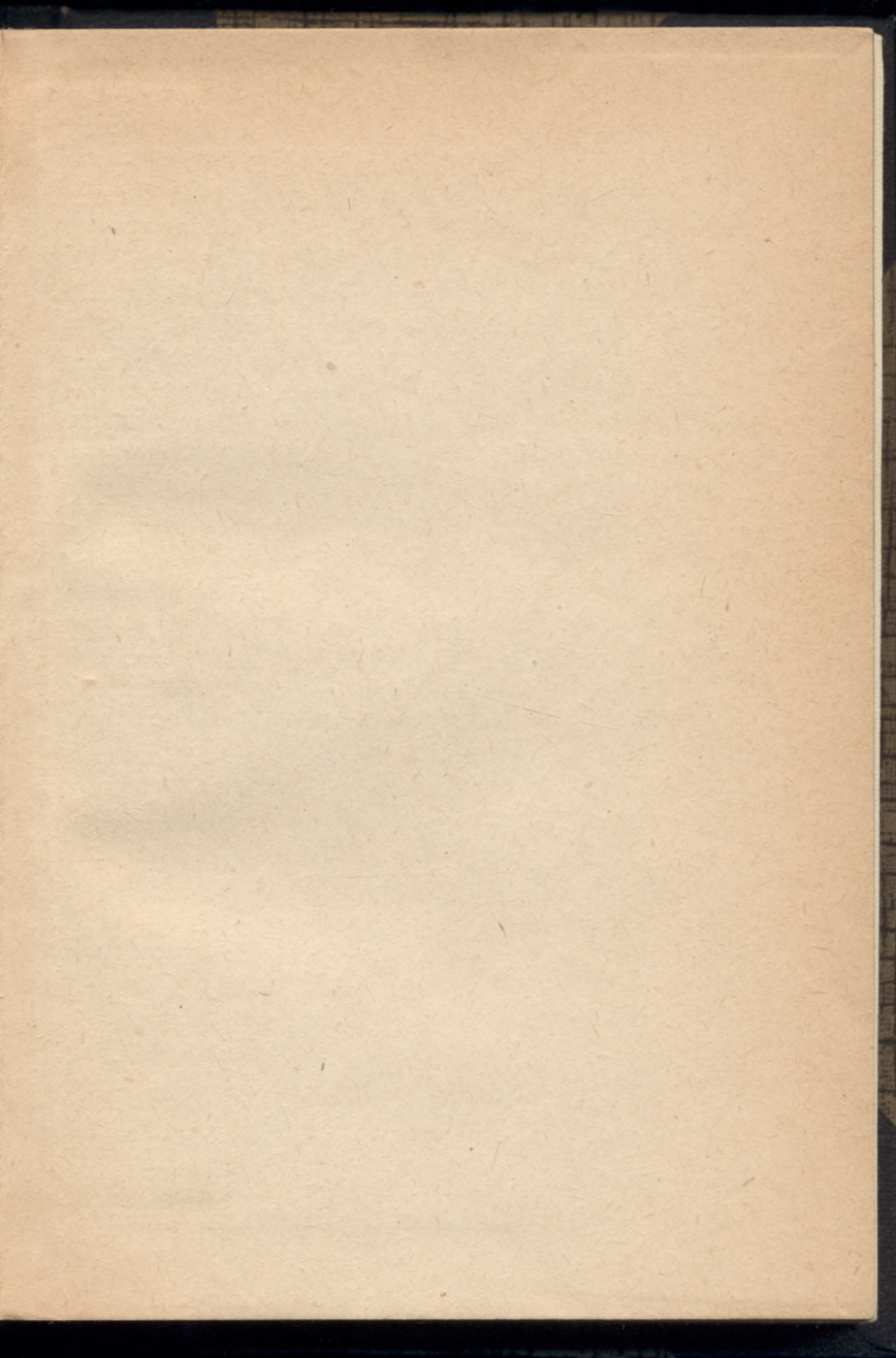
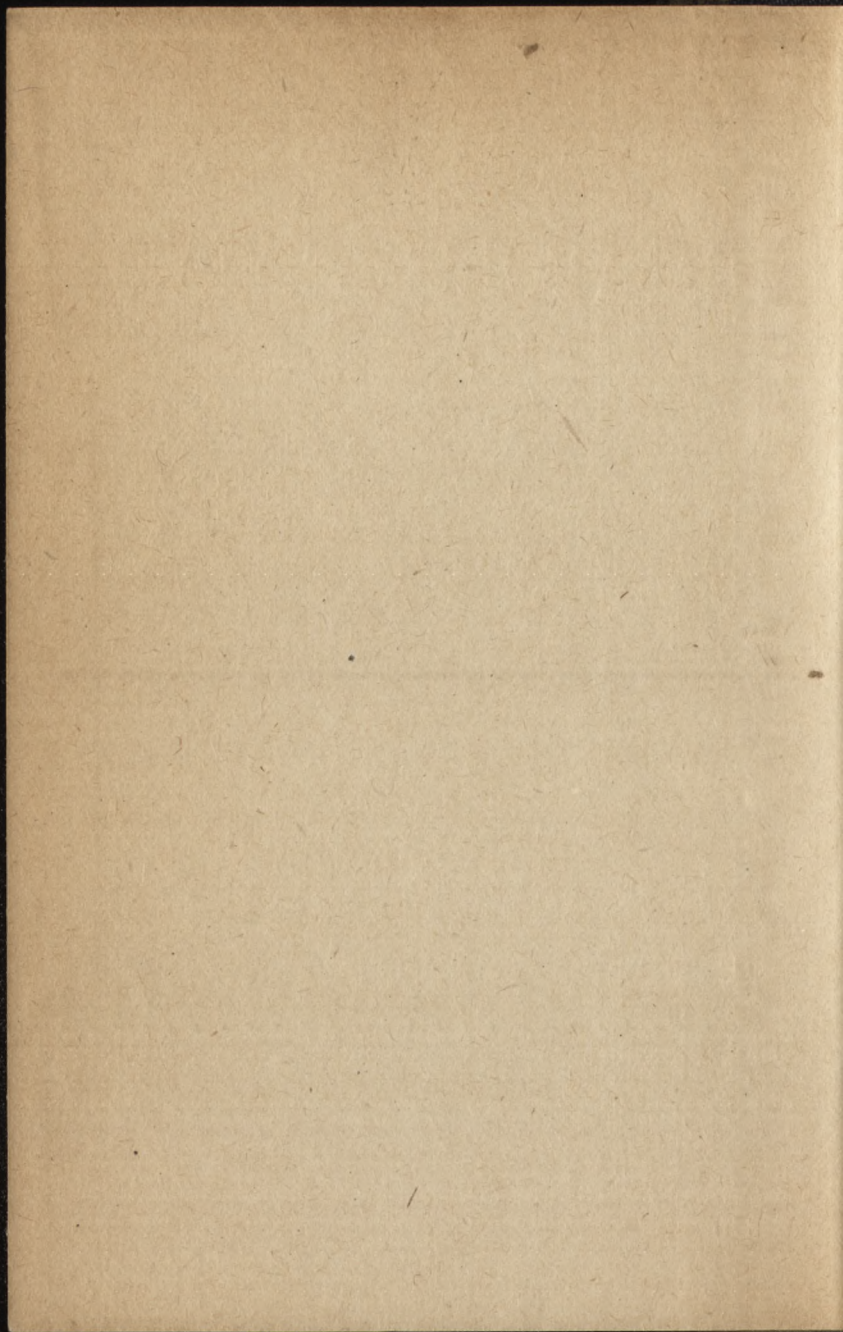

182.477

182477

Köteles példány
FRANKLIN-TÁRSULAT

A

KISTAPOLCSÁNYIAK

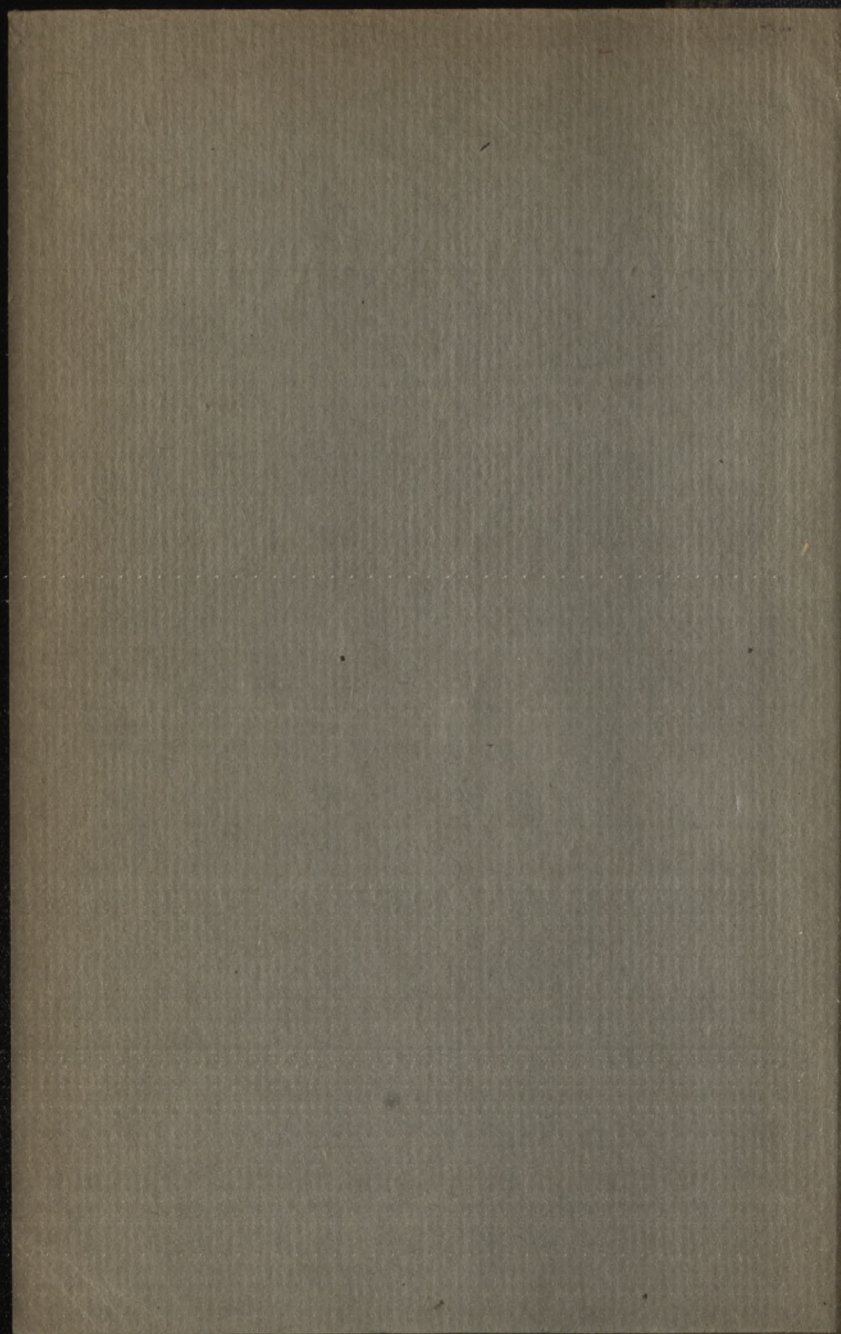
ÍRTA

DE HAICZL KÁLMÁN

BUDAPEST

1934

Á
KISTAPOLCSÁNYIAK

ÍRTA
Dr HAICZL KÁLMÁN

BUDAPEST

1934

Franklin

182477

~~36694~~

M. N. MUSEUM KÖNYVTÁRA
T. Nyomd. Nővadásztól
1934. 417 42.

Ama családok egyike, melyek az Árpádházi királyok alatt idegenből költöztek az országba, ahol új hazára, otthonra találtak és Magyarország testébe beolvadtak. Őse Haslau comes, akit okleveleink Hozlou, Hochlou, Hochlau, Huchlou, Hazlav néven is említenek.

Ki volt Haslau comes? Pór Antal Haszló-nak írja és a szláv Bohuslavból eredezteti, másutt meg Lászlónak nevezi. Kachelmann Haslavnak írja és Tirolból származtatja. Ha igaz, hogy Ottó v. Haslau 1258 körül Steiermark kapitánya volt,¹ és László király 1278 júl. 17-én Győrött tartózkodván, «legkedvesebb atyjának és barátjának, Rudolfnak» kérésére a rorai Ditrich halála után a kir. kincstárra visszaháramlott bizonyos javakat és jövedelmeket ifj. Haslau Ottónak adományozta,² valószínű ama feltevés, hogy a Kistapolcsányi-család őse ez ausztriai Haslau-család ivadéka volt, annyival inkább, mert Haslau község ma is fennáll Alsó-Ausztriában Bruck mellett. Minthogy azonban a kistapolcsányi Haslav comesnek kereszt-

¹ Kachelmann: Geschichten der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung. II. Előszó.

² U. o. II. 144.

nevét az oklevelek nem említik, a személyazonosság megállapításáról le kell mondanunk.

Úgy látszik, Kistapolcsány eredetileg a barsi várispánsághoz tartozott, legalább erre vall Sára László, Péter fia, temesi főispánnak 1390 április 5-én a garamszentbenedeki konvent előtt történt bevállása, melynek értelmében kistapolcsányi rész-birtokát, mely azelőtt Bars várához tartozott, a király engedélyével nővére fiának, Kistapolcsányi Péternek örökjoggal átadta.¹ Minthogy a tatárjárás elmúltával Bars városában németek telepedtek le, sőt a főispáni széket is németek — 1246-ban Verner,² 1275-ben Preuslin³ — töltötték be, korántsem lehetetlen, hogy Haslav comes is a barsi kir. várban töltött be valamilyen comesi tisztséget s e révén jutott Kistapolcsány birtokába. Annyi bizonyos, hogy utódait még a későbbi századokban is «Ispán» néven is nevezik.

Haslav comesnek fiát Gyulát 1307 óta ismerjük, mely évnek szent György napján a király megengedi Lukácsnak, Kozma fiának, Detriknek, Leusták fiának és Miklósnak, Iván fiának, akik unokatestvérek voltak, valamint Kys Thopulchani Jula fiának, Gergely mesternek, atyafiuknak, akit önként és a király engedelmével e célból társul fogadnak: hogy a Divékvölgyi Dobrochnya, Buhon és Novidzen falvak határában aranyat és ezüstöt moshassanak és bármely más ércre

¹ Garamszentbenedeki lt. B. 71.

² Monum. Eccl. Strig. I. 363.

³ U. o. II. 54.

bányát nyithassanak.¹ Ez engedélyokiratban Haslav comesnek már unokája Gergely mester is szerepel, akit az engedményesek legközelebbi rokonuknak (proximus) neveznek, azaz valószínűleg Kistapolcsányi Gyula a Divék-nemzetségből nősült, vagy viszont. Egyikük, Miklós de Bossan, a Bossányiak őse.

Csák Máténak 1318 aug. 9-én és u. a. évi nov. 11-én kelt két rendbeli bevallásában olvassuk, hogy a «*possessio seu villa Kystapolchan perpetualis extiterat eorundem Comitum Hoslow et filii sui Julia ab antiquo*» és «*que prius hereditaria terra fuit predicti patris sui et Ipsius*».² Mindebből jogosan következtetjük, hogy Haslav comes már 1307-ben öreg ember volt és Kistapolcsányt a tatárjárás utáni időkben kaphatta királyi adományba.

I. Károly király fentérintett oklevele a bányaugedélyt olyképen adja meg, hogy felfedezvén a keresett bányákat, az engedményesek a királyi járulékot — a talált érc kétharmadát — egy év leforgása alatt szolgáltatassák be. E királyi kiváltság magyarázatát Szerémi abban keresi, hogy «*Tapolcsányi egyike volt ama új híveknek, kik a merénylő Zách Feliciánt lefegyverezték*».³ E feltevésnek sarkalatos hibája, hogy a Záchmerénylet sokkal később történt meg. Okát tehát másban kell keresnünk. Az Árpádház kihaltával

¹ Botka Tivadar. Oklevéltár. 8.

² Botka i. m. 9., 10. l.

³ Majthényiak és a Felvidék I. 75.

a magyarság pártokra szakadt és nem csoda, ha hat év alatt három királya lévén az országnak, Haslav ispán és fia pártállásukat többször is változtatták. Eleinte Károly királynak pártjához szegődtek, aki ezért a fenti bányaengedéllyel jutalmazta őket. Majd amikor Trencsényi Csák Máté Ghymes várát is elfoglalta s ezzel az egész vidék urává lett, Kistapolcsányi Gyula Csák Máténak lett híve, aki őt lévai kapitánnyá tette. Ez időtájtban Haslav ispán a Csák Máté területén levő Kistapolcsányt felcserélte a komárommegyei Hetény községgel 100 márka ráfizetése mellett. Ily módon került Kistapolcsány néhány évre Csák Máté birtokába, akinek vérrokonával, Mátyás fia István mesterrel Haslav ispán a cserét megkötötte. Kistapolcsányi Gyula Csák Máté iránti hűségében végig kitartott, minden hadjáratában, vállalkozásában résztvett és vetélytársaival való küzdelmeiben vérét is ontotta, miként azt Csák Máté elismeréssel hozza fel. Mikor azután Csák Máté a királlyal kibékült, vagy inkább a dolgok új folyásába belenyugodott, 1318 aug. 9-én Esztergomban a szt. János-lovagok konventjében Kistapolcsányt újból Gyula ispán, lévai várnagyának adja, illetve Hetényért és a 100 márkáért visszacseréli. Ez adománylevelet nov. 11-én a konvent előtt privilegiális alakban újra kiadta.¹

Mikor azután Csák Máté meghalt és várai egymásután a király kezére jutottak, Kistapolcsányi Gyula is 1321 júl. 6-án Léva várát feladta

¹ Botka i. m. 9., 10. l.

s ezért jutalmul Málást, melynek birtokosa örökösök nélkül halt el, kérte. A király «visszaidézvén emlékezetébe hűségének engedelmes és kitűnő szolgálatait», még ugyanazon évben Málást neki és Endre fivérének adományozta. Az esztergomi szt. János-lovagok konventje Gyula ispánt 1323 nov. 5-én iktatta be Málás birtokába armai Deers királyi ember jelenlétében ellenmondás nélkül.¹ Ugyanazon évben júl. 4-én a király az egyik bakabányai ezüstmányát is nekik adományozta «cum spacio unius miliaris Backabánya superius annotata simul cum foro eiusdem iuxta regni consuetudinem» azaz a bíraskodási joggal együtt.² Ugyancsak 1321. évben szept. 27-én szerzi meg Kistapolcsányi Gyula ispán a hontmegyei eösödi birtokrészt, mely a család kihaltáig birtokában maradt.³

Haslav ispán ekkor már nem szerepel, valószínűleg ez időtájt halhatott meg, legalább Kistapolcsányi Vörös (rufus) Gyula és fitestvére András ispánok 1324 április 25-én osztoznak Kistapolcsányban akkép, hogy az atyjuk által örökségi jogon birt udvart (fundum curiae) a kúria két oldalán szomszédos két szállással (mansio), ahogyan ezt atyjuk régi időktől fogva birta volt, továbbá a Thopolnica-folyó melletti két kaszálót és Bolug (Volug) birtok harmadrészét András kapja, amiért András örökösei nevében minden egyéb jogáról lemond.⁴

¹ Orsz. Lev. : DL. 2185.

² DL. 2046.

³ Anjoukori okmánytár I. 629.

⁴ DL. 2241.

Gyulának két fia volt: Gergely és Miklós. Utóbbi, Miklós mester a királyi udvarban tartózkodott, mint testőr és Endre kir. herceg nevelője (aule nostre miles fidelis, pedagogusque Excellentis principis domini Andree Jerosolime et Sycilie Regis). 1330 április 17-én Zách Felicián merénylete alkalmával ő és Drugeth János nádor fia Miklós a négy éves Lajos és három éves Endre hercegeket súlyos sebek árán — Kistapolcsányi Miklós fején sebesült meg — védelmezték meg.¹ Ezen hűséges szolgálata jutalmául Lajos király 1344 okt. 3-án Zách Felicián barsi családtagjainak, Kopey² és Bathownak malonyai (Molonan) birtokát adta neki és Gergely fivérének fiutódlási joggal, egyben őket a nemesek sorába emelte. A nyitrai káptalán őket még ugyanazon évben iktatta be a birtokba ellenmondás nélkül.³

A «nobilítamus» szó természetesen úgy értendő, hogy a király a Kistapolcsányiak régi nemességét Malonyára, mely a királyra visszaháramolván szabad birtokká lett, kiterjesztette.

Lajos király az adománylevelet 1347-ben újból kiadta. De ennél többet is tett. 1349-ben kiadott kiváltságlevelében Tapolcsányi⁴ Gergelyt mindenkinek joghatósága alól mentesíti, Bars vármegyé

¹ Az 1358. évi bécsi krónika «Kenesichi Gyula fiát» említi, amiből következik, hogy Knesich ekkor már a Kistapolcsányi-család birtoka volt.

² Zách második leánya, Sebő, Kopey felesége volt.

³ DL. 3725, 3726.

⁴ A Kistapolcsányi-család tagjai az okmányokban, különösen később «Tapolcsányi» néven fordulnak elő.

főispánját és alispánját kivéve. Ugyancsak birtokán levő jobbágyait is — a bűnügyek leszámításával — urukén kívül minden más joghatóság alól felmenti.¹ Miklósról hallgat a kiváltságlevél. Ő Endre herceggel Nápolyba ment és 1342-ben még mellette volt.²

Kistapolcsányi Gyula még 1343 előtt halhatott meg, mert az ezen évben létrejött osztályos egyességben már csak fiai szerepelnek. Az egyességet Visegrádon a király előtt április 3-án kötötték. Gergely, Gyula fia, Miklós nevében is,³ másrészt György és Endre atyjuk Endre nevében is. Gergely és Miklós a hontmegyei Kistúron vétel útján szerzett birtokot, a barsmegyei Bajkán levő örökös birtokot, valamint a Feuldes Miklóstól ugyanott szerzett birtokrészt, továbbá a Kydy (?) málassi birtoknak negyedrészt és Kistapolcsány s a közelében levő Wlyugh birtokok egy harmadát Endrének és fiainak Györgynek és Endrének engedik át. A Kydymálasi birtok háromnegyed részét, nemkülönben Kistapolcsány és Wlyugh kétharmad részét Gergely és Miklós, Gyula fiai tartják meg. A Lőrinc diáktól a kir. udvarnál elkövetett lopása miatt elkobzott és Kistapolcsányi Endre fiának, Györgynek adományozott birtokok — nevük az oklevélben nem szerepel — két egyenlő részre osztatnak és egyiket Gyula, másikat Endre fiai kapják. A király

¹ DL. 4030.

² Hont vármegye 312.

³ Úgy látszik, Miklós még ez évben is Nápolyban tartózkodott.

az egyesség foganatosításával az esztergomi káptalant bízta meg, kir. emberekül pedig Istvánt vagy Miklóst, Pál fiait, vagy Deseut Zanchok fiát (Ebedeczi), vagy Imrét Ders fiát jelölte ki.¹

Az osztályos egyesség tehát megtörtént, de valahogy összevezeshettek rajta. Erre vall Nagymartoni Pál comes országbírónak 1344-ben kiadott rendelete, melyben annak a bírságnak felét, melyet Kistapolcsányi Gergelynek és Miklósnak Endrével és fiaival való békéltetésük során fizetniök kellett volna, István herceg közbenjárására elengedi.²

De megkezdődtek a hatalmaskodások és perek szomszédaikkal is. Első, aki a Kistapolcsányiakkal kikötött, Vörös Beke, Hrussó híres várnağya volt, aki 1323 táján Gyula ispánnak (dicti Rufi) kistapolcsányi birtokát megtámadta és kifosztotta wloghi majorjának sáfárját pedig fogságba hurcolta. A király kétszer is tartatott ez ügyben vizsgálatot, egyiket a nyitrai káptalan, másikat a kereszteslovagok esztergomi konventje folytatta le.³ Rövid vártatva reá a Maróthi-családdal gyült meg bajuk. Úgy látszik, egyik fél sem vethetett sokat a másik szemére, mert beismerik, hogy a károk és jogsérelmek kölcsönösek voltak. Kistapolcsányi Gergely és Miklós, valamint Maróthi György és Miklós, Jakab fiai ennek folytán 1331-ben a nyitrai káptalan előtt Eswed (Eöseöd) birtokára vonatkozólag is békésen megegyeztek.⁴

¹ DL. 3569.

² DL. 3680.

³ DL. 2195, 2340.

⁴ DL. 2660.

A Kistapolcsányiak sokkal nagyobb és századokon át tartó kellemetlenségekbe keveredtek a garamszentbenedeki apátsággal, melynek birtokai Ebedecen, Knezsicen és Malonya mellett az ő közvetlen szomszédságukba jutottak. Az első áldozat Knezsic¹ volt, melyet a Kistapolcsányiak 1338-ban fegyveres kézzel megrohantak és vérengzések közt kiraboltak. A zobori konvent, mely a vizsgálatot megejtette, a garamszentbenedeki apátnak és konventnek panaszát Kistapolcsányi Gergely és Miklós, valamint Endre és fia János, úgyszintén jobbágyaik és cselédségükkel szemben, beigazoltak találta.² A bírói ítéletet nem ismerjük.

Az apátságnak a Thazár (Thezer) és Malonya

¹ A Kistapolcsányi-család eddigi birtokai közt Knezsic nem szerepel, ellenben olvasunk Wlyogh (Wlyugh, Bolug, Volug,) birtokról, mely Kistapolcsány szomszédságában fekszik. A későbbi okmányok viszont Wlyoghról hallgatnak és Knezsicet emlegetik. A Zách-féle merényletnél is Kenesici Gyula fia szerepel. Minthogy az okmányok mindkettőt Kistapolcsány szomszédságába helyezik, Wlyoghnak neve azonban ma teljesen ismeretlen, azt kell hinnünk, hogy a kettő egy és ugyanaz. Két Knezsic volt egymás mellett, az egyik a Kistapolcsányiaké, a másik az apátságé. Ezért azután később az apátsági Knezsic nevét is több ízben megváltoztatták és lett belőle Alsóknesic, Kisknesic (Nagyknesic a Kistapolcsányiaké), majd Apátfalva aliter Egyházas Knezsic, Kenyersec-Apátfalva, Alsóapáthi, Knesic-Apáthi, Kisapáti, Zsitvaapáti. A Kistapolcsányiak Knesice ma Zsitvakenéz.

² DL. 3156 és 3182. Endrének fia János másutt nem szerepel, neve valószínűleg tollhiba.

határai miatt ellenük indított pere békés megoldást nyert. A határok megállapítására közös megegyezéssel a nyitrai káptalant kérték fel, mely azt 1353 jan. 8-án teljesítette is.¹

A Kistapolcsányiaknak hosszabb és bonyodalmasabb perük támadt Zimányi Istvánnal és Benedekkel, Izsák fiaival és Baykai Mihállyal. István, Teech fia kistapolcsányi és bajkai birtokrészét 1330 körül Kistapolcsányi Endrének és Gyula fiainak 12 nehéz ezüst márkáért örökáron eladta. A szerződést a király is megerősítette s a Kistapolcsányiak birtokba is léptek. Emiatt először a Zimányiak fogták perbe Kistapolcsányi Endrét és Lajos király a garamszentbenedeki konventet bízta meg azzal, hogy a felek között békés egyezséget hozzon létre. A konvent 1350 január 11-én jelenti, hogy a békéltetés nem sikerült² s a Zimányiak a pert folytatták. Mikor pedig a garamszentbenedeki konvent a király parancsára Kistapolcsányi Gyula fiait és Endrét a birtokrészeknek felébe beiktatni akarta, Baykai Márton fia Mihály ellenmondott, okul hozván fel, hogy mivel Teechfi István csak a Baykaiakkal való rokonsága révén jutott a részbirtokhoz, ennélfogva örökösök nélkül való elhalálózása esetére a birtoknak reájuk kell szállania. Teechfi István állítólag Baykai Mihály unokatestvére (patruelis) volt s ezt okmányilag igazolta, a Kistapolcsányiakkal való vérrokonságot pedig tagadta. Viszont a Kistapol-

¹ DL. 4327.

² Anjoukori okmánytár V. 350.

csányiak azt vitatták, hogy Teechfi István legközelebbi vérrokonuk (generacionis proximus) s erre hoztak fel bizonyítékokat. Minthogy ezek szerint a felek egymással homlokegyenest ellenkező bizonyítékokat mutattak fel, párviadalra került a sor Teechfi István és Baykai Márton (dictus Tough) között, melyben ez utóbbinak megbízottja győzedelmeskedett. Konth Miklós nádor 1364 okt. 10-én a következő ítéletet hozta: miután Teech fia, István időközben meghalt, hagyatéka úgy Kistapolcsányban, valamint Bajkán, Baykai Mihályt illeti. Ezzel azonban az ügy befejezést nem nyert, mert a pereskedés tovább folyt. A nádori ítélőszék végül a bonyolult kérdést akképen oldotta meg, hogy a kistapolcsányi és bajkai részbirtok négyfelé osztandó s abból háromnegyed rész Gyula fiai és Endre birtokában marad, negyed rész pedig mindkét helyen Baykai Mihályt illeti.¹ A Zimányiakról sem a tárgyalások folyamán, sem az ítéletben szó nem esett, mindamellett — mint látni fogjuk — részbirtokosok maradtak Kistapolcsányban.

Időközben Lajos király 1347 febr. 21-én Kistapolcsányi Miklósnak, Gergely mesternek, Miklós fivérének és Endre fia Endrének engedélyt adott arra, hogy Hrussó (Hurusov) kir. vár és Kistapolcsány határában a Topolnycha patakban aranyat moshassanak.²

1369-ben járja be az esztergomi káptalan ki-

¹ DL. 5168.

² Botka 29.

küldöttje Hrussó várának és tartozékainak hátaírait László oppelni herceg nádor részére. Kistapolcsányi Péter, Gergely fia, Endre Gyula fia és János, Benedek fia tiltakoztak az ellen, hogy a herceg nádor a Topolnicha folyó, Hrussó vára és Kistapolcsány között fekvő Lehota Leves birtokukat elfoglalta.¹

1389-ben Nagymálasi László, Miklós fia panaszt emelt Kistapolcsányi Gergely fia, Péter mester ellen János barsi esperes előtt, hogy a nagymálasi Bold. Szűz templomának plébánosát, akinek az okiratok szerint Kismálason kellene laknia, Nagymálason tartja vissza. Az esperes akkép ítélte, hogy Kistapolcsányi Péternek jogában áll Kismálason külön plébánost tartania.²

Kistapolcsányi Gergely, Gyula fia, Sáray Lászlónak (Péter fia), Temesmegye ispánjának nővérét bírta nőül. E Sáray Lászlónak a Baykaiak révén Kistapolcsányban is részbirtoka volt. Ezt és bajkai részbirtokát, — melyek állítólag a barsi várjobbágsághoz tartoztak és Baykai Mátyás, János fia által titokban tartattak (?), 1390 április 6-án Budán, Zsigmond király előtt új adomány címén nővére fiának, Kistapolcsányi Péternek adta.³

E Péternek egyik fia, Gergely papi pályára lépett és 1390-ben az esztergomi káptalan tagja volt.⁴ Alább még foglalkozunk vele.

¹ DL. 5726, 5735.

² DL. 7515.

³ Garamszentbenedeki lt. B. 71.

⁴ Kollányi: Esztergomi kanonokok 1100—1900. 71.

Érdekes a Barachkai-testvérek végrendelkezése, mely a Kistapolcsányiakat újabb birtokhoz juttatta. Ugróczi másképp Barachkai Lőrinc — felesége Kistapolcsányi Agata volt¹ — és János testvérek 1395 május 6-án engedélyt kaptak a királytól arra, hogy — miután gyermekeik nincsenek — összes öröklött és szerzett birtokaik felett szabadon végrendelkezhetnek.² Ennek folytán a török háborúba való indulásuk előtt a váradi káptalanban 1395 június 12-én akkép végrendelkeztek, hogy Welkapolát, továbbá ugróci, zalathnai és pázsiti malmaikat a pálos szerzetnek, Ugrócot Bossányi Lőrinc fiainak, Jánosnak és Iryzlónak hagyják azzal, hogy a pálosok újonnan építendő monostorára 100 ar. frtot adni tartoznak; Pázsitot Nemegi Boduk fia, János fiainak, Jánosnak és Lászlónak ama kötelezettséggel, hogy a pálos monostor építéséhez 50 ar. frttal járulnak; Kalacsnát Kistapolcsányi Jánosnak és Gergelynek — Péter, Gergely fia fiainak — azzal, hogy a fenti célra 50 ar. frtot adni kötelesek; végül Myssent Barachkai Jakabnak, László fiának, és Domonkosnak, Tamás fiának hagyományozták. Ha pedig valaki az örökösök közül a pálosok leendő kolostorával szemben kötelezettségét nem teljesítené, Bossányi Jánost felhatalmazzák arra, hogy annak birtokrészét a köteles összeg erejéig elzálogosíthassa.³

¹ DL. 8315.

² Keglevich-ltár.

³ DL. 8073, 8074, 8075, 8199. Keglevich-ltár.

Barachkai Ugróczi János azonban a török háborúban részt nem vehetett, mert harmadnapra meghalt. Halála oly körülmények között történt, amelyekre részletesen kell kiterjeszkednünk.

Barachkai Lőrinc és János június 12-én a váradi káptalan előtt személyesen (personaliter constituti) végrendeleznek és János már *harmadnapra halálos ágyán a zobori konvent odahívott megbizottjának jelenlétében Ugrócon* újabb végrendeletet készít, melyben kisbaracsikai, belleghi, bessenyői, peéli és valkóci (Balkowc) rész-birtokait és örökrészeit a garamszentbenedeki konventnek hagyományozza. Ez ellen Bossányi Domonkos fia Lőrinc, a Barachkai-örökösök, így Tapolcsányi János, György (helyesen Gergely) unokája nevében is a kolosi konventben június 20-án az esztergomi érsek jegyzője előtt tiltakoztak, indokul hozván fel azt, hogy a hagyományozó halálos ágyán a végrendelet készítésekor már beszámíthatatlan állapotban volt.¹

Magát a végrendeletet csakis a rokonságnak e tiltakozásából ismerjük. Az oklevél keltezése szinte szokatlanul részletes és pontos: az Úr születésétől 1395. évben, harmadik indikcióban, azaz június 20-án három óra körül Kolos helységben a Bold. Szűznek helybeli monostorában, IX. Bonifác pápa uralkodásának (1389—1404.) hatodik évében, «*dum peragebantur obsequia divinatorum ministeria defuncti eiusdem Johannis in septimo (die) iam tumulati anno, Indictione die*

¹ Botka i. m. 78. l.

mense hora loco Pontificatus quibus supra». ¹ Azaz a tiltakozás aznap történt, amikor az elhaltért a hetednap (nyolcadnap?) gyászmisét tartották. Mindebből az következik, hogy Barachkai Jánost Nagyváradról Ugrócra két nap alatt hozták betegen, ami a XIV. században a lehetetlenséggel határos. Alighogy megérkezik, új végrendeletet csinál és aznap meg is hal!

A tiltakozás megokolása is figyelmet érdemel. Azt mondja, hogy az ugróci plebános a beteget *igen gyakran* (sepissime) meglátogatta és rábeszélni iparkodott arra, hogy az utolsókenet szentségét szokás szerint felvegye, de a beteg a plebánost mintegy (sicuti) észvesztett állapotban mindannyiszor hallatlan gyalázó szavakkal illette s elkergette, minek folytán az utolsókenet felvétele nélkül mult ki. Ezzel szemben a tiltakozók maguk is beismerik, hogy a beteg «post confessionis auditionem sui Parochialis Plebani», azaz gyónásának elvégzése után csináltatta meg a szóban forgó végrendeletet. Mindebből tehát csak arra következtethetünk, hogy Barachkai János, miután Nagyváradról valósággal lóhalálában hazahozatták, legelőször is meggyónt s utána

¹ Eredetije a Botka-család levéltárában I. Botka i. m. 78—79. A tiltakozás Vrbow János Pál fia, az esztergomi egyházmegye jegyzője előtt történt. Tiltakoznak pedig Bossányi Lőrinc Domonkos fia, Barackzai Lőrinc mester István fia és nővére Eufémia (Bossányi Lőrinc neje), továbbá Nemegi (Névedi) János, Bodokfi János fia és Kisthopolczani János, György (Gergely) fia, Péter fiának nevében és megbízásából. István széplaki plebános és esperes, Bossányi Péter és káplánja Péter, Nadláni János, Ugróczi Simon és káplánja László, Oszlányi Tamás plebános és mások jelenlétében.

ő maga siettette a végrendekezést, mielőtt eszméletét vesztené, tudva azt, hogy végórája küszöbön áll. Sőt talán éppen gyónásának következménye volt e végrendelet, mint látni fogjuk. Az egész tiltakozás különben csak irott malaszt maradt, aminek egyéb oka is volt.

Maga a tiltakozás megemlíti, hogy a tiltakozó oldalági örökösöket Kisbaracska, Belleg, Bessenyő, Pél és Valkház birtoka csak zálog és feltételes jogon (*per modum conditionalem*) érinti. Amint hogy a dolog ugyis volt.

Belleg és Bessenyő a garamszentbenedeki apátság birtoka. 1356. és 1359. évben Ulrik és Miklós apátok mindkettőt bérbeadták a Barachkai-családnak, mely azután szokás szerint a birtokokat elfoglalta. Ebből *per* keletkezett és Lőrincnek 1380-ban bírság fejében négy márkát kellett fizetnie s a birtokokat visszaadnia. Barachkai János ezek szerint fenti végrendeletével egyebet nem tett, mint az általa és Lőrinc által elfoglalt bellegi és bessenyői birtokokat jogos tulajdonosuknak visszaadta. A kisbaracscai, péli és valkházi részbirtokok az apátság birtokába nem kerültek, legalább ezek közt sohasem szerepelnek; ellenben Bellegh és Bessenyő visszaadatott amaz egyezmény alapján, melyet Barachkai Lőrinc 1395 dec. 11-én az apáttal a zobori konvent előtt kötött. Ez egyezményben Lőrinc bátyjának fenti végrendeletét minden kifogás nélkül elismerte.¹

¹ Knauz: A Garan melletti szentbenedeki apátság. I. 144—146.

Barachkai Ugróczi Lőrincz 1396-ban új végrendeletet készített, amelyben valkóci és kalacsnai birtokrészét Kistapolcsányi Gergelynek, Pázsitot Nemegi Bodok fia, János fiainak, János és Lászlónak, Ugrócot Bossányi Lőrinc fiainak, János és Juszlopnak, Velkapolát a pálosoknak, Belleghet és Pélt a bessenyői, ugróci és baracscai templomoknak, Hidegh (Chydeg) birtokát pedig László és Jakab fivéreinek hagyományozta.¹

Így jutott a Kistapolcsányi-család Kalacsna és Valkóc birtokához. Minthogy az utóbbi helységben a garamszentbenedeki apátságnek is rész-birtoka volt, ezt a Kistapolcsányiak bérbévezték, majd a divó szokás szerint elfoglalták, amiből szintén per keletkezett. Később a Kistapolcsányiak e rész-birtokát Pusztavalkócnak nevezték, ahol jobbágyaiknak külön bírójuk is volt.² Kalacsna és Valkóc birtokába Kistapolcsányi Gergelyt és Jánost a nyitrai káptalan 1397-ben iktatta be ellenmondás nélkül.³ Ugyanezen évben történt a pálos szerzetnek is beiktatása ellenmondás nélkül Velkapola birtokába,⁴ melyben azonban úgy Hrussó várának birtokosai, valamint a Kistapolcsányiak igen gyakran háborgatták.

Kistapolcsányi Péternek öt gyermeke volt: Gergely, János, Ágota, Benedek és Márton, más-kép Gyula. Gergely a papi pályára lépett és 1390-

¹ DL. 8169.

² Knauz i. m. 230.

³ DL. 8240.

⁴ DL. 8239.

ban az esztergomi káptalan kanonokja,¹ aki a családot — mint látni fogjuk — sok bajba keverte. János (†1406 körül) neje Klára, ismeretlen családból. Ágota, Ugróczi Lőrinc neje.

1398. évben Bossányi Lőrinc fiai, János és Iriszló a nyitrai káptalan előtt bevallást tesznek arról, hogy Kistapolcsányi Péter fiai Gergely és János nővérüket Ágotát, Ugróczi Lőrinc özvegyét hozománya és menyasszonyi ajándéka fejében a leánynegyeddel, azaz 50 új márkával kielégítették.² Ugyanezen évi nov. 20-án pedig Péter fiai, Gergely, Benedek és Márton, más néven Gyula és özvegy anyjuk a garamszentbenedeki konvent előtt felszámolják egymás közt kistapolcsányi egyik kuriájukat, telkeiket és a készpénzhagyatékot, amiből arra következtethetünk, hogy Péter ez évben halhatott meg. A készpénzből Gergely, Benedek és Gyula 110 márkát a garamszentbenedeki konventnél helyeztek el, mely az összeget nekik 1406-ban visszaszolgáltatta.³

A XV. század első évei a szomszédokkal való ellenségeskedésekkel, perpatvarokkal és erőszakoskodásokkal telvék. Kistapolcsányi János és Imre rokonságuk segítségével 1400-ban Marótra törtek, ott Forgáchéknak Lőrinc nevű vámszedőjét halálra sebeztek, jó lovát és 100 ar. frtját elvették, a csődületre összegyűlt asszonyokat és gyermekeket pedig lovaikkal tapostatták. Ez

¹ Kollányi: Esztergomi kanonokok. 71. l.

² DL. 8315.

³ DL. 8372 és 9207

ügyet azonban 1401-ben a garamszentbenedeki konvent előtt békésen elintézték.¹ Ugyancsak 1400-ban viszont Fedémesi Miklós, Zobonya fia, Kistapolcsányt, Malonyát és Ebedecet kirabolta s elpusztította. Ez az ügy is békés megoldást nyert, amennyiben Fedémesi 1401-ben a nádor előtt arra kötelezte magát, hogy a nála levő összes zsákmányt Ebedeczi Lázárnak és Istvának, továbbá Kistapolcsányi Jánosnak, Gergelynek, Imrének és Gergely (Endre fia) özvegyének, valamint jobbágyainak visszaszolgáltatja.²

Sokkal komolyabb bajba keveredtek az 1403. év folyamán. Mikor a Zsigmond király uralkodásával elégedetlen magyar főurak nápolyi Lászlót az országba hívták, Hrussó várának akkori zálogos birtokosai, a Kanizsayak is az ő pártjához szegődtek. Zsigmond király a hrussói várnak elfoglalásával Forgách Péter nyitrai püspök főispánt bizta meg, aki 1403. szept. havában a vár ostromára indult. Minthogy a várnak pusztá megrohanása kevés sikerrel kecsegtetett, a várral szemben levő sziklahegy gerincén körülbelül 400 lépésnyi távolságban ellenerősség építéséhez fogott, hogy az ostromot onnan intézze. Az ellenerőd építését megakadályozandó, a szintén nápolyi László pártján levő Kistapolcsányi János, nagy fegyveres erővel a szikladomb alá jött, de Forgách csapatai visszaűzték. Ekkor a vár őrsége is ki-

¹ Bártfai Szabó: A Ghymesi Forgách-család története. 126. DL. 8629. A Kistapolcsányiak közt Zsigmond is szerepel, de kinek fia volt? Nem tudni.

² DL. 8601. és 8626.

rontott s az erre támadt harcban Kistapolcsányi János megsebesült és utóbb sebeibe bele is halt. A várórség megadta magát. Az ostrom költségeit a Kistapolcsányiaknak kellett volna viselniök, de Zsigmond király amnesztiája után az ügyet nem bolygatták.¹ Mi több, a Kistapolcsányiak az amnesztia után Forgách Péter ellen erőszakoskodási pert (processus violentiae) indítottak. A király a vizsgálat megejtésével a nyitrai káptalant bízta meg, mely 1405-ben a fentieket derítette ki, minek következtében a Kistapolcsányiakat keresetükkel elutasították.²

Az ellenségeskedés a két család közt tovább tartott. Forgách Péter a Kistapolcsányiaknak azzal fizetett vissza, hogy emberei Kishecsei Tamással, Mihállyal és Imrével Malonyára törtek, a határjeleket elpusztították, a földek egy részét elszántották. Az ő tudtával történt az is, hogy anyja, Ilsvai Leusták nádor özvegye, az 1000 frtot érő kistapolcsányi erdőt embereivel felégettette, amikor több jobbágyház is elhamvadt; végül, hogy Nagypaponyi Miklós és Tamás beleegyezésével a Kistapolcsányiak több jobbágyát fogságra vitte.³

Kistapolcsányi János — mint említettük — 1403-ban meghalt. Özvegye Klára férjének kistapolcsányi, malonyai, kalacsnai, valkóci, másjai

¹ Soós Elemér: Hrussó vára. «Arch. Ért.» 1913. 170—171. Bártfai Szabó i. m. 101—102.

² U. o.

³ Bártfai Szabó i. m. 119. A nyitrai káptalan jelentése 1408 júl. 18.

és össödi részbirtokait azonban továbbra is kezében tartotta, mire sógorainak, Gergely, Benedek és Gyulának panaszára a király 1406-ban felhívta, hogy hozományát vegye ki s a fenti birtokrészeket adja vissza.¹ Ugyanezen évben Kata, Jánosnak árvája panaszolja be nagybátyjait, hogy a leánynegyedet szolgáltassák ki neki, amire őket a nádor kötelezte is és az ítélet végrehajtásával a garamszentbenedeki konventet bízta meg. A következő évben kellett volna az osztozkodásnak megtörténnie, de sem a nádor megbízottja, sem Kata meg nem jelentek.²

A garamszentbenedeki konvent a királynak 1407 nov. 22-én kelt parancsára Kistapolcsányi Péter fiának Gergelynek kérésére Szódói Zsigmond kir. emberrel bejárta Kistapolcsány határait s azokat megújította. A kolosi monostor és a Bossányiak felsőújfalusi (Jánosfalva) birtokának határán Miklós apát és Bossányi János és Bán mutatták meg a határjelzőket, a Hrussó várától Kistapolcsány felé vezető úton pedig Pókaházi Tamás, Ilsvai Ilona, Hrussó várának úrnője nevében a határjárásnak ellenmondott. Ugyancsak Knezics és Alsó Knezics (Kistapolcsányiaké) határán János kereszturi plebános tiltakozott. Ilsvai Ilonát újév utáni nyolcadra a király színe elé idézték.³

A konvent ez eljárást újabb királyi rendeletre

¹ DL. 9166.

² DL. 9256, 9418.

³ A konvent jelentése 1407 Szilveszter-napjáról.

1408 nov. 28-án megismételte, ugyanazon határokat bejárta és öt nappal később jelenti, hogy Kistapolcsányi Péter fiát, Gergelyt javaiba Ilsvai Lesták nádor leányának ellenmondása dacára ismételten beiktatta Zapazi (?) László mester jelenlétében.¹

1408-ban Simonyi Frank Kistapolcsányi Kátát elrabolta és fogva tartotta. Az ügy a nádor elé került, aki Simonyit 850 dénár pénzbírságban marasztalta el. A bírságot a garamszentbenedeki konvent előtt ki is fizette Kistapolcsányi Gergely, Benedek és Gyula panaszosoknak.²

A következő években a Kistapolcsányi-család súlyos bajba keveredett. Gergely kanonok ugyanis fivérével, Benedekkel együtt valami úton-módon a garamszentbenedeki konvent pecsétjét ellopta s azzal több rendbeli okmányhamisítást követett el. Ez már főbenjáró vétség volt, melyért a hazai törvények értelmében vagyonelkobzás, sőt fejevesztés is járt. A király Gergelyt Lévai Cseh Péter által elfogatta, bebörtönöztette és mindkettejük vagyonát elkobozta. Igen érzékeny csapás volt ez a családra, mely minden követ megmozgatott, hogy az erkölcsi és anyagi hinárból kimenekedhessék. A környéknek jóformán egész nemességét mozgósították és 1417-ben Kistapolcsányi Benedek, Gergely fivére, továbbá Bucsáni Bodok fia László, Elefánti Mihály, Koloni András, Baracs-

¹ Az okmány hiteles másolata † Odescalchi Artur herceg birtokában volt.

² DL. 9450.

kai Jakab, Páni János, Simonyi Zsiga, György és Miklós, Kálnai Pál, Vezekényi Remete János, Nemeghi (Névedi) András, Oszlányi Miklós és András, Deseői Danch fia László, Praznóczi Vince, Nényei Dach (Dachó) Demeter és István a nádorhoz fordultak, hogy Gergelyt fogságából kiszabadíthassák és mindketten elkobzott jószágaikat visszanyerhessék. Zsigmond király 1417. febr. 24-én Lévai Cseh Péterhez, Bars megye főispánjához intézett rendeletében a fentiek jótállására meg is kegyelmezett nekik és meghagyta, hogy elkobzott jószágaikat adja vissza.¹

Az ügy azonban ezzel még korántsem ért véget. A Kistapolcsányiak bosszujokat, úgy látszik, Lévai Cseh Péteren akarták kitölteni és hatalmaskodásért perbe fogták. Magának a királynak kellett közbelépnie. 1419. nov. 28-án az összes egyházi és világi bíróságokhoz rendeletet intézett, melyben megtiltotta nekik, hogy Lévai Cseh Péter ellen ez ügyből kifolyólag panaszt elfogadjanak, miután Kistapolcsányi Gergellyel szemben, aki a királyi méltóság ellen oly súlyosan vétkezett és utóbb kegyelmet nyert, Cseh Péter a király parancsára járt el, amikor őt elfogatta és vagyonát lefoglalta.²

Mi történt Gergely kanonokkal? Megtűrték-e hűtlensége miatt az esztergomi káptalanban, vagy pedig — miként később a család másik tagjával, Mihállyal történt — kizárták-e a káptalamból,

¹ DL. 24,508, 10,542, 21,413.

² DL. 10,863.

nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy 1419-ben az esztergomi érseknek a Forgáchokkal támadt perében választott bíróként szerepel,¹ 1423-ban pedig már nem élt.

Gergely kanonok a nótából épségben menekült ki, de Benedek rajtavesztett. Valószínűleg Gergely halála után újabb okmányhamisítások kerülhettek napfényre, amelyek Benedeknek vesztét okozták. A Kistapolcsányi-családnak 1430-ban a sághi konvent előtt benyújtott tiltakozásából tudjuk meg, hogy Benedeket a főbenjáró ügyből kifolyólag halálra ítélték, Budán lefejezték és jószágait a király a nyitrai káptalannak adományozta alapítvány gyanánt a magyar királyok és az elhúnyt hívek lelkiüdvéért mondandó szentmisékre. A kir. adomány Benedeknek kistapolcsányi, malonyai, kismálasi és össödi birtokrészeire szólt.² A család haragja most a nyitrai káptalan ellen irányult, mely nem akarván ujjat húzni az erőszakoskodásairól ismert családdal, tárgyalásba bocsátkozott velük és hosszas alkudozások után 1477-ben olykép egyeztek meg, hogy a káptalan 300 arany frt lefizetése ellenében a fenti birtokrészeket † Gergely kanonok unokáinak, Gergelynek, Mátyásnak és Benedeknek visszaadják. Az egyességhez a nádor 1480-ban hozzájárult.³

Kistapolcsányi Gergelynek, akit megkülönböztetésül a másik ágbeli Gergelytől, az okmányok

¹ Bártfai Szabó i. m. 117.

² DL. 12,328.

³ DL. 17,942.

«chanonok» névvel illetnek, fia volt Kelemen, akit viszont unokatestvérétől Kelemen kanonoktól való megkülönböztetésül «de Malonyán» Malonyainak is neveznek, résztvett Zsigmond királynak a husziták elleni hadjáratában Benedekkel együtt, akinek gyámja is volt. Minthogy a királyi sereggel Cseh- és Morvaországban tartózkodtak, a király 1423-ban rendeletileg utasította az egyházi és világi bírakat, hogy semmiféle ügyükben ne ítékezzenek s az ellenük addig esetleg hozott bárminemű ítéletet egyszerűen hatályon kívül helyezi.¹ 1429-től kezdve azonban már itthon volt és saját szakállára dolgozott.

E közben a Kistapolcsányiak a szomszéd Ebedecz birtokára szemet vetettek, melynek birtokosaival, az Ebedeczi-családdal atyafiságban állottak. 1400-ban közös ellenségük, Fedémesi Zobonya fia, nemcsak Kistapolcsányt és Malonyát, hanem Ebedecet is kirabolta s elpusztította. Panaszukra a király Fedémesi Miklóst megidéztette, ki 1401-ben a nádor előtt arra kötelezte magát, hogy a nála levő összes zsákmányt Ebedeczi Lázár és Istvánnak, nemkülönben Kistapolcsányi Jánosnak, Gergelynek, Imrének és Gergely (Endre fia) özvegyének, valamint jobbágyaiknak visszaszolgáltatja.² Nemsokára azután az atyafiak zördülhettek össze, mert Kistapolcsányi Gergely, Benedek és Márton panaszára a király Ebedeczi Lázárt és Setétkuti Endrét 1410-ben személyes sértések

¹ DL. 11,313.

² DL. 8601, 8626.

és egy gyümölcsös székér lefoglalása miatt megidézeti.¹ Hogy azután Kistapolcsányi Gergely kanonok miképpen jutott birtokhoz Ebedecen, nem tudni; annyi tény, hogy 1413-ban őt a garamszentbenedeki konvent egy ebedeci részbirtokba bevezeti, ami ellen Ebedeczi Lázár és fia László a konvent előtt sikertelenül tiltakozott.² A később is felmerült kisebb torzsalkodások közül felemlítjük Ebedeczi Imre abbeli panaszát, hogy Kistapolcsányi Gyula egy ebedeci özvegy jobbágy-nét elraboltatott, őt Kistapolcsányban négy napig őrizet alatt tartotta és kénye szerint elházasította.³ Valamint feljegyzésre méltó 1422-ből Ebedeczi Kiss Miklósnak végrendelete, melyben Forgách Miklós özvegyét arra kéri, hogy bőrpáncélját, amelyet Kistapolcsányi Benedeknek használatába adott, szerezzze vissza.⁴

Az 1430. utáni éveket főképp Kistapolcsányi Kelemen erőszakoskodásai töltik be. 1430-ban a sághi konvent vizsgálatot tart Kt. Kelemen ellen, aki a garamszentbenedeki apátság csiffári birtokát megtámadta és benne károkat okozott.⁵ Ugyan-ezen évben a konvent Ktap. Gergely ellen is vizsgálatot vezetett, mert a garamszentbenedeki apátságnak chazai (?) birtokán erőszakoskodott.⁶ Majd a zobori konvent tart a király parancsára ugyan-

¹ DL. 9621.

² DL. 10,134, 10,162, 10,170, 10,028.

³ Knauz i. m. 151.

⁴ Bártfai Szabó i. m. 142.

⁵ DL. 12,280.

⁶ DL. 12,243.

ezen évben vizsgálatot Ktap. Kelemen ellen, aki Chanak (Chonak) Balázs házát megtámadta és lovát Ohajra vitette.¹ Az apát, Bolognai Miklós e panaszát a konvent is megismételte, melyben a nyitrai káptalan járt el.² Ugyancsak Ktap. Kelemen az apát szelepcsényi szőlejének termését éjjel leszedette és más szőlők termésével együtt elvitette. A vizsgálatot a zobori konvent ejtette meg — a vád valónak bizonyult.³ Valkóc miatt is újabb per keletkezett. Az apát panaszt emelt Ktap. Gergely és Kelemen ellen, hogy rétjeit és földjeit — melyek a Kistapolcsányiaknak Pusztavalkóc nevű birtoka területén fekszenek — abban az időben, mikor az apátsági Valkócot elfoglalva tartották, magának az apátságnak jobbágyaival kiirtották. Amidőn pedig az apát a birtokot visszafoglalta, az irtványokat minden pénzváltás nélkül megtartani akarták. A pert 1437-ben országbírói ítélettel fejezték be, mely kimondotta, hogy a Kistapolcsányiak az említett szántó- és kilencedes irtványföldek, valamint a kaszálórétek holdjáért az apát valkóci jobbágyainak 33 dénárt fizetni tartoznak.⁴

A csehek akkor már Barsmegyébe is elkalandoztak, sőt 1431. táján Lévát és a garamszentbenedeki apátságot fel is perzselték. Kistapolcsányi Gyula egyik ilyen összeütközés alkalmával a csehek fogságába jutott, minek folytán 1437. év-

¹ DL. 12,242.

² DL. 12,241.

³ DL. 12,279, 12,295, 12,296.

⁴ DL. 13,019.

ben malonyai és össödi részbirtokát Kelemennek, Imrének és Jánosnak a nyitrai káptalan előtt 30 arany frton lekötötte, hogy rabságából kiszabadulhasson.¹

A Zsigmond király halálával beköszöntött zavaros idöket egyes főurak saját önző céljaikra használták ki és a rablások, fosztogatások napirenden voltak. Ezt az alkalmat Kistapolcsányi Kelemen sem hagyta kiaknázatlanul.

1446-ban Lévai Cseh László néhány jó barátjának: Füssi László, Velcsézi Endre, Darázi Péter, Malonyai (Kistapolcsányi) Kelemen, Kisendrédí Kis Tamás segítségével a cseh Oskora, Mathinko és Scama Jánossal egyetemben, jobbágyaikkal és cseh lovasokkal és gyalogosokkal a premontreiek sághi monostorára törtek, s azt teljesen kirabolták. Az egyházi ruhákat, az oltárterítöket, zászlókat, 11 ezüst megaranyozott kelyhet, az ezüst megaranyozott ámpolnákat és füstölöket, mise és más könyveket, kiváltságleveleket és egyéb okmányokat elrabolták vagy pecsétjeiktől megfosztották; a szerzeteseket megverték, ruháikat leszaggatták és a jobbágyoktól elrablott jószágot és marhákat Lévára hajtották. Ezzel a monostornak több mint 16,000 arany frt kárt okoztak.

Pál prépost panaszára Palóczi László országbíró a vizsgálat megejtésével az esztergomi káptalant bízta meg, mely Királyfiai Peres Benedek kir. emberrel együtt a vizsgálatot le is folytatta és

¹ DL. 13,033.

a vádakat, a bevallott kárösszeg leszállításával, beigazoltaknak találta.¹

A Kistapolcsány fölött emelkedő Hrussó vára 1424-től fogva Pelsőci Bebekék birtokában volt. Mikor, hogyan került a csehek kezére? nem tudjuk. Mátyás királynak 1467. okt. 21-én k. adománylevelében olvassuk róla, hogy az elmúlt zavaros időkben, amikor a csehek országunk felső-részeit tűzzel-vassal pusztították, a vár † Bebek István gondatlansága, hanyagsága és vigyázatlansága következtében több ízben a csehek kezére került, akik innen országunknak és lakosainak igen sok kárt, tüzet és veszteséget okoztak, amely várat az ő kezükből nem egyszer, hanem gyakran nagy fáradsággal és áldozatokkal szereztek vissza.² Annyi kétségtelen, hogy a várórség vezetői, Magnus Gergely, Hopsich Dénes, Nickel és Radno György a várat 1446. jan. 10-én a garamszentbenedeki konvent előtt Kistapolcsányi Kelemennek és Jánosnak 1000 arany frtért zálogba adták. Az okiratban hivatkozás történik a környék nemeseinek közbenjárására, akik az eddigi állapotok fennmaradása esetén a vidék még nagyobb romlásától és pusztulásától tartottak. A kikötés is benne volt, hogy a várat a mondott összeg lefizetése ellenében a nevezettek vagy mások, akiket illet (vagyis a jogos tulajdonosok) kiválthatják.³

¹ Orsz. Levéltár : DL. 13,926.

² Garamszentbenedeki lt. f. 48, 16. DL. 16,589.

³ DL. 13,904.

A környék lakossága azonban csöbörből-vederbe jutott. Kistapolcsányi Kelemen a várat rendbehozatta és a cseh őrséggel, melyet szolgálatába fogadott, most ő pusztítgatta, sarcolta a vidéket.¹ A panaszok egymást érték ellene. Először a Pelsőci Bebekék szálltak perbe vele a vár elfoglalása miatt. A nádor Kistapolcsányi Kelemennek meghagyta, hogy a várat Bebekéknek adja vissza. Ez azonban nem ment oly könnyen. Mindössze annyit engedett Ujlaki Miklós erdélyi vajda, macsói bán és felsőmagyarországi főkapitánynak a vele 1453. szept. 23-án Galgócon kötött egyességben, hogy Ujlaki katonáit a várba befogadni tartozik; viszont utóbbi megígérte, hogy katonáit annak idején Ktap. Kelemen minden kárvallása s a vár sérelme nélkül fogja onnan kivonni.² Pelsőczy Bebekékkel szemben pedig kikötötte, hogy a vár rendbehozatalára fordított összeget, melynek fedezhetése végett néhány birtokát zálogba adta, neki megtérítik. Mikor pedig Pelsőczy István ezt megtagadta, ugyanazon évben a királynál panaszt emelt ellene.³ Keresetével elutasíthatták, mert a következő évben Pelsőczy István özvegye Margit és fia István ellen az országbíró előtt perújítással élt.⁴

Pelsőczy Bebekék fizetni nem akartak, Kistapolcsányi Kelemen tehát továbbra is a vár birto-

¹ Knauz i. m. 40.

² DL. 14,728.

³ DL. 14,613. Itt Gyurko Janonak nevezi azt, akitől Hrussó várát zálogba vette.

⁴ DL. 14,870.

kában maradt és esze ágában sem volt azt Bebekéknek visszaadni. Mialatt Bebekéket 1456-ban Bars vármegye útján is felszólítja a vár visszavételére¹ és a nyitrai káptalan előtt még 1458-ban is tiltakozik az ellen, hogy Bebekék a várat visszaváltani nem akarják,² azalatt Hrussó várát vejjének, a nyitravármegyei Farkasdi Antalnak és nejének Dorottyának kezeire játszotta annak élete tartamára, remélve, hogy a jogi formák később is pótolhatók lesznek. 1458. év elején azonban Ktap. Kelemen meghalt és vele egyidőben, vagy valamivel előbb, halhatott meg veje is. Antalnak anyja Farkasdi, másként Korompai Miklós özvegye Borbála, hogy a vár idegen kézre ne kerüljön, azt mostani vejjének, Moys Péternek és nejének Dorottyának, valamint ez utóbbi testvéreinek Kistapolcsányi Lászlónak, Gergelynek és Mátyásnak (Máté?) engedte át a nyitrai káptalan előtt s ugyanekkor Moys Péter saját részét is átengedi nekik és Farkasdi Antal adósságát, mellyel Kistapolcsányi Kelemen özvegyének, Erzsébetnek tartozott, a vár átengedése fejében magára vállalja. Egyúttal megfogadja, hogy az említett Kistapolcsányiakat a vár felének birtokában megvédelmezi. Hogyha pedig a várat magának a királytól megszerzi, annak felébe ugyanazokat örökjogon szintén beereszti s abban megoltalmazza.³

¹ DL. 15,093.

² DL. 14,124.

³ DL. 15,231, 15,232, 15,236.

Mindez természetesen a király beleegyezése nélkül történt. Ezzel talán nem is törődtek, hiszen V. László uralkodása alatt a királyi tekintély ugyancsak megcsökkent, a nemrég megválasztott Mátyás királytól pedig egyelőre nem féltek. Ha nem a Kistapolcsányiak féktelenségeit már a vármegye is megelégelte, melynek nemes közönségét, birtokait és jobbágyságait úgy Hrussó várából, valamint kistapolcsányi megerősített kastélyukból egyre háborgatták, fosztogatták. Közvetlen okot talán Kistapolcsányi Lászlónak ama cselekedete szolgáltatott a király közbelépésére, hogy Sárny (Sáray) Márton, aki velük együtt részbirtokos volt Kistapolcsányban, a kastélyból kizárta, ingóságait használatba vette és birtokrészeit is elfoglalta. Mátyás király két héttel trónra lépte után, febr. 28-án Budán k. rendeletében meghagyja Kistapolcsányi Lászlónak, hogy Sárny Mártonnak jószágait és ingóságait adja vissza. A kastélyt pedig, amelyből oly sok kárt, fosztogatást, rendzavarásokat követett el, romboltassa le. Ha önként nem tenné, Bars vármegye főispánja, alispánja és szolgabírái fogják erre kényszeríteni és ha kell, birtokait is lefoglalják.¹

Hát ez már életbevágó veszedelmet rejtett magában a Kistapolcsányiakra. A szerencse azonban kedvezett nekik. Mátyás királynak uralkodása első éveiben annyi rendezni valója volt az országban, hogy rendeletének végrehajtásáról vagy megfélemlített, vagy azt politikából nem szorgal-

¹ DL. 15,215.

mazta. Elég annyit megjegyeznünk, hogy a kistapolcsányi kastélyt le nem rombolták.

A szomszédokkal való zsörtölődések azonban ezután sem szüneteltek és viszont erőszakoskodást, megtorlást váltottak ki. Kistapolcsányi László 1460-ban panaszt emel a nyitrai káptalan előtt Velcsiczi András és Koloni György ellen, hogy kistapolcsányi és malonyai birtokait megtámadták és fosztogatták.¹ Medenczés Margit, Kistapolcsányi Miklós neje, Bálint és László fiai, továbbá leányai: Zsófia Hollósi Mihályné és Hedvig (Adviga) Hollósi Miklós neje bepanaszolták Medenczés Lászlót és Veronika feleségétől származott fiait Antalt és Miklóst és leányait Annát és Apollóniát, hogy mikófalvi, kemencei (Bars) és szentmihályuri (Nyitra) részbirtokaikat lefoglalták, az irományokat és 400 arany frt értékű ingóságaikat elvitték és három szőlejükét is lefoglalták. A vizsgálatot a gszbenedeki konvent ejtette meg.² A következő évben Thőrei Simay György fia György és Thőrei Tapolcsányi Imre fia Miklós emelnek panaszt az Endrédi Szobonyák ellen, hogy thőrei földjeik egy részét elfoglalták.³ 1465-ben pedig a gszbenedeki konvent vizsgálatot tart Szentmihályuri Medenczés Miklós, Tapolcsányi Miklósné Margit, továbbá Kürthi Apa György fele-

¹ DL. 15,523.

² Garamszentbenedeki lt. f. 48, 32. Mikófalva, azaz Kisszelepcsény a garamszentbenedeki apátság birtoka volt, melyet a Medenczések elfoglalva tartottak és 1483-ban az apátságnak visszaadni kényszerültek.

³ U. o. f. 101, 1.

sége Apollónia és Chaládi Ferenc felesége Anna panaszára, hogy Chuzi Miklós István és fia Mihály buzásrétei és baynavári (Komárom) birtokaikat elfoglalták.¹ Kistapolcsányi Gergely, Kelemen fia és mach-i Miske István viszont egymással szemben kölcsönösen erőszakoskodtak, egymás jószágait bántották, de 1467-ben a gszbenedeki konvent előtt békésen megegyeztek.²

Hrussó várában ezalatt újabb változás történt. Meddig bírta Moys Péter? nem tudjuk. Arról sem tudunk, hogy a királyi jóváhagyást megszerezte volna. Így pedig feleségének, Kistapolcsányi Dorottyának és fivéreinek birtoklási joga is kétségessé vált. Már pedig a Kistapolcsányiaknak ugyancsak fontos okaik voltak arra, hogy Hrussó várának birtokába jussanak. Nekik — terjedelmes birtokaik dacára — csak megerősített köházuk, castellumuk volt, váruk azonban sehol. Azért minden áron arra törekedtek, hogy Hrussó várát, melyet az egész felső Zsitva völgye uralt, kezükre kaparíthassák. A királyi udvarnál rossz híruk volt, ezen kellett első sorban segíteni. Dorottya élelmes asszony volt s mikor Moys Péter halálával másodszer is özvegyi sorsra jutott, férjhez ment Szelcséni Pálhoz, János fiához, aki a királynak udvarnoka volt. A király 1467. okt. 21-én k. adománylevelével Hrussó várát tartozékaival együtt neki adományozta. Az adománylevelével arra hivatkozik, hogy a várbirtok Bebek István fiának,

¹ U. o. f. 100, 38.

² DL. 16,568.

Györgynek hűtlensége folytán a királyra háramlott vissza, de sem Kistapolcsányi Kelemenről, sem Farkasdi Antalról, sem Moys Péterről és a Kistapolcsányiakról említést nem tesz. Szelcsénit a garamszentbenedeki konvent ugyanazon év végén a vár birtokába be is iktatta.¹ A beiktatásból azonban bajok keletkeztek.

Bebekék tulajdonjoga a beiktatás dacára sem szünt meg. Ügyük hatalmas támogatóra talált Szapolyai Imre szepesi grófban, aki Bebek Imre leányát, Orsolyát bírta nőül. Szelcséni kénytelen volt velük megalkudni és a következő évi május 22-én Ország Mihály nádor előtt Trebytche várának ostroma alatt Bebek Györgytől, Pelsőci Bebek István fiától, Páltól, Pelsőci másként Vámosi Bebek Imrének fiától és Szapolyai Imre szepesi gróftól a várat tartozékaival együtt, azaz: Knezicz, Maholya, Fenyőkosztolány, Pusztalehota, Nagy-Lehota, Lewes, Boroch, Keresztur, Zsikava, Kenghy, Zkiczó (Barsban) és Zelchén, Kowarcz (Nyitrában) 12,000 arany frtért örök áron megvette.²

III. György garamszentbenedeki apát, aki — úgy látszik — a Szelcséni-családból származott, az iktatólevelet a konvent tudta nélkül rokoni szeretetből kiadta. Szelcséni Pál azután Knezics, Maholya, Lehota és Zsikava helységeket is, melyeket az eladók, dacára annak, hogy az apátság birtokai közé tartoztak, a szerződésbe belefoglal-

¹ Garamszentbenedeki lt. 48, 16. DL. 16,589.

² Botka i. m. 99. l.

tak, elfoglalta. A konvent ez ellen a sághi konvent előtt 1468. júl. 25-én tiltakozott,¹ amiből évtizedeken át húzódo per keletkezett.

Minthogy a szerződés Szelcséni Pálnak összes örökösire és utódaira (heredibus et posteritatus universis) vonatkozott, a Kistapolcsányiaknak a sógorság révén sikerült lábukat Hrussó várában megvetniök, amit ki is használtak. Időközben pedig szomszédjaikkal pereskedtek.

Több rendbeli bajuk támadt a Simonyiakkal, akikkel különben rokonságban is állottak, amennyiben Kistapolcsányi Jánosnak felesége Simonyi Klára, Ferencnek leánya volt. A Simonyiak Kistapolcsányi Gergely, Mátyás és Benedeknek kalacsnai erdejét 1468-ban kivágatták és Zoerard nevű jobbágyukat elverték, miáltal 300 frtnyi kárt okoztak nekik. A vizsgálatot a garamszentbenedeki konvent ejtette meg.²

Két hozományperük is támadt, mindkettőt azonban 1468-ban békésen elintézték. Az egyiket tulajdonképpen a Simonyiak indították meg Nagy Elefánti Benedek és István ellen Kistapolcsányi Kata hozománya és menyegzői ajándékának kiadatása iránt. E Kata Kistapolcsányi János és Simonyi Klárának egyetlen leánygyermeké volt és Elefánti Mihályhoz ment nőül. Az Elefántiak † anyjuk hozományát és menyasszonyi ajándékát † atyjuknak nagy és kis elefánti, szalakuszi, beédi, majthényi, fancsali, fejéregyházi és somkereki

¹ Knauz i. m. 80.

² DL. 16,339. Garamszentbenedeki lt. f. 100, 19.

(Nyitra és Pozsony m.) birtokaiból a per megszüntetésével ki is fizették. Az elismervényt tartalmazó okiraton, melyet a nyitrai káptalan előtt állítottak ki, Simonyi György, † György fia, Miklós és János, János fiai, László, Miklós fia és Benedek, Imre fia, † Simonyi Ferenc unokái szerepelnek, akik † Kistapolcsányi Kelemen fiainak Gergely, Mátyás és Benedeknek, valamint a többi rokonságnak terheit is magukra vállalták, továbbá Nagy Elefánti † Mihály fia Benedek.¹

A másik hozománypert a Simonyiak a Kistapolcsányiak ellen indították azon címen, hogy † Kistapolcsányi Jánosné Simonyi Klárának hozománya és nászajándéka fejében a kistapolcsányi, nagymalonyai, kisvalkóci, kalacsnai, pázsiti, kiszvezekényi, málasi, össödi és kistúri birtokrészekből kielégítést kívántak. Kistapolcsányi Gergely, Mátyás és Benedek a panaszos Simonyi Györgyöt, Miklóst, Jánost, Lászlót és Benedeket 1468-ban kielégítették. Ez alkalommal azután a felek az egymás ellen elkövetett erőszakoskodások, károk és egyéb jogsérelmekből eredő pereket is kölcsönösen beszüntették, szóval teljesen kibékültek.²

Kistapolcsányi Kelemen felesége Erzsébet, Névedi Geche Endre leánya volt, akinek hozománya és nászajándéka fejében fiai a bucsányi és bokrodi (Nyitra) birtokokból részt követeltek. Ebbeli jussukat okmányokkal igazolni nem bírták, mert

¹ DL. 16,602. 16,627.

² DL. 16,694, 16,696.

azok Névedí Geche András fiánál, Mihálnál és másik fia † György fiánál Miklósnál voltak. Hogy az okiratokat megszerezhessék, az egész rokonság a nádorhoz fordult. A kérelmezők névsorából megállapíthatjuk a Kistapolcsányiak rokoni összeköttetéseit, bár mindnyáját a családfán elhelyezni nem tudjuk. Szerepelnek mindenekelőtt Kistapolcsányi Kelemen és özvegye Erzsébet, valamint fiai : Benedek és Gergely, továbbá Anna, Márthonfalvai Márthon Mihály özvegye — mindketten, t. i. Erzsébet és Anna Névedí Geche Endre leányai ; azonkívül Dorottya, Szelcséni Pál özvegye és Katalin, Erzsébet, Szelcséni Páltól származó leányai, valamint Zsófia Kistapolcsányi Gergely felesége és Anna, Ujfalusi Péter felesége, Moys Péternek, nevezett Dorottytól született leányai. Ország Mihály nádor a vármegyét felhívta, indítson vizsgálatot az iránt, vajjon a kérdéses okmányok tényleg a Névediek birtokában vannak-e. A megkereső rendeletben még következő érdekeltek említetnek : Tajnai Miklós fia Orbán, Erekcsei István, Tajnai Orbán özvegye Margit és fia Antal, ennek neje Erzsébet, Nagyendrédi Zobonya János özvegye Ilona, fiai Imre és Miklós, továbbá Maróthi Thompa Péter özvegye Dorottya és Maróthi Thompa Tamás.¹ Az ügy további lefolyása ismeretlen s a másik okmány, melyben Bucsány hasonló módon szerepel, sem nyújt felvilágosítást. Ebben Ugróczi István † Ilona leányának hozományáról tárgyal a nyitrai kápta-

¹ DL. 18,778.

lan előtt Kistapolcsányi Gergellyel (Ugróczi Ilona férje?) és Bucsányi Bodok Miklós fiaival, Mihály és Oszvalddal 1478-ban s akkép egyeznek meg, hogy Bodokék a hozomány fejében Kistapolcsányi Gergelynek 53 ar: frtot és 34 dénárt fizetnek két részletben és zálogként lekötik bucsányi birtok- és malomrészüket.¹

Az okmányok ez években említést tesznek Kistapolcsányi Kelemenről, aki 1453—1460-ig az esztergomi káptalan tagja volt.² Később átment a nyitrai káptalanba, mert 1476-ban mint nyitrai kanonok egyezkedik a garamszentbenedeki konvent előtt kistapolcsányi és malonyai birtokrészeiről unokatestvérével Gergellyel és nagybátyja Kelemen özvegyével.³ Többet azután nem is hallunk róla.

1470-ben Gyepes János panaszolja be Kistapolcsányi Gergelyt, Mátyást és Benedeket, hogy Chery Súlyom Lászlóval és Antallal, valamint Palya Miklós fiával Györggyel társulva őt megverték, bélédi birtokát megtámadták és kistapolcsányi erdejét kivágatták.⁴ E szerint Gyepes János is részbirtokos volt Kistapolcsányban, de hogyan jutott hozzá, nem tudjuk.

1475-ben Kistapolcsányi Kelemen özvegye és fiai Gergely, Mátyás és Benedek panaszt emelnek a nyitrai káptalan és a Forgách grófok ellen, hogy Kismálason két féltelküket, Malonyán szántóföld-

¹ DL. 18,047.

² Kollányi i. m. 99.

³ DL. 17,886.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 17, 37.

jeiket lefoglalták és Kalacsnára vonatkozó okmányokat elvitték,¹ Kistapolcsányi Miklós pedig szintén panaszt emel a nyitrai káptalan ellen, hogy bajkai földjeinek termését elvitette és erdejét kivágatta s ez utóbbit most is folytatja.² Ugyanekkor panaszolják azt is, hogy Bessenyei György, berzencei várnagy Kisvalkóc helységüket kirabolta.³ Viszont Theszéri Péter panaszolja be a fenti három Kistapolcsányi testvért, hogy Udvarnokra (Hont) vonatkozó okleveleit elvitték és visszaadni nem akarják.⁴

Mindezekből látható, hogy a közbiztonság az erőskezű Mátyás király uralkodása alatt is elég laza állapotban volt. Szelcséni Pál Hrussó várában szintén szomszédjaihoz hasonlóan erőszakoskodott ama hiszemben, hogy sasfészkében nyugodtan és háboríthatlanul alhatik. Ámde végzete utólérte. 1475. július 24-én Szerdahelyi Mihály Kisherestyéni Gyepes Andrással és más társaival együtt éjjel, titkon a hanyagul őrzött várba lopkodott, Szelcséni Pált megölték, özvegyét pőrere vetköztetve, Kata, Erzsébet, Ilona, Borbála, Anna (Ujfalusi Péterné) és Zsófia (Geregyei Liptai Jánosné) leányaival együtt a várból kikergették, arany-ezüst marháit, ruháit, iratait — mintegy 10,000 frt értékben — elrabolták, a várat elfoglalták, azután «ellenséges kézbe adták s az országtól elidegeníteni törekedtek» úgy, hogy a király

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 20, 18.

² U. o. 139, 35.

³ U. o. 20, 18.

⁴ U. o. 18, 28.

kénytelen volt azt erőszakkal és pénzzel visszaszerezni.¹

Az özvegy panaszára a király három ízben rendelte el a vizsgálatot a Szerdahelyiek ellen. Az egyiket a nyitrai káptalan ejtette meg,² a másikat Bars vármegye, melynek megbizottjai Jókai János szolgabíró és Sári György a helyszínén kiszálltak és nyolcnapi vizsgálat után jelentették, hogy mindent úgy találtak, miként azt a panaszos előadta, miről a vármegye alispánja, Mányai Mihály, bizonyáglevelét állított ki.³ Mivel pedig Kisherestyéni Gyepes János, a vádlottak ügyvédje, mindezeket tagadásba vette, a király a garamszentbenedeki konventet újabb vizsgálatral bízta meg, mely azt a felek kívánságára Thaszár (Thassad) helységben tartotta meg. Gyepes András nem jelent meg.⁴ A bíróság Szerdahelyi Mihályt, Onori Pétert és Dyosi Istvánt, miután meg nem jelentek, in contumaciam ítélte el a poena capitalisra. Azonfelül ugyanezeknek Dióson, Onoron, Zerdahelyen és egyebütt levő birtokrészeit vérdíj gyanánt Szelcséni Pál özvegyének ítélték, miután a király már 1475-ben elrendelte, hogy a megölt Szelcséni Pál összes elrabolt ingóságai, bárkinél legyenek is, az özvegynek és árváinak visszaadassanak,⁵ vala-

¹ Mátyás király 1486 okt. 27-i adománylevelének szavai.

² DL. 17,827.

³ DL. 17,831.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 26, 28. DL. 17,878, 17,889.

⁵ DL. 17,725.

mint az özvegy és árvák elfoglalt birtokrészeinek visszaadását is elrendelte.¹

A hrussói vérengzéssel kapcsolatban s egy időben más panaszokról is értesülünk, amiből arra lehet következtetnünk, hogy Szerdahelyiek támadása nemcsak Szelcséni Pál, hanem a Kistapolcsányi-család s annak rokonsága ellen is irányult. Így panaszolták be Elechkei Tamás, a Kistapolcsányiak, Sári György és Bori Imre Szerdahelyi Mihályt, Dyosi Istvánt és Óvári (Onori) Pétert, hogy őket megtámadták és megverték. Az ítélet (1476) itt is marasztaló volt, s annak végrehajtásával a garamszentbenedeki konvent bízott meg.² Ugyancsak ez évben marasztalták el Jakói (Jókai?) István özvegyét és leányát Jankát, mert Kistapolcsányi Kelemen özvegyének és fainak Gergely és Benedeknek kistapolcsányi, malonyai, valkái (valkói) és kalacsnai birtokrészeit elfoglalták és kifosztották.³

Az ítéletek végrehajtása is nehézségekbe ütközött. Mikor a garamszentbenedeki konvent az elítéltek kónyafalvi birtokán az ítéletet végrehajtani akarta, Szerdahelyi Mihály társaival, akik között Suchynafalvai Jób, Theresmeli Ambrus, Ujfalussi Kis Miklós, Kereszthuri György, Brogyáni György és Miklós, Dovoráni Miklós és Péter, Kasthnyai Kerék Antal és Szerdahelyi Imre említetnek — nemcsak a kiküldötteket támadták meg, hanem

¹ DL. 17,007.

² Garamszentbenedeki lt. f. 101, 54.

³ U. o. f. 53, 23.

egyeseknek házait is felgyújtották. A károsultak, nevezetesen Kistapolcsányi Gergely, Mátyás és Benedek, Szelcséni Pál özvegye, Saári György, Elekes Tamás és Bori Imre a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakoztak.¹ Ugyanez történt Dióson, Onoron és Szerdahelyen is.²

A király többek közbenjárására Szerdahelyi Mihály és társai életének megkegyelmezett és az ítéletnek a vagyonek kobzásra vonatkozó végrehajtását nem igen sürgette, egyben azonban arra kötelezte, hogy a Hrussó várára vonatkozó összes iratokat adja ki Kis Tamás kamarásának, akinek — mint látni fogjuk — Hrussó várát adományozta. Szerdahelyi e rendeletnek csak részben tett eleget. Miként ugyanis a királynak 1476 április 30-án kelt rendeletében olvassuk: «már régebben, mikor bizonyos vétkeidet és kihágásaidat megbocsátottuk, tudtadra adtuk, hogy Hrussó várát senkinek másnak adni nem akarjuk, mint Kis Tamás kamarásunknak, ahogy adományoztuk is, és meghagytuk, hogy a várra vonatkozó okleveleket add át nevezett Tamásnak vagy embereinek. Ennélfogva szigorúan meghagyjuk, hogy további parancsunkat be nem várva, ha fentemlített megkegyelmezésünket továbbra is meg akarod tartani, add ki a jelzett leveleket és a várról szóló minden más oklevelet.»³

Szerdahelyi azonban erre sem sokat hederít-

¹ DL. 17,881.

² DL. 17,877.

³ Botka i. m. 101.

hetett, amiért a király 1478-ban az ellene és társai ellen hozott ítéletet, melyet egy év leforgása alatt végre nem hajtottak, újból érvénybe helyezte és azonnali végrehajtásával a garamszentbenedeki konventet bírta meg.¹ Majd ugyanezen évben Szelcséni Pál özvegyének és más nemeseknek kérelmére elrendelte, hogy a szerdahelyi kastélyt, ahonnan Szerdahelyi Mihály és testvérei oly nagy károkat okoztak, az ország nádora és Nyitra vármegye főispánja teljesen romboltassa le.²

Ezalatt a Kistapolcsányiak sem maradtak tétlenül. 1477-ről olvassuk, hogy Gadóczi János és neje, Adviga és fivére, Benedek János apósának, Kistapolcsányi Miklósnak, úgyszintén felesége, Margit, nővére Borbála és fia László, nemkülönbén Nagytőrei György biztatására bajkai jobbágyaikkal a nyitrai káptalannak és Dereslényi István diáknak Háró pusztán levő házára és kuriájára — melyek éppen javítás alatt állottak — reárontottak, ott Dereslényi testvérét, Pétert megverték s arcán megsebeztek. Azután a házak fedelét teljesen leszedették és megsemmisítették s a cserepet az épületek karóival együtt elvitték. A panaszt a garamszentbenedeki konvent beigazoltnak találta,³ mire következő évi szept. 8-án a nyitrai káptalan és dereslényi Farkas Imre fiai Kistapolcsányi Miklóssal, fiával,

¹ DL. 24,568.

² DL. 18,049.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 53, 34 és f. 4, 22.

Lászlóval és leányaival : Zsófia Kismányai Lukácsnéval és Advigával, Gadóczi János nejével a garamszentbenedeki konvent előtt békésen meg-
egyeztek.¹

A Szerdahelyiek kastélyát le nem rombolták és az ellenük hozott ítéletet végre nem hajtották. Úgy látszik, jó pártfogóik voltak a kir. udvarnál. Közben pedig alkuba bocsátkoztak a Kistapolcsányiakkal. Hogy az ügy el ne aludjék, a Kistapolcsányiak 1483-ban régi panaszukat újabbal toldották meg. Kistapolcsányi Gergely és Benedek, anyjuk Erzsébet, † Névedí Geche Endre leánya és nővére Anna, † Marthonfalvai Marthon Mihály özvegye, valamint Dorottya, † Szelcséni Pál özvegye és Szelcsénitől származó leányai, Kata, Erzsébet és Ilona, továbbá Korompai Farkas Antaltól származó leánya, Zsófia, Geregyei Liphay Jánosné és Moys (Mayus) Pétertől származó leánya, Anna, Újfalusi Péter neje panaszt emeltek Tajnai Miklós, Orbán és Antal, továbbá Margit, † Orbán özvegye, Erzsébet, Antal felesége, valamint † Nagyendrédi Zobonya János özvegye Ilona és fiai, Imre és Miklós, úgyszintén Thompa Tamás és † Maróthi Thompa Péter özvegye, Margit, továbbá Lithassy Albert és György, Kisherestyéni Gyepes János és Regi Chama Gergely ellen, hogy bajkai birtokuk elfoglalása s ugyanannak, valamint Sári, Néved és kistapolcsányi birtokaiknak és Hrussó várának megtámadása, kifosztása és Szelcséni Pálnak meggyilkoltatásában bűn-

¹ U. o. f. 64, 1

részesek. A nádor a vizsgálat megejtésével Bars vármegyét bízta meg.¹

A Kistapolcsányiak minden törekvése meghiúsult. Szerdahelyi Mihály időközben meghalt, helyette özvegyével és fiával, Tóbiással folytatták a tárgyalásokat. Az egyezkedés Szerdahelyiek hibájából eredménytelen maradt, mire a király 1498-ban újból meghagyta a garamszentbenedeki konventnek, hogy a Szerdahelyiek ügyében hozott ítéletet hajtsa végre.² Végre 1499 szept. 30-án Kistapolcsányi Gergely és Szelcséni Pál özvegye, valamint Ilona és Erzsébet leányai egyrésztől, másrésztől Szerdahelyi Mihály özvegye, Margit asszony és fia, Tóbiás, továbbá Dyosi István, Dyosi Péter özvegye, Dorottya asszony, Onori Péter és neje Katalin asszony, a nyitrai káptalan előtt az alábbi egyességre léptek.

Kistapolcsányi Gergely özv. Szelcséniné és leányai nevében is előadja, hogy habár ő — Gergely — Szerdahelyi Mihály életében ellene és a fentnevezettek ellen Szelcséni Pálnak Hrussó várában ördögi sugalmazásból (diaboli ex suggestione) végrehajtott megöletése és sok más gonosz cselekedeteknek és károknak elkövetése miatt törvény útján a halálos ítéletet és minden jogok elvesztését kieszközölte volt, mindazonáltal számos becsületes nemes férfiak közbenjárására a békés elintézésbe beleegyezett oly módon, hogy Szerdahelyi Tóbiás Kálmánfalva birtoknak harmad-

¹ DL. 18,777.

² DL. 20,245.

részét, amely őt örökjogon megilleti, az ottlevő nemesi kúriával s a Nyitra vizén levő malommal és egyéb hasznaival (a pénzösszegnek csak vége : quinquaginta flni olvasható) örökre és visszavonhatatlanul átengedi, valamint az okleveleket, melyek Hrussó várára és tartozékaira vonatkoznak, s amelyek nála vannak, kivéve amaz oklevelet, mellyel néhai Zsigmond császár Szelcsén birtokát a Gyimesi Forgách uraknak zálogba adta volt, nemkülönbben Hrussó várára vonatkozó két levelet, és másik, Mátyás király által kiadott megerősítő levelet, mely Hrussónak Bebek Györgytől örök áron való megvételéről szól, melyről nem tudni, hová tévedt. Miután az alperes fél ezeket teljesítette, minden tagját ezennel nyugtatja. Ezzel szemben özv. Szerdahelyiné és fia, Tóbiás Kistapolcsányi Gergelynek, mint özv. Szelcséniné és leányai procurátorának minden jogtalanságért és a per folyamán kiejtett sértő szavakért¹ megbocsát, valamint özv. Szelcséniné megbocsát mindazoknak, akik Szelcséni Pál megöletésében és Hrussó várának elfoglalásában résztvettek. Néhai Szelcséni Pálnak ezüstneműi, melyeket vagy

¹ Kistapolcsányi Benedek pl. 1478-ban Szerdahelyi Mihálynét, Margitot, Onori András özvegyét, Dorottyát és Rochmanni János özvegyét, Veronikát és Dorottya leányát, Katalint, nyilvánosan méregkeverőknek nevezte. A vizsgálatot Beznák Miklós szolgabíró ötödmagával ejtette meg, temérdek tanut hallgattak ki, akik mind a vádlottak ártatlansága mellett vallottak. Szerdahelyicsaládi lt. 2, 283. († Szerémi Odescalchi Artur hg. szíves közlése.)

Szerdahelyi Mihály, vagy bárki más eladott, vagy elzálogosított, nevezett Tóbiás bemondása alapján értékük szerint visszaváltandók, ha pedig vissza nem adatnának, úgy a törvény erejével kieroszakolandók. Ezenkívül Margit asszony és fia, Tóbiás Kálmánfalvának harmadrészében magukra vállalják a leánynegyednek és hozománynak megvédelmzését bármily támadóval szemben. Végre a két fél abban is megállapodik, hogy amelyik ezen egyességet be nem tartaná, 200 aranyfrt bánatpénzt fizessen, illetve Tóbiás feljogosíttassék arra, hogy a vérdíj fejében átadott birtokrészt visszafoglalhassa. Ha pedig Tóbiás vagy a fentnevezettek egyike a jelen egyességet be nem tartaná, úgy ellenük a fentemlített sententia capitalis jogi érvényét visszanyerje.¹

A Szerdahelyiekkel folytatott hosszas, 24 évig tartó pereskedés tehát végeredményben Kálmánfalva birtokát szerezte meg a Kistapolcsányiaknak, de Hrussó várának elvesztésével. Mátyás király ugyanis a várat összes tartozékaival együtt még 1475. év folyamán Laki Kis (Parvus) Tamásnak, Márton fiának, kamarásának adományozta, akit az év végén már a várnak birtokában találunk. Hiába tiltakoznak ez ellen Kistapolcsányi Gergely, Mátyás és Benedek a Szelcséni-család leányörökösei nevében már 1475-ben, majd az özvegy és leányai következő évi ápr. 27-én.² Laki

¹ Szerdahelyi-családi ltból. (Odescalchi Artur hg. szíves közlése.)

² DL. 17.745, 17.742, 24.564.

Kis Tamás birtokban maradt és kérésére a király 1476-ban az özvegyet a garamszentbenedeki konvent útján felhívta, hogy Hrussó várában maradt összes ingóságait vegye vissza Kistapolcsányi Sántha Miklós kir. ember jelenlétében.¹

Ámde Laki Kis Tamás is csak egy évtizeden át birtokolhatta Hrussó várát. A királynak e bizalmas embere is hűtlenségbe esett. «Sokat bízunk hűségében — mondja maga a király, — sokat bízunk reá és hittünk neki és végre is számtalan hihetetlen tolvajságon és rabláson kaptuk rajta az általunk rábízott pénzben, ezüstneműekben, drágaságokban és más javainkban, amit tanácsosaink és egész udvarunk jelenlétében maga is nyilvánosan bevallott.» Az ellopott értékek egy részét királyának visszaszolgáltatta, amiért a király az igazság és jog szigorát vele szemben mérsékelte. Hrussó várát azonban a törvény szerint elvesztette. Mátyás király Ausztria Reecz városában 1486 okt. 27-én kelt adománylevelével Hrussó várát tartozékaival egyetemben Lábatlani Gergelynek, a bácsi érsekség javai kormányzójának 4000 aranyfrtért adományozta, «akinek hűségét és szorgalmát a legfontosabb és legnehezebb ügyekben, úgy magándolgainkban, mint az országnak közhasznú ügyeiben eredményesen tapasztaltuk. Mert bármily ügyben volt szükségünk munkájára és engedelmességére, nem volt oly kemény és nehéz dolog, amit kiváló bölcseségével kívánságunknak és óhajunknak megfele-

¹ DL. 17,725. Garamszentbenedeki lt. f. 125, 43.

lőleg nem teljesített volna. Országszerte ismeretesek kiküldetési, melyekben a mi és országunk nevében sok uralkodónál, kivált a törökök császárjánál életének veszélyeztetésével nem egyszer eljárt. A beiktatást a székesfehérvári Szt. János lovagok konventje és Mányai Mihály barsi és nyitrai esküdt kir. ember teljesítette ellenmondás nélkül.¹ A beiktatás ellen 1487 június és július havában Szelcséni Pál özvegye, továbbá Katalin, Baragyáni Györgyné, Zsófia, Geregyei Liphay Jánosné, Anna, Újfalussy Péterné, valamint Erzsébet és Ilona hajadonok (Borbála már meghalt) tiltakoztak a székesfehérvári káptalan, u. o. a keresztes lovagok konventje és az esztergomi káptalan előtt, hivatkozva a várban és tartozékai-ban birt zálogjogukra.²

Lábatlani Gergely azonban Hrussó várát tartozékaival egyetemben már 1490-ben örökáron 4000 aranyfrton eladta Bajnai Bot (Both) Jánosnak és Andrásnak, akikről csak annyit tudunk, hogy a garamszentbenedeki apátságnak ebedeci pusztáját elfoglalták.³ Alig két esztendei birtoklás után pedig ugyanazok és harmadik testvérük Ambrus, továbbá János felesége, Apollina és fiai, János és Ferenc, nemkülönben András felesége, Margit és leányai, Kata és Orsolya 1492 febr. 9-én a fenti birtokokat ugyancsak 4000 aranyfrton örökre továbbadták a nógrádvármegyei

¹ DL. 19,197, 20,246.

² DL. 19,288, 19,290, 19,291.

³ Dr. Csánki Dezső szíves közlése. Knauz i. m. 152.

Verebélyi Györgynek, Simonnak és Pálnak, továbbá a nevezett György fiának, Jánosnak, szavatosságot igérvén különösen néhai laki Kis Tamásnak vérrokonaival szemben.¹ Az eladás és vétel ellen Kistapolcsányi Gergely és fia János, továbbá Zsófia Liphay János neje, Anna, Újfalussy Péter neje és Szelcséni Pál özvegye s leánya Erzsébet, az egri káptalan előtt tiltakoztak. De tiltakozott maga Bajnai Both András is.²

A folytonos tiltakozás végre meghozta gyümölcsét. A király 1493 márc. 29-én meghagyta a garamszentbenedeki konventnek, hogy Szelcséni Erzsébetet Hrussó várába és tartozékaiba, mint amelyek őt iure paterno perpetuo megilletik, iktassa be. A konvent kiküldöttje Kisherestyéni Miklós kir. emberrel ki is szállott a helyszínén, de Verebélyi György saját és testvérei, Pál és Simon nevében a beiktatás ellen tiltakozott, ennél fogva őket Szt. György nyolcadára a király színe elé idézte.³ A konvent a király újabb rendeletére ugyanez évi aug. 2-án a beiktatást Kistapolcsányi László kir. ember jelenlétében újból megkísérelte, de a Verebélyiek ismét ellenmondottak.⁴ 1495-ben a nyolcadós törvényszék a Verebélyi testvéreket propter non venit elmarasztalta, ennek folytán a konvent Erzsébetet újból beiktatta, de a Verebélyiek ellenmondása mellett.⁵ A Verebélyiek hú szolgálatáikért 1496 dec. 9-én királyi

¹ DL. 19,792.   ² DL. 19,853.   ³ DL. 19,983.

⁴ Garamszentbenedeki lt. caps. 7, 2, 41.

⁵ DL. 20,304, 20,309.

adománylevelet is kaptak e vár és tartozékainak birtokára.¹ Szelcséni Erzsébet ennek dacára tovább is perben áll velük s annyit sikerült is elérnie, hogy a Verebélyieket 1498-ban per non venit, újból elmarasztalták és Szelcséni Erzsébetet a garamszentbenedeki konvent végre ugyanaz év folyamán Hrussó várának és tartozékainak birtokába beiktatta.²

Hrussó vára mindamellett a Verebélyi testvéreké maradt, akik, nevezetesen: Verebélyi György és testvére Péter, egri kanonok, továbbá György neje, Katalin (Farkashegyi János leánya) és gyermekeik: János, Ilona és Margit a várat és uradalmát «igen nagy és súlyos szükségükben» 1502 júl. 14-én a budai káptalan előtt 5200 aranyforinton örökáron eladták Radnai Holi (Holy) Pál nagyszombati lakos és Ákosházi Sárkány Ambrus pozsonyi ispánoknak s örököseiknek. Azzal a kikötéssel, hogy az eladók a vevőket a birtoklásban Laki Kis Tamás örököseivel szemben megvédeni tartoznak. Mit ha megtenni nem tudnának vagy nem akarnának, a Verebélyiek az 5200 aranyfrt vételárat megtéríteni tartoznak, viszont a vevők a birtokokat visszaadni kötelesek. Ha pedig a Verebélyiek az 5200 frtot vissza nem fizetnék, a vevőknek jogukban áll a Verebélyieknek bárhol

¹ DL. 20,508. Az adománylevél nemcsak Hrussót és tartozékait, hanem Verebély, Korláthfalva, Thot-Verebély birtokokat és a sóshartyáni (Nógrád), lengyendi, felsőbathoni és fanchali (Heves) részirtokokat is magában foglalja.

² DL. 19,983. és 20,750.

feltalálható birtokaiból ez összegnek megfelelő értékű birtokokat elfoglalniok.¹

Hrussó vára két év múlva újból gazdát cserélt. Nagyszombati Holy Pál és Ákosházi Sárkány Ambrus 1504 április 28-án apósuknak, Zabláthi Salczer Lőrinc, trencsényi és bajmóci kapitánynak, valamint fiainak : György, János, Jeromos, Mátyás és Mártonnak adják el 5200 aranyforintért ugyanazon kikötésekkel, ahogyan a Verebélyi testvérektől vették. A bevallás a pozsonyi káptalan előtt történt.²

Mikor iktatták be az új birtokosokat, nem tudjuk. Kistapolcsányi Gergely (György) fia, Péter, fivérei, János és György, továbbá Mihály, Tamás és László, Benedek fiainak nevében benyújtott tiltakozásukban azt állítják, hogy Zabláthi Lőrinc és fiainak beiktatása titokban történt meg.³ Valami alapja lehetett a dolognak, mert a Szelcsényi leányörökösök nem tiltakoznak, sőt Szelcsényi Ilona, Győrödi Péter hitvесе, akire nővére, Erzsébet halálával az örökösödési jog átszállott, ugyanazon évben magát Hrussó várának birtokába bevezettette. Zabláthi Lőrinc az idézés dacára meg nem jelent.⁴

A fentebb elmondottak tulajdonképpen Hrussó vára történetének egyik fejezetét alkotják, ámde a Kistapolcsányi-család érdekszférájához szorosan illeszkednek. Mikor ugyanis Szelcsényi Pál a hrussói

¹ DL. 21,120. Botka i. m. 110—112.

² DL. 21,323.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 33, 38.

⁴ DL. 21,629.

váruradalmat Pelsőci Bebekéktől és Szapolyai Imrétől 12,000 aranyfrton megvásárolta, ez összeghez a Kistapolcsányiak is hozzájárultak. Mily mértékben? Nem tudjuk. Már előzőleg Kistapolcsányi Kelemen támasztott jogigényt a vár rendbehozatali költségeinek megtérítéséhez. E kettős alapon formáltak zálogjogot Hrussó várának birtokához, azért minden újabb adományos vagy vevő ellen nemcsak Szelecsényi Pál özvegye és leányai, hanem a Kistapolcsányiak is tiltakoztak. Viszont pl. Both András is, mikor 1492-ben Hrussó várának eladása és megvétele ellen az egri káptalan előtt tiltakozott, egyben tiltakozott a Kistapolcsányiak jogbitorlása (usurpatio) ellen is.² A Kistapolcsányiak azonban szívósan kitartottak és küzdöttek minden eszközzel Hrussó várának birtokáért, míg végre a XVI. század közepén céljukat elérhették.

De térjünk vissza Kistapolcsányba. A családnak a fentmondottakon kívül egyéb bajai is voltak. 1480-ban Kistapolcsányi Gergely³ (György) és neje Zsófia, Nádasi Pál özvegye Országh Mihály nádor előtt panaszt emelnek Forgách Albert ellen, hogy Zsófiának nagyszeghi (Nyitra) birtokát ki-

¹ DL. 19,853.

² Az oklevelek hol Gergelynek, hol Györgynek írják, mégis túlnyomóan Gergelynek. Mivel e két név egyszerre sohasem fordul elő, hanem külön, Mátyás és Benedek testvéreivel együtt, kétségtelen, hogy egy és ugyanazon személyt jelenti. Azért tévedés elkerülése végett alább mindenütt Gergelynek (György) fogjuk nevezni.

rabolta.¹ Majd 1483-ban ugyancsak Kistapolcsányi Gergely (György) neje Zsófia nevében panaszolja, hogy Forgách Albert múlt évi Szt. György napján Kisvalkócról Jano nevű jobbágját erőszakkal Kelecsénybe költöztette. Továbbá, hogy Lithasi János, Hrussó várának kapitánya vagy 16 év előtt (!) a kistapolcsányi csordát elhajtatta, s ezzel 200 frtnyi kárt okozott. 1482. évi Szt. Jakab napja táján pedig Korosi György Zsófia asszonynak egyik nagyszeghi jobbágját kirabolta s elverte, ezzel 50 frt kárt okozván. A nádor a panaszlottakat megidézte. Az 1480-ik évi panaszt Kistapolcsányi Gergely és hitvese, Zsófia és nővére Bossányi Anna, Martonfalvai Marton Mihály özvegye megismétlik és megtoldják azzal, hogy Forgách Albert és Miskei István özvegye, Kata, nagyszeghi kúriájukat megtámadták, szénájukat elvitték és sárii (Bars) kúriájukat elfoglalták. Ugyancsak Kistapolcsányi Gergely, Bossányi Horváth Miklós, Zsófia Gergely neje és Anna Miklós neje Forgách Albert, Sambokrethi Péter és leánya, Orsolya, valamint Korossi György és Bossányi István ellen panaszt emelnek, hogy kisvalkazi (valkóci) és kistapolcsányi dolgaikat és jobbágaikat elvitték, azonfelül zsámbokréti, nagyszeghi és bossányi birtokrészeiket elfoglalták.² Ezekből és egyéb panaszokból kifolyólag a személynöki szék 1492-ben Forgách Bódogot, Gergelyt és Albertet, továbbá Lithasi Tamást és

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 24,22.

² U. o. és f. 60, 3.

Albertet, Maróthi Fodor György fia, Péter fiait, Miklóst és Jánost, valamint Maróthi Thompa Tamást és Liphán Mihályt bírsággal sujtotta.¹

Közben Sáry György, a Kistapolcsányiak rokona magtalanul elhalálozott. Mátyás király 1482. aug. 28-án kelt adománylevelével a sárii birtokot Korompai Nehéz Péternek és Kistapolcsányi Benedeknek s általuk Nehéz Györgynek és Kistapolcsányi Gergelynek adományozta. A garamszentbenedeki konvent iktatta be őket Litassy Tamás és Zsófia, Sáry Márton leánya Elekchei István feleségének ellenmondásával.²

Most pedig egy ugyancsak elkésett panasszal van dolgunk. Kistapolcsányi Gergely II. Ulászló király előtt 1493-ban elpanaszolja, hogy Mátyás király koronázásának ideje körül Neryghi³ Bodok Miklós, ki akkor az esztergomi érsek berzencei várnagya volt, a gonosz csehekkel lépett érintkezésbe és Berzence várát nekik átadta. E csehek azután panaszlónak jószágait felgyujtották, ingóságait elvitték, jobbágyait fogságra vetették és kínozták, egyeseket közülök meg is öltek. Ezzel

¹ DL. 19,903.

² A garamszentbenedeki konvent 1727-i átirata a Révay-család tajnai ltárában. A DL. 24,606. sz. a. fennmaradt Kistapolcsányi Gergely és Benedeknek kelet nélkül, de valószínűleg II. Ulászló királyhoz intézett folyamodványa, melyben arra kéri, hogy azt a birtokrészt, amelyet Mátyás király Sáry György magvaszakadtával Sáriban nekik, Korompai Nehéz Péternek és általa fivérének, Györgynek adományozott, utóbbiak elhaltával egyedül nekik adományozza.

³ A külső címben: de Neryegh.

Bodok neki, népeinek és jobbágyainak több mint 2000 aranyfrt kárt okozott. A király Bodok Miklós fiait, Oszvaldot és Mihályt márc. 9-én a garamszentbenedeki konvent által megidéztteti.¹

Kétségtelen, hogy ez a Bodok Miklós azonos azzal a Bucsányi Bodok Miklóssal, akinek fiaival, Mihálllyal és Oszvalddal 1478-ban Kistapolcsányi Gergely — mint már említettük — egyességre lépett. Miért nem emelte panaszát annak idején Mátyás király előtt, aki a garázdálkodó csehekkal szemben ugyancsak szigorúan járt el? Miért lépett fel csak 35 évvel utóbb és éppen rokonával, Bodok Miklóssal szemben? A panasz ilyen kitolása mindenképen gyanus és hihetőleg valami rejtett szándék lappangott mögötte. A vizsgálat eredményét nem ismerjük.

Az sem lehetetlen, hogy a Kistapolcsányiak ezen címen kárpótlást kerestek, amint hogy meg is találták. Az Ebedeczi-család ugyanis ez időtáiban férfiágon kihalt, a leányági örökösök pedig a családnak 200 aranyfrt tartozása fejében 1493. ápr. 20-án Ebedec pusztájukat örökjoggal a garamszentbenedeki apátságnak átengedték. A sághi konvent az apátságot a király parancsára 1494 ápr. 12-én ellenmondás nélkül be is iktatta. Ennek dacára a király 1495 május 26-án az Ebedecre szóló jogcímet Kistapolcsányi Gergelynek és Benedeknek adományozta s a Kistapolcsányiak magukat a nyitrai káptalan által sürgősen be is iktattatták. Az apátság tiltakozására a

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 56, 46.

király 1496 jún. 19-én azt Ebedec birtokában újból megerősítette ugyan, mindamellett hosszas dalmas per keletkezett belőle.¹

1502-ben Kistapolcsányi László következő panasszal járult Geréb Péter nádor elé: Körülbelül 29 éve, amikor Mátyás király életében Kázmér lengyel királyfi Nyitrát elfoglalta, Kistapolcsányi Miklós özvegye, Margit (a folyamodó anyja), a kistapolcsányi, bajkai, törei, kemencei, málasi, nemcsényi (Bars), túri és bakai (Hont) és szentmihályi (Nyitra) birtokokra vonatkozó irományait attól való féltében, hogy azok valamiképp veszedelembe kerülhetnek, vejének, Gajdóczi Jánosnak és Advigának leánya, Ulpula, kezeihez adta megőrzés végett, amelyeket ők éltükben vissza nem adtak. Gadóczi János és neje halála után az okmányok Endre fiúknak és Gadóczi János fivéreinek, Benedek és Györgynek, továbbá leányaiknak: Márta Horváthii Horváth Dénesné, Zsófia Királyfiai Peres Jánosné és Ulpula kezeibe kerültek, akik azokat anyja, Margit s az ő többszörös sürgetésére visszaadni vonakodnak. A nádor nevezetteket 1502 május 2-án Budán kelt levelében a garamszentbenedeki konvent útján megidéztette.²

Mint már említettük, Hrussó vára tartozékai-
val együtt 1504-ben Zabláthi Szalczer Lőrincnek és fiainak birtokába került. Ezzel a Kistapolcsá-

¹ Knauz i. m. 152. DL. 20,310, 21,654. Nyitrai kápt. lt. Extr. litt. stat. Nr. 960.

² Garamszentbenedeki lt. f. 141, 15. és f. 59, 31.

nyiak összes reménysége füstbe ment, mert a dúsgazdag és befolyásos Zabláthi-családdal megmérkőzniök szinte lehetetlen volt. Innen keltezhető az elkeseredett gyűlölet és ellenségeskedés a két család közt, mely azután oly tragikus módon nyert befejezést.

A Kistapolcsányiak a háborút tiltakozásokkal és határperekkel kezdték meg. Már a Zabláthiak beiktatása ellen, mely Zabláthi Jakab garamszentbenedeki apát közbejöttével, úgy látszik, titkon történt meg, tiltakoztak. De a Szelcséniek is megmozdultak és Győrödi Péterné, Sz. Ilona, magát Hrussó várának birtokába be is iktattatta. Zabláthi Lőrinc az idézésre meg sem jelent. Így marasztalták el a Kistapolcsányi Gergely által 1506-ban indított határperben,¹ valamint 1508-ban, mely évben Kistapolcsány határait bejáratták és fogott bírákkal ítékeztek a Zabláthiak ellen.² 1509-ben Kistapolcsányi Gergely és Benedek és Gergely fia János Perényi Imre nádor előtt bepanaszolták Zabláthi Lőrincet és fiát, Györgyöt, hogy több jobbágyukat bántalmazták és Kistapolcsányi Jánost is megtámadták. A vádaskodás alaptalannak bizonyult, miért is a nádor a Kistapolcsányiakat 25 nehéz márka, azaz 100 aranyfrt bírságban és két jobbágy homagiuma fejében 80 aranyfrtban marasztalta el. Mikor azonban a garamszentbenedeki konvent tanuja Sági Echeley László kir. ember jelenlétében az

¹ DL. 21,621.

² DL. 9468.

ítéletet Kistapolcsányban végrehajtani s a bíróságot rajtuk megvenni akarta, Tapolcsányi János kivont karddal ellenszegült.¹ E nagy bíróság egyelőre elvette kedvüket a pereskedéstől. Peres dolguk otthon is akadt.

Kistapolcsányi Benedek özvegyének, Dorottyának hozományi jogát, mely őt Malonya, Össöd, Kistapolcsány, Kisvalkóc, Kelecsény, Pázsit, Nagyugróc, Marosfalva, Kissalló, Fakóvezekény, Chere, Endréd, Lüle, Bajka, Kürth (Bars), Návoj, Banky, Tökésújfalú (Nyitra) birtokokból megillette, Kistapolcsányi Gergely és fia János, valamint Mihály, Benedek fia elfoglalták. A vizsgálatot a garamszentbenedeki konvent ejtette meg.² Más ügyből kifolyólag is perben állott Gergely az özvegyel, nemkülönben Nagyszegházai Huszár Bálinttal és Egyházas-Divéki Péterrel, mint a garamszentbenedeki konvent 1512. bizonyágleveléből értesülünk, hogy Gergely a király ítélete által előírt esküt ötvenednapra letette.³

Kistapolcsányi László özvegye Anna Oláh (Valachus) Benedekhez ment nőül. Birtokrészeit azonban Kistapolcsányi Gergely és Benedek elfoglalták. Ebből is per keletkezett, mely 1513 dec. 9-én ért véget, amikor Gergely és Benedek Oláh Benedeket Léva városa előtt kifizették.⁴

Kistapolcsányi Benedek özvegye, Dorottya, szintén panaszt emelt 1511-ben Kistapolcsányi

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 127, 1. és f. 141, 43.

² Garamszentbenedeki lt. f. 19, 29.

³ DL. 22,268.

⁴ DL. 22,471.

Gergely (György) és fiai: János és Péter ellen, hogy a kistapolcsányi kastélyban birt részét ingóságaival, valamint a nagysutóci, kalacsnai és pázsiti birtokokból neki járó karácsonyi és nagybőjti járulékait lefoglalták. E panaszát 1517-ben mint Horváthy Imre neje megismétli. A garamszentbenedeki konvent kiküldöttje Kistapolcsányi János, † László fia kir. emberrel a vizsgálatot megtartván, a panaszt igaznak találták.¹ A felek akkép egyeztek ki, hogy a 125 frt fejében, melyet Horváthynének hozomány és nászajándék címén fizetniök kellett volna, Kistapolcsányi Péter a garamszentbenedeki konvent előtt össödi egész birtokrészét neki lekötötte.²

Bossányi Mártonnal, János fiával bonyolultabb ügyük támadt. E Bossányi Márton ugyanis nagyugróci birtokát még 1491-ben 1000 aranyfrtért lekötötte Majthényi Rafaelnek, akinek kezéből Kistapolcsányi Benedek, mint Bossányi Márton osztályos atyjafia, ez összeg lefizetése mellett, 1508-ban visszaszerezte. A birtok atyjuk halála után Kistapolcsányi Mihály, Tamás és László kezei közt maradt. Bossányi Márton vissza akarta váltani s a király a testvéreket 1515 márc. 14-én és jún. 3-án felhívta, hogy az összeg lefizetése ellenében Nagyugrócot adják vissza. Úgy látszik azonban, hogy a Kistapolcsányiak a birtokot visszaadni nem akarták, bár Bossányi őket arra ismételten felhívta. 1516 febr. 12-én azután

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 141, 48. és f. 142, 15.

² DL. 22,969.

a nyitrai káptalan előtt kiegyeznek akként, hogy Bossányi Márton a nagyugróci birtoknak s a rajta levő nemesi teleknek Kisugróc és Kalacsna felé eső felét magának és utódainak birtokába veszi és megtartja. A birtoknak másik, azaz Oszlány város felé eső része pedig a Kistapolcsányiaké legyen az 1000 aranyfrt zálogösszeg fejében. Megjegyezvén, hogy ha valamelyik félnek része jobbágytelkekben gyarapodnék, köteles legyen azt is a másik féllel megfelezni, magszakadás esetén pedig az egész birtok a másik félre szálljon s azt sem el nem adhatja, sem más módon el nem idegenítheti a másik félnek beleegyezése nélkül. Aki ez egyességet megszegi, 1000 aranyfrt bánatpénzt fizet.¹

Hrussó várában Zabláthi Lőrinc fia, Jeromos, lakott gyermekeivel együtt. Amily békés ember volt Lőrinc, aki jóformán csak a családi vagyon gyarapításával törődött, oly erőszakoskodó természetűek voltak fiai és unokái. Jeromos néhány évet a kir. udvar szolgálatában töltött, mert Ulászló király őt 1510-ben «kamarásunknak» nevezi.² Felesége, a szintén gazdag Korláthkői Borbála volt. Jeromosról keveset hallani, jeléül annak, hogy komoly, békés lelkületű ember volt.

A Szelcséni-leányörökösök látván, hogy a Zabláthiakkal szemben Hrussóra való jogukat érvényesíteni nem képesek, 1515-ben a turóci

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 48, 12., f. 100, 40., f. 14, 19. DL. 22,748. Keglevich lt. az orsz. ltárban.

² Garamszentbenedeki lt. f. 35, 8.

konvent előtt megegyeztek akkép, hogy Szelcséni Ilona Győrödi Péter özvegye és Baragyáni Anna, † Szelcséni Pál leányának, Katának leánya, Zlopnai máskép Oroszlánkeői Miklósnak neje Hrussó várában Szelcsénben és egyéb birtokokon öröklött és szerzett jogait örökáron eladják Zabláthi Lőrincnek, Márta nejének és György, Jeromos és Máté fiaiknak. A királyi megerősítés 1516-ban történt.¹ Ezekután pedig a pozsonyi káptalan 1517-ben Zabláthi Salczer Lőrincet, nejét és fiait minden ellenmondás nélkül iktatta be Hrussó várának és tartozékainak birtokába.² Viszont ugyanazon évben Perényi Imre nádor elrendeli, hogy Kistapolcsányi János Hrussó birtokába zálogjogon bevezetessék! A beiktatást a nyitrai káptalan foganatosította, természetesen Zabláthi Jeromos és a család többi tagjainak ellenmondásával.³

A két szomszéd család közti háborúság újból kitöréssel fenyegetett. 1516-ban Kistapolcsányi János bepanaszolta Zabláthi Lőrincet és fiait, hogy kúriáját megtámadták. Mikor azonban Zabláthi Lőrincet a garamszentbenedeki konvent elé idézték, az esküt megtagadta.⁴ A panasz, úgy látszik, alaptalan volt és Zabláthi Lőrinc haláláig (1525.) semmiféle erőszakoskodásról nem olvassunk, de annál többet a Kistapolcsányiak hitelügyleteiről.

¹ DL. 22,683. Az adásvételi összeg az okmányban nem szerepel.

² DL. 22,859.

³ DL. 22,897. Nyitrai kápt. lt. Prot. GG. 8.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 64, 3.

Nagyon szűkében lehettek a pénznek, mert nincs az a birtokuk, amelyet ez években zálogba nem vetettek volna. Még Zabláthi Lőrincre is rászorult Kistapolcsányi László özvegye, aki 1508. aug. 6-án kistapolcsányi 9 jobbágytelkét és 8 prediális telkét 100 frton leköti neki és nejének Mártának úgy, hogy 12 év múlva, ha előbb vissza nem váltaná, ingyen tartoznak visszaadni.¹ Ily körülmények közt kalandozásokra sem idejük, sem kedvük nem lehetett.

A mohácsi vész után a Kistapolcsányiak kezdetben János király pártjára állottak, aki 1527. márc. 27-én Kistapolcsányi György, Tamás, László és Pálnak eddigi birtokaikra új adománylevelet állíttat ki. E birtokok a következők: Kistapolcsány, Nagymalonya, Kisvalkóc, Kalacsna helységek és Kismálas puszta, továbbá Nagyugróc, Pázsit és Össöd részbirtokok.² Rövidesen azonban Ferdinánd király pártjához állottak. A Zabláthi Hruszóiak ezzel szemben János királyt támogatták. Rokonságukból egyedül Thuróczi Miklós és Zabláthi Jakab apát voltak Ferdinánd táborában.

Hruszó vára 1524. óta tartozékaival együtt Zabláthi Jeromosé volt, aki 1526-ban meghalt. Özvegye Borbála 1528. év körül férjhezment Wassermann (Bossorman) Jánoshoz, emiatt Hrusót Zabláthi Györgynek kellett volna átadnia, de György is 1530-ban meghalt. Borbála most már

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 128, 2.

² Botka i. m. 129—130.

teljes joggal maradhatott Hrussóban fiaival: János, Gáspár és Lőrincsel együtt.

A Kistapolcsányiak és a Hrussóyak közti vilongások és hatalmaskodások szüneteltek. Mindössze annyit olvasunk, hogy 1526. karácsony táján Kistapolcsányi Tamás bepanaszolja Zabláthi Jeromos özvegyét, hogy a hrussói erdőből 7 hízott sertését, 1527. sz. Mihály napja körül pedig 2 sertését hajtatta el.¹ E csekélységek az alábbiak megmagyarázására elegendő alapot nem nyújtanak. Talán közelebb állunk a valósághoz, ha a történeteket a fentjelzett politikai ellentétek szülte feszültségnek és a két család közti régi ellenségeskedésnek tulajdonítjuk.²

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 97, 54.

² Dr. Demkó Kálmán azt írja, hogy Hrussó várát Ferdinánd 1534-ben Zabláthi Hrussói Jánostól elvette és Enyingi Török Bálintnak adományozta; miután azonban előbbi a király hűségére visszatért, birtokát még ugyanazon évben visszakapta. Az újra elpártolt úrtól ismét elvette Ferdinánd és a várat birtokaival a Zelchen családnak adta. Zelchen Pál magtalan halála után ennek neje, Tapolcsányi Dorottya révén 1549-ben Kistapolcsányi Tamásnak és Györgynek adta és azt a Tapolcsányiak birták. (Felsőmagyarországi várak és várbirtokok a XVI. században. Hadtört. Közl. 1914. 597.) Lehetséges, hogy Hrussói János pártállását többször is változtatta, amint azt mások is megtették, és hogy magukat biztosítsák, mindkét király által állíttattak ki adománylevelet birtokaikra. Így tettek a Kistapolcsányiak is, akiknek részére János király 1527 márc. 28-án Budán új adománylevelet állított ki. Arról azonban nem tudunk, hogy Hrussót Enyingi Török Bálint kapta volna meg; az meg éppen lehetetlen, hogy az 1475 júl. 27-én megölt Zelcheni Pál 60 évvel halála után mint adományos szerepeljen. Dr. Demkó fenti állításai tehát tévedésen alapulnak.

1535. április 1-én Hrussóy János embereivel Kistapolcsányi Tamás és Györgynek kistapolcsányi erősségét (fortalitium) megtámadta, felgyújtotta, György unokáját Ferencet és Tamás fivérét Lászlót megölte, a többi birtokokat is felégette s mindennemű ingóságait elhordatta.

Kistapolcsányi Tamás fiai: László és Mihály nevében is, György pedig Eusták fia nevében is panaszt emelt a királynál Hrussóy János ellen. A felek 1535. szept. 28-án Nyitrán Thurzó Elek országbíró és kir. helytartó előtt egyességre léptek olyképen, hogy az országbíró elnöklete alatt nyolc választott bíró fogja a főbenjáró ügyet békésen elintézni.

Az országbíró márc. 22-én Semptén kelt rendeletében a vizsgálat megejtésével a nyitrai káptalant bízta meg. Ennek folytán a káptalan kiküldötte Ujlaki Gergely mestert, aki Miklossóci Zudar Dávid alispán, kir. emberrel egyetemben április 5-én Kistapolcsányban megjelent, ahová a szomszédokat és határosokat, nemeseket és jobbágyokat összehívták és kihallgatták. Kihallgatták Kistapolcsányi Istvánt és nejét Ilonát, Ádám kistapolcsányi plébánost, Néveri Pétert és Gáspárt, Névedí Therek Pált, Nagyszelezsényi Ferencet és Mátyást, Thajnai Mihályt, Gyepes Pétert, Dereslyéni Lytassy Istvánt, Lüley (Lyolyi) Jánost, Simonyi Sandrin főszolgabírót, nemeseket és igen sok jobbágyot. A tanúk vallomásából a következő tényállás derült ki:

A marótiak, mikor a nagy füstöt és lángokat látták, azt hitték, hogy Podmaniczky János tört

embereivel Kistapolcsányba. Annyira megijedtek, hogy sokan kocsin és gyalog a Garam felé s az erdőkbe menekültek. A Hrussovák Kistapolcsányi György és Tamás kastélyát felgyújtották, Lászlót nyíllal lötték le, Ferencet több másokkal egyetemben a lángokba és füstbe fullasztották. Györgynek feleségét Máriát csúf és becstelen szavakkal illették. A kastély őrtornyát is felgyújtották. Ugyanez a sors érte a jobbágyok házait is. Kistapolcsányi Györgyöt és Tamást sok jobbágygyal együtt törökök (!) kíséretében Hrussov várába, majd a turóczi monostorba hurcoltatták. A kastély melletti halastavat kihalásztatták, sok marhát, lovakat, bort és eleséget Hrussov várába vitettek. Kistapolcsányi Györgynek és Tamásnak felfalusi házát is felégették. A leégett kőházakat Pünkösd napján maga Hrussov János leromboltatta. Az épületekben okozott károkat 1000 frtnál többre becsülték.

A Kistapolcsányiak kiszabadulásuk után sem mertek házukban maradni, hanem 4 évig Garamszentbenedeken Zudar Dávid házában tartózkodtak.

Hrussov János kapitányát, Csáradi Oláh Jánost, Garamszentbenedeken fogták el és halálra ítélték. Mikor a vesztőhelyre vitték, Kistapolcsányi György azt kérdezte tőle: vajjon ő vitette-e el Felfaluról barmaikat? Mire azt felelte: Hrussov János parancsára tette. Ahol Hrussov János a Kistapolcsányiak vagyonából valamit talált, mind elvitette. Volt-e valami hasznuk belőle? Ők semmit sem kaptak a zsákmányból, csak amit össze-

rabolhattak. Sok rosszat tett-e Hrussóy János? Ha oly hosszú papírosa lenne, mely a monostortól sz. Egyed templomáig terjedne, sem tudná leírni.

A kistapolcsányi vérengzésben 23—24-en, egyesek szerint 28-an vesztették életüket.¹

A tanuk által beigazolt tények a bírakat nehéz feladat elé állították. Minthogy azonban mindkét fél kompromisszum után vágyakozott, a bíróság Galgócon 1538. július 11-én oly ítéletet illetőleg egyességet hozott létre a felek közt, hogy Hrussóy János kárpótlás és vérdíj fejében az ő, valamint Gáspár és Lőrinc fivérei és nővérei: Zedleci Koszka Miklósné Anna, Sellendorfi Buriánné Magdolna, Zsófia, Borbála és Márta tulajdonát képező knesici birtokot a panaszos Kistapolcsányi Györgynek és Tamásnak átengedi. Mérei Mihály országbírói ítélmester az országbíró megbízottjaként Knesicnek határait a többi birtoktól elkülönítve fogja megjelölni és a Kistapolcsányiaknak átadni.

Ez meg is történt. Mérei Mihály Knesicet még ugyanazon hó 25-én bejárta, határait kijelölte és a Kistapolcsányiakat annak birtokába bevezette.²

Ezzel azonban az ügy korántsem nyert befejezést. Hrussóy Gáspár Lefánti Péter hrussói várnagy, Dobra Ferenc, Magyar Pál és más lovas és gyalogos emberekkel Knesicet egyszerűen visszafoglalta, okul hozván fel, hogy Hrussóy János testvéreinek knesici birtokrészeit jogszerűen en-

¹ OL. NRA. f. 610, 32.

² Botka i. m. 164, 165.

gedte át a Kistapolcsányiaknak. Ez ellen a garamszentbenedeki konvent előtt 1539. nov. 9-én tiltakoztak is.¹ Kistapolcsányi György és Tamás panaszukat már az év elején adhatták be, mert apr. 24-én a garamszentbenedeki konvent előtt hatodmagukkal esküvel kellett megerősíteniök, hogy Hrussóy János mindama cselekedetében, amelyekkel az országbíró előtt vádolták, ártatlanok.² Viszont Hrussóy János tiltakozik a konvent előtt, hogy ő a közte s a Kistapolcsányiak közt kötött egyességet meg akarja tartani és nem tudja, hogy Gáspár fivére miért szegi meg, aki különben az ő jobbágyait is igen fosztogatja és pusztítja.³

Mikor azután a Kistapolcsányiak panaszára a király Hrussóy Jánost és a Kistapolcsányiakat a garamszentbenedeki konvent útján megidézttette s a konvent embere 1539. aug. 31-én Hrussó vára alá ért, Nagy János, Hrussóy János embere a várkapun kilépve e fenyegető szavakkal fogadta: «mit állsz itt? Ha uram hazajön, rosszul jársz.» Mikor pedig a kiküldött a várkapuhoz közeledett, azt előle becsukták s az ablakon át puskát szegeztek rá és lenyilazással fenyegették meg.⁴

A Kistapolcsányiak 1540-ben panaszukat megújították s arra kérték az országbíró, hogy tekintettel a becsületbeli ügyre, azt a katonai bíróság elé utalja, amennyiben pedig a birtok lefoglalása csak Hrussóy Gáspárt, Lőrincet és Lefanty Pétert

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 57, 31.

² Garamszentbenedeki lt. f. 42, 4.

³ U. o. Prot. L. 219.

⁴ U. o. f. 9, 38.

terhelné, rövid határidős törvénykezés (breve brevium) útján tárgyalja le. Az országbíró a Hrussóy-testvéreket és Lefanty Pétert 1540. május 26-án a garamszentbenedeki konvent útján maga elé idéztette. A per tehát tovább folyt.

Alapjában véve egyik család sem vethetett sokat a másik szemére, mert mindketten egyformán tisztelték, azaz jobban mondva nem tisztelték a törvényt s amikor lehetett, gázoltak benne. Minden azon fordult meg, melyikük erősebb, melyiküknek nagyobb a befolyása az udvarnál. A Kistapolcsányiak a protekcióval jobban győzték, Tamás a királynak kamarása volt. Azonfelül kezükben volt a legerősebb fegyver: Kistapolcsányi Ferenc és László megöletése, amit a királyi idézőlevelek hangsúlyozva becsületügynek neveznek. Kistapolcsányi Tamás 1544—1545-ben Barsmegye alispánja is volt.

Hrussóy János másfajta veszedelemben is forgott. Forgáchék és Kistapolcsányi Tamás és György 40 gyalogos puskást fogadtak fel a végből, hogy Hrussó várát meglepjék, elfoglalják és Hrussóy Jánost megöljék. A puskásokból hármat Hrussóy elfogatott és tömlöcbe záratott. Legalább így adja elő Hrussóy János a nyitrai káptalan előtt 1543. dec. 18-án beadott panaszában.¹

Ezek után Hrussóy János másképp segített magán: első neje Lévai Eufrozina halála után az erőszakoskodásairól híres Podmaniczky János és Rafael nővérét Annát vette nőül 1543. júl. 1-én

¹ Nyitrai kápt. lt. Prot. 3. 34.

Vágbesztercén.¹ Ezzel azután az ügy még jobban elmérgesedett, annyival inkább, mert Hrussóy János, hogy a birtokelkobzás veszedelmét elkerülje, 1545-ben Hrussó várát összes tartozékaival együtt Podmaniczky Jánosnak és Rafaelnek elzálogosította, illetve Lednice várával felcserélte, ami ellen Kistapolcsányi Tamás a nyitrai káptalan előtt tiltakozott.² Ekkor a Kistapolcsányiak már nemcsak királyi parancsot nyertek a Knesic birtokába való visszaiktatásra, hanem Hrussó várának elfoglalására is. Ezért Zabláthi Jeromosné özvegye Korláthkőy Borbála 1545-ben leányai: Zedleci Koszka Miklósné, Zlathkowitzi Libemerschky Buriánné, Márta és Zsófia nevében nemcsak az ellen tiltakozik, hogy Hrussóy János Hrussó várát és tartozékait elidegenítse, hanem másfelől tiltakozik úgy a Podmaniczkyak, valamint a Kistapolcsányiak ellen, hogy Hrussót birtokba venni ne merészeljék, minthogy az örökös-jogon őket illeti meg.³ A Podmaniczkyak ezzel nem sokat törődtek, hanem Hrussó várában szépen megfészkelődtek.

A Podmaniczkyak viselt dolgai eléggé ismeretesekek. Maga az 1542. évi országgyűlés 44. §-ában külön is foglalkozott velük. Podmaniczky Jánost és Rafaelt először azért, hogy Ferdinand hűségére még mindig nem tértek, másrészt azért, mert az

¹ Egyh. tört. emlékek a magy. hitújítás korából, IV. 268.

² Nyitrai kápt. lt. Prot. 3, 46.

³ Nyitrai kápt. lt. Prot. 3. fol. 33. Garamszent-benedeki lt. f. 27, 52. és f. 22, 51.

általuk erőszakosan elfoglalt egyházi és világi várakat, kastélyokat és birtokokat a jogos birtokosok tulajdonába vissza nem bocsátották, sőt a lakossággal szemben most is erőszakoskodnak és nekik károkat okoznak: felhívja, hogy két hónapon belül a király hűségére térjenek s a felség kegyelmét kérjék; továbbá a várakat, kastélyokat, városokat, falvakat és birtokokat, melyeket az egyháztól vagy világiaktól elvettek, adják vissza, máskülönb mint notóriusok proskribáltatnak és elítéltetnek.

A Podmaniczkyak azonban csak bizonyos föltételek mellett voltak hajlandók a meghódolásra. E feltételek közt szerepelnek a János király által nekik adományozott jószágok, továbbá várak és apátságok, amelyek birtokában megmaradni kívánnak.¹ A király az adott viszonyok közt beérte azzal, hogy hűségére visszatértek, mire az 1545. nagyszombati országgyűlés 47. §-ában a Podmaniczkyak a nóta alól felmentést nyertek. A várak és egyéb jószágok visszaadásával nem nagyon siettek, mert az 1546. évi pozsonyi országgyűlés (56. §) arra kéri a királyt, rendelje el, hogy Podmaniczky Rafael az általa épített szerdahelyi (Nyitra), bakonyújvári és ordói (Sümege) várakat adja ki a királynak, aki azokat romboltassa le, mert belőlük rablások, fosztogatások történnek, s a még mindig visszatartott várakat és jószágokat adassa vissza jogos tulajdonosaiknak. A nyitraszerdahelyi kastélyt le is romboltatták, he-

¹ Egyh. tört. Emlékek IV. 174—175.

lyébe azonban Podmaniczky Rafael a kolosi monostort erősítette meg s a szomszédokat onnan zaklatta. A rendek az 1547. nagyszombati országgyűlésen (25. §) kérik a királyt, hogy ezt az erősséget romboltassa le úgy azonban, hogy a templom épiségben maradjon ; s az apátságba szerzetes apát rendeltessék. Az 1548. évi pozsonyi országgyűlés (46. §) ugyanezt sürgeti.

Hrussóy János tehát a Podmaniczkyakban kiváló segítőtársakra talált. Nem csoda, hogy mikor a garamszentbenedeki konvent a király parancsára 1546. január 28-án Kistapolcsányi Györgyöt és Tamást Knesic birtokába visszavezetni s Hrussóy Jánosnak összes ingó s ingatlan javait lefoglalni akarta, Podmaniczky Rafaelnek hrussói várnagya Nagyberzenczei Gáspár kivont karddal ellenszegült, maga Podmaniczky Rafael és Rusóy János¹ is felesége Anna, fia Mihály és leánya Margit nevében ellentállott.²

Podmaniczky Rafael nem érte be azzal, hogy Hrussó várában megtelepedett,³ hanem 1546-ban önmaga és az egész Hrussóy-család nevében panaszt emelt Kistapolcsányi György és Tamás ellen

¹ Az okmányok ezidőben Hrussót Russónak s a Hrussóy-családot Russóynak írják.

² Garamszentbenedeki lt. f. 43, 9. és f. 128, 21.

³ A garamszentbenedeki konvent jelentése szerint Podmaniczky Rafael 1546 okt. 7-én vonult be Hrussó várába. Állítólag kijelentette, hogy Berzence várát felépíti s ezt hrussói jobbágyainak már meg is hagyta. A konvent ezt raptim írja Újbánya város tanácsának, hogy vigyázzanak. Körmöczi lt. I. 26, 1, 56, 6.

Várdai Pál esztergomi érsekprimás kir. helytartó előtt, hogy nevezettek bizonyos becsületbeli ügyben királyi ítéllőlevelet eszközöltek ki ellenük, holott ez ügyben védelmezni tudnák magukat. Várdai Pál kir. helytartó a Kistapolcsányiakat újból maga elé idéztette.¹ Ugyanezen évben Forgách Miklósnak nejétől trencsényi Zabláthi Lőrinc leányától Juliannától származott gyermekei: Péter, Anna Derenchényi Farkas neje és Julianna, Mérei Mihály neje, valamint Thuróczi Miklósnak nejétől, Zabláthi Lőrinc leányától, Margittól származott Mártha, Bedeghi Nyáry Lőrinc neje, hasonlókép tiltakoznak a Tapolcsányiak és Divék-újfalusi Gergelynek (?) Hrussó várába való beiktatása ellen.²

A per tehát tovább folyt, sőt komplikálódott azzal, hogy a Hrussóy-család leányága birtokrészét kiadatni kérte, amit Nádasdy Tamás országbíró el is rendelt. A rendelet Hrussó várának kihagyásával intézkedik, mert az zálogjogon még mindig Podmaniczky Rafael kezében volt. Mindez azonban inkább Hrussó várának történetéhez tartozik.

Hrussóy János végre is belátta, hogy a király akarata elleni küzdelme hiábavaló. A Zabláthi Hrussóy-családnak már csak két férfitagja élt: ő és fia Mihály. Meg is öregedett és Hrussó várban sógora Podmaniczky volt az úr. Elég ahhoz, hogy 1549-ben a Kistapolcsányi-családhoz fordul

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 55, 39.

² U. o. f. 10, 7.

és egyezkedni próbál velük. Evégből valósággal *salvus conductust* kér tőlük, hogy útközben baj ne érje. Kistapolcsányi György, Bars megye alispánja, unokaöccse Tamás és az egész rokonság nevében u. a. évi május 5-én a garamszentbenedeki konvent előtt kijelenti, hogy bár nekik Russóy János ellen jogerős ítéletük van, mindazonáltal két heti halasztást adnak neki a kiegyezés megkísérlésére, hogy annak sikere vagy sikertelensége esetén mindkét fél szabadon és békében térhessen vissza otthonába.¹

A Kistapolcsányiak ezt könnyen megtehették, mert időközben Ferdinánd király 1549. ápril 2-án Prágában kelt adománylevelével Hrussó várát tartozékaival együtt Kistapolcsányi Tamásnak és Györgynek adományozta. Érdekes, hogy Révay Ferenc nádorhelyettesnek ez ügyben az esztergomi káptalanhoz 1550. febr. 25-én intézett megkereső levelében a Zabláthi Hrussóyokról említés sem történik, hanem Zelchen Pálról ír, akinek elhaltával s a család fiágának magvaszakadtával Hrussó vára a királyra háramlott vissza.²

Az esztergomi káptalan Thamássy János mesterkanonokot küldte ki, hogy Bábindali György kir. emberrel a beiktatást eszközölje. Akik midőn Hrussó várában megjelentek, a várnagy a kapu előtt e kérdéssel fogadta őket: mit akarnak? Mikor pedig céljukat elmondták, azt felelte: hogyha ő királyi felsége uramnak csak egy papírlapot is

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 22, 10. és 38, 5.

² Garamszentbenedeki lt. B. 168.

küldött volna, a várat és tartozékait minden ellenmondás nélkül átadtuk volna. Így azonban márc. 30-án Bessei Farkas Ignácné Hrussóy Márta nevében Zekoloczky Veborenecz Horváth Tamás, ápril 8-án pedig Sellendorf Burián a maga és fiainak Stilfridnek és Györgynek, valamint leányainak Erzsébetnek és Annának nevében a káptalanban a beiktatásnak ellenmondottak.¹ Hrussóy János és fia Mihály már kiálltak a sorból, előbbi még 1550-ben meg is halt. Mihály azonban Hrussóy várában és tartozékaiban való örökösödési részesjogáról le nem mondott és csak 1580-ban egyezett ki Kistapolcsányi Jánossal és Imrével úgy, hogy e jogát Széplak és Pázsit birtokáért és 1000 magy. frtért nekik átengedte.² A nagyszámú leányág követeléseinek kielégítése az új várurak feladatavá lett.

Azt mondtuk, hogy a Kistapolcsányiak és Hrussóy Jánosék — ahol és amikor lehetett — egyformán gázoltak a törvényben. Mialatt Hrussóy Jánosnak főbenjáró pere foglalkoztatta a bíróságokat, itthon sem maradtak tétlenül.

Lukács Kolosi apát 1536. jún. 6-án panaszolja, hogy Zabláthi Hrussóy János öt erőszakosságával és halálfenyegetésével arra kényszerítette, hogy apátságát Hrussóy Lőrincnek engedje át és irassa be. Ezt a kicsikart adományozást a garamszentbenedeki konvent előtt visszavonja és érvénytelennek nyilvánítja.³ Ez ugyan sokat nem használt,

¹ O. L. NRA. f. 120, nr. 24. Botka i. m. 168—170.

² U. o. f. 874, 7. és 120, 24.

³ Egyh. tört. Eml. III. 87.

mert az apátság még veszedelmesebb kezekbe, a Podmaniczkyak kezére jutott.

Hrussóy János a szomszéd Bossányiak janófalvai és pázsiti birtokát erőszakkal elfoglalva tartotta. Bossányi Mártonnak nagyugróci és bossányi birtokait pedig fosztogatta. Ez ügyben a garamszentbenedeki konvent már 1540-ben vizsgálatot tartott,¹ de a marasztaló ítélet nem sokat használt. A király 1548. sz. György napján k. rendeletével Bossányi Jánost a lefoglalt birtokokba visszavezettette, de Hrussóy János az ő embereit onnan kidobta és a javakat újból elfoglalta. A király ennek folytán 1548. szept. 10-én k. rendeletében meghagyja Nyitra és Bars vármegyék (Janófalva Nyitra, Pázsit Bars megyében fekszik) alispánjainak, hogy Bossányi Jánost védjék meg Hrussóy János és mások erőszakos és igazságtalan támadásaival szemben. Hrussóy Jánosnak pedig meghagyja, hogy az említett birtokokat adja vissza Bossányinak, ellenkező esetben a két alispán fogja azt végrehajtani.²

A Kistapolcsányiak sem viselkedtek másképen. 1540-ben Forgách Zsigmond és László Thurzó Elek országbíró előtt panaszt emelnek, hogy Kistapolcsányi György és Tamás az esztergomi káptalan-tól — melynek ekkor a garamszentbenedeki apátság már zálogos birtoka volt — kibérelt kistapolcsányi, kisvalkóci, kereszturi, kosztolányi, nagy-

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 78, 25.

² † Szerémi Odescalchi Artur hg. közlése a Bossányiak családi ltárából.

lehotai, knesici, lóci, zsikavai, maholányi, perlepi és nagymalonyai tizedét erővel és kártérítés nélkül maguknak szedték be s ezzel két éven át 150 frtnyi kárt okoztak nekik.¹ Viszonzásul azután Forgách László és Péter Malonyát rabolták ki, egy jobbágyházat kifosztottak és marhákat is elvittek. A király Forgáchékat 1545-ben a már megítélt eskü letétele alól felmentette s Kistapolcsányi Tamás alispán és György panaszosokat új törvénytartásra idézte.²

1544-ben Bercsényi László perlepi jószágát a nyitrai káptalan előtt zálogba adta Kistapolcsányi Tamásnak oly összegben, amennyit neje Cicelle asszony a káptalan előtt bementett. Hogy, hogy nem, e fölött összetűzhettek és 1546-ban Kistapolcsányi György, Maróthi György, Zsemeri Boldizsár és Doroszlói Farkas Bercsényi Lászlónak perlepi részbirtokára ütöttek és kúriájából minden ingóságát, nemes Hobordanecz Márk apósával és Raach Györgyné Borbálával, Bercsényiné Cicelle asszony nővérével együtt, akiket a panaszos, mint szegénysorsú menekülteket, fentartott, kidobták és kiűzték, minden marháját elhajtották, gabonáját és egyéb eleségét a házból kidobatták s a részbirtokot elfoglalták, ezer frtnyi kárt okozván.

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 26, 33. A dézsmabitorlók közt Berchényi László és Hrussóy János nevei is szerepelnek. A vizsgálatot a garamszentbenedeki konvent ejtette meg. A Kistapolcsányiak ellen emelt vádak — legalább Nagymalonya és Kisvalkóca vonatkozólag — be nem igazolódtak, azért fel is mentették őket.

² U. o. f. 55, 21. és 43.

Továbbá ugyanott elfoglalták Ölvedi Benedekné Márta asszonynak és Nagy Máté özvegyének kúriáit és részbirtokait is, 100 frt-nyi kárt okozván nekik. Várdai Pál érsekprimás, kir. helytartó ezért őket a garamszentbenedeki konvent útján maga elé idéztette.¹

Kistapolcsányi György gyámja volt Doroszlói Farkasnak, János fiának, aki 1550-ben felhívta őt, hogy anyjának Agatának ingóságait és érték-tárgyait, melyek 3000 frt-ot képviselnek, adja vissza. Miután ezt megtenni vonakodott, perbe idézte.²

Kistapolcsányi János, István fia és György és Tamás panaszt emelnek 1548-ban Nádasdy Tamás országbíró előtt atyja, illetve testvérük István ellen, hogy Erzsébet leányát Farkas Dénes lévai várnagyhoz adta nőül, a menyegzőt kistapolcsányi házában³ tartotta meg s őt a fiági javak birtokába is bevezettetni akarja. Az országbíró ettől a garamszentbenedeki konvent által eltiltja.⁴ Kistapolcsányi János azonban a következő évi január 31-én a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakozik az ellen, hogy ő nővére menyegzőjének megakadályozásában részes lenne.⁵ E Kistapolcsányi István neje Ilka és leánya Farkas Dénesné következő év-

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 16, 2.

² U. o. f. 72, 37.

³ Kistapolcsányi György és Tamás a megerősített kastélyban, míg István unokafivérük János fiával együtt a kastélyon kívül épült házukban laktak. Garamszentbenedeki lt. f. 10.7,

⁴ U. o. f. 53, 22.

⁵ U. o. B. 182.

ben április 29-én panaszt emeltek a garamszentbenedeki konvent előtt, hogy Erdegh Erazmus «liber dominus in lánser et Kabold», s Ő felségének főkapitánya és tanácsosa ápril 6-án kistapolcsányi házukra tört s ott Erzsébet leányuk honn nem létében szüleit elfogta. Erzsébet szintén fogásba került s a panasz beadásának napján szabadult ki és érkezett a konventbe.¹

Ugyanazon évben Kistapolcsányi György és Tamás István unokafivérüknek kistapolcsányi birtokrészét egyszerűen elfoglalták.²

Szóval magában a Kistapolcsányi-családban is hiányzott a béke és egyetértés, ami azután Hrussó várának és tartozékainak átvételénél is megnyilvánult.

Mint már említettük, az esztergomi káptalan a Kistapolcsányiakat 1550-ben a hrussói vár és tartozékainak birtokába bevezette. Ezzel annyi küzdelem, háborúság, furfang, erőszak és pereskedés után végre céljukat elérték. Igaz, hogy a birtokból sok résztulajdonost kellett kielégíteniök, de területe több mint 30,000 kat. holdra rúgott. És ami után a Kistapolcsányiak leginkább vágyakoztak: a hrussói vár végre övék lett. Hrussó várával egyetemben Keresztur, Fenyőkosztolány, Nagy- és Kislehota, Széplak (Krasna), Szelcsén, továbbá Boróc, Szkicó és Leves puszták jutottak birtokukba.

Első meglepetést maga a király szerezte azzal,

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 22, 11.

² U. o. f. 19, 33.

hogy Hrussó várát Vall Konrád de Aurach (Conradowoll ab Auroch) által elfoglaltatta, aki két évig a vár kapitánya volt. Minthogy a velkapolei pálosok határait bántotta, a király ezek részére oltalomlevelet állíttatott ki.¹ A pálosok kérésére foganatosított határjárás ellen ugyanazon várkapitány ex parte fiscii regii ellenmondott.² Azaz Hrussó várát a király magának tartotta meg. Érdekes, hogy Bars vármegye 1550—1553. évi portaösszeírásában 39¹/₂ porta még Hrussó János nevén szerepel,³ ami azt mutatja, hogy a Kistapolcsányiak Hrussó várába és tartozékaiba beiktatva ugyan, de mégis birtokon kívül voltak.

Másik meglepetés: az adományosok a koncon összevesztek. A hrussói beiktatás alkalmával ugyanis Kistapolcsányi Tamás Gyepes Péter, Szelezsényi Mátyás és Ferenc, továbbá Maróthi György előtt hitére és becsületére fogadta, hogy a Györgyöt illető felerészt készpénzért (deposita pecunia) fogja neki átadni. Tamás azonban ígéretét be nem váltotta s emiatt Györgynek a királyhoz kellett fordulnia. A király rendeletére a fentemlített tanúk igazolták ugyan azt, hogy György az ő felerészeért a pénzt letette, de nem tudják, vajjon Tamás kielégítette-e őt a leltárból és ingóságokból.⁴ Ezek után nem csoda, hogy ahol lehetett, kellemetlenkedtek egymásnak.

¹ DL. Elenchus act. ord. s. Pauli 226, 47.

² Garamszentbenedeki lt. caps. A. 35. és DL. NRA. f. 163, 5.

³ Bars vármegye monogr. 379.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 16, 44.

1552-ben kellett volna Knesicen osztozkodniok, de a felosztás meghiusult.¹ U. a. évben Györgyöt Tamás bíróság elé idézteti, mert kistapolcsányi és nagymalonyai birtokain kárt okozott. Ugyanakkor Györgyöt Istvánnal szemben kistapolcsányi termésének lefoglalásáért az erőszakoskodással járó büntetéssel (poena violentiae) sujtották.²

Hrussó vára pedig még mindig a király kezén maradt.

Végre 1554. nov. 1-én adta ki Ferdinánd király a záloglevelet, melynek értelmében Hrussó várát és tartozékait Kistapolcsányi Györgynek és Tamásnak és fiörököseiknek 4200 magy. frtért leköti.³ A várnak birtokába azonban csak a következő év karácsony táján jutottak; miként ezt Kistapolcsányi Györgynek 1558-ban beadott panaszából megtudjuk. (Az okmány első sorai hiányoznak.) Midőn karácsony körül Prandorffer Tamás fegyvereseivel Kistapolcsányra szállt, ez okmány exponense (— György, kétségkívül Kistapolcsányi) Kistapolcsányi Tamás kérésére 50 frt eleséget adott, melyet amióta a panaszost Kistapolcsányi Tamás Hrussó várának birtokából kizárta, e Tamásnak kellett volna megtérítenie, de egy obulust sem adott. S midőn karácsony körül 1555-ben Hrussót közösen átvették, ő látta el a várát 60 frtnyi élelemmel s most, kizavarván őt

¹ O. L. NRA. f. 166, 9.

² U. o. f. 119, 13.

³ U. o. f. 659, 42.

a várból, ezt sem akarja megtéríteni. 1555. Szilveszter napja körül őt hite és ígérete ellenére a várból kizárván, a közösen átvett marhaállomány s egyéb készletekért kiadott pénzét sem adta vissza. Ezzel 600 frtnál nagyobb kárt okozott neki.¹ A hrussói várnak 1555-ben Győrödi Márton volt várnagya.²

A per elég soká húzódott s azalatt egymásnak adósai nem maradtak. 1557-ben Kistapolcsányi György szolgálai néhány oláh³ emberrel — kik akkor Kislehotán laktak s egyiküket Drahos Balázsnak hívták — Tamásnak kislehotai birtokán juhainval egy szénakazlat feletetett, amiért Tamás 100 frt-nyi kárt számított fel.⁴ Viszont Kistapolcsányi György 1559-ben panaszt emel Tamás és fiai László s Mihály, továbbá Gödörfüsi Buza Antal, Füsy János és Pribék Ferenc ellen, hogy knesici és maholányi birtokrészeit elfoglalták.⁵

1559-ben Maróthi György panaszolta be Kistapolcsányi Györgyöt és Tamást, hogy Perlepen levő Gellyénirtványa és Deskonirtványa földjeit elfoglalták. A vármegye a földeket tulajdonosának visszaadatta, de Kistapolcsányi György újból elfoglalta.⁶ A per csak 1589-ben ért véget, amikor az oktavális bíróság Kistapolcsányi Tamás fiát, Jánost és unokáját Györgyöt elmarasztalta.⁷

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 141, 39.

² Rudnay: Zsámbokréthyak, 100.

³ Wlachi.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 19, 45.

⁵ U. o. f. 144, 31.

⁶ U. o. f. 53, 26.

⁷ O. L. NRA. f. 119, 19.

1559-ben Ferdinánd király Hrussó várát Forgách Ferenc váradi püspöknek adományozza, aki oldala mellett római királlyá történt koronázása óta nagy szolgálatokat végzett.¹ Az adománylevelet ugyan ismeretlen okokból végre nem hajtották, de érthetőleg nagy zavart okozott. A Hrusóyak leányága is újból fellépett és azt vitatta, hogy Kistapolcsányi Tamás Hrussót csak zálogjogon birtokolja. Az ügyet még 1561-ben is tárgyalták az oktavális bíróságon.² 1563-ban azután a király a várat tartozékaival együtt u. a. Forgách Ferenc váradi püspöknek és fivéreinek Simonnak és Imrének 6000 magyar frton zálogba adta.³ A kir. rendelet a magyar kir. kamarát felhívja, hogy a záloglevelet állítsa ki, Forgáchéktól a Kistapolcsányiak által fizetett 4000 frtnyi zálogösszegezen felül eső 2000 frtot szedje be s gondoskodjék róla, hogy a vár Forgáchéknak leltár mellett átadassék.

Kistapolcsányi Tamás a vár átadását megtagadta s mikor a nádori helytartó ezért őt megidézte, felmutatta Ferdinánd királynak 1554. évben kiadott záloglevelét.⁴ De beigazolta azt is, hogy Hrussó várának átadásakor nemcsak a 4200 frtnyi zálogösszeget kifizette, hanem Vaall Kristóf várkapitánynak az átadott marhákért és különféle eszközökért még 740 frtot lefizetett.⁵ Az ügy csak 1575-ben nyert befejezést; de Kis-

¹ U. o. f. 344, 18.

² U. o. f. 491, 15.

³ U. o. 659, 41.

⁴ O. L. NRA. 112, 16.

⁵ Garamszentbenedeki lt. D. 123.

tapolcsányi Tamás a várban maradt és Forgáchék annak birtokába sohasem léptek.

Kistapolcsányi György 1559-ben meghalt. Magas kort ért el, mert már 1507-ben olvasunk róla¹ és 1535-ben a Hrussóyak támadásakor unokája Ferenc esett áldozatul. Négy fia volt: Eusták, János, Péter és György és egyetlen leánya Fruzsina. Fiai alig szerepelnek a forrásokban; úgy látszik, még atyjuk előtt haltak meg. Fruzsina Bajnay másképp Illyés Jánoshoz ment nőül, akitől András fia származott.² Özvegye Micsinszky Mária utóbb férjhez ment Derenchényi (Berenchényi, Berchényi) Lászlóhoz.³

Kistapolcsányi György 1549—1550. években Barsvármegye alispánja volt.⁴ Györgyöt és Tamást az okmányok hol frater uterinusnak,⁵ hol fraternek,⁶ hol patruelisnek⁷ nevezik. Az utóbbi a helyes, azaz első fokú unokatestvérek voltak, miként azt az orsz. levéltárban őrzött részleges fiági leszármazási tábla is tanúsítja.⁸ Kistapolcsányi György és István (Ispán) Gergelynek fiai, Tamás pedig Benedek (Ispán) fia.

Kistapolcsányi György halála után Nádasdy Tamás nádor elrendelte, hogy az általa őrzött

¹ U. o. f. 19, 45.

² U. o. G. 699.

³ U. o. F. 157, G. 114.

⁴ Bars vármegye. 393. Garamszentbenedeki lt. B. 180.

⁵ U. o. f. 38, 5.

⁶ U. o. f. 16, 44.

⁷ U. o. f. 22, 10.

⁸ OL. NRA. f. 116, 16.

családi okmányokat a vármegye lajstromozza és lepecsételve Kistapolcsányi Tamásnak adja ki. Ugyanazon évi jún. 21-én pedig felhívta Kisherestyéni Gyepes Péter barsi alispánt, Maróthi Györgyöt és Szelezsényi Ferencet és Mátyást, hogy miután Hrussó várának a király parancsára a Kistapolcsányiak részére Prandorfer Tamás útján történt átadásakor jelen voltak és tudják, hogy a várat mily rendben és mily javakkal és jogokkal adták át, erről, majd ha felhivatnak, a garamszentbenedeki konvent előtt adják le vallomásukat.¹

Kistapolcsányt ekkor más, komolyabb veszelem is fenyegette. Az 1559. évi országgyűlés 29. tcikke elrendelte, hogy a kistapolcsányi kastélyt a vármegye romboltassa le. Az indokolás úgy szól, hogy a törökök könnyen megközelíthetik, igen hanyagul őrzik és a szükséges védelmi eszközökkel felszerelve nincsen. A vármegye közbenjárására a kastély megmaradt és mivel felsőbb helyeken a közelségben fekvő Hrussó várára hivatkoztak, a vármegye 1563 jún. 3-án Miksa király rendeletére kiküldötte Kisherestyéni Gyepes Péter alispánt, Thaynai Péter szolgabíró, János diák vmegyei jegyzőt, Militey János mester és Czyrquenus Benedek papokat és Horváth Bertalant Hrussó várába, akik Sembery Boldizsár és Jakussich Tamás kir. biztosokkal odaérve, a vár őrizetére Farkas öreg várnagyon kívül összesen

¹ O. L. NRA. f. 1010, 6. és Garamszentbenedeki lt. f. 86, 22

négy gyalogost, egy süttöt, egy kulcsárt és egy őrt találtak.¹ Ennek következményeképp Kistapolcsányt az 1569. évi 19. tc. a végvárok közé sorozta és fenntartására az uradalom jobbágyait rendelte ki.

1560-ban Bars vármegye megengedi Szegedi Mihály garamszentbenedeki jószágkormányzónak, hogy a Kistapolcsányi Tamás által Kisapátiban lefoglalt gabonaasztagokért megfelelő ingóságot vagy fekvőséget lefoglalhasson.²

A velkapolai pálosoknak is sok bajuk volt Kistapolcsányi Tamással. Már 1560-ban a király Bornemissza Pál erdélyi püspököt és Aranyáni Demjén nádori ítélőbírót küldte ki, hogy a pálosok és Kistapolcsányi Tamás közti határkérdést rendezzék.³ Ugyanazon évben újból panaszt emeltek ellene, hogy Velkapolya hubokai határát, az erdő egy részét és vagy 100 holdnyi szántót elfoglalt, 10,000 zszindelyt és 200 lécet pedig elhordatott. Ez ügyben a vármegye is szót emelt. Az ország-bíró Kistapolcsányit 50 frtra bírságolta meg.⁴ 1562 április 16-án a vármegye gyűlésén Kisapponyi Miklós diák Lukács elefánti perjel nevében emelt panaszt Kistapolcsányi Tamás ellen, hogy Czymormar Gáspár és Prochko Tamás jobbágyait, akik Velkapolán időztek, annak határain belül elfogatta és Russó várába vitette, ott

¹ Vármegyei jegyzőkönyv.

² Eszterg. kápt. lt. Lad. 7, 1, 15.

³ OL. NRA. f. 163, nr. 47.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 43, 19. O. L. Acta Paulinorum 226, 52, 54 és 227, 57.

lánkra verette és csak váltságdíj mellett bocsátotta szabadon. Ennek hallatára Dobó István főispán megtiltotta a nemeseknek és birtokosoknak, hogy a törvényes eljárás megkerülésével másokat birtokukban háborgassanak.¹ Ugyancsak Kistapolcsányi Tamás az elefánti pálosoknak bizonyos irományait lefoglalta és visszatartotta. Az ügy a vármegyéről az országbíró elé került, aki Kistapolcsányit esküre hívta fel s ennek megtagadásáért 1562-ben 100 frt bírsággal sújtotta. Kistapolcsányi Tamás következő évben perújítással élt. A per Kistapolcsányi Tamás halála után fiára, Jánosra szállt át, akit az eskü megtagadása és meg nem jelenése miatt az országbíró 1591-ben elmarasztalt.²

Hogy a pálosokon bosszút állhasson, 1561-ben ő panaszolta be az elefántiakat, hogy Osztra helyről birkáit elhajtatták. Az eljárást Bars vármegye folytatta le s miután Kistapolcsányi a felajánlott esküt megtagadta, hamis vádaskodásért elmarasztalták.³ A 100 frt bírságot a vármegye végrehajtás útján szedte be rajta.⁴

Ugyanezen évben Kistapolcsányi Tamás és fiai Mihály és László egyrészről, másrészről Kistapolcsányi György özvegye Mária végre békét kötöttek és az egymás ellen indított pereket kölcsönösen beszüntették.⁵

Kistapolcsányi Tamásról ez időtől fogva nem

¹ Vármegyei jegyzőkönyv.

² O. L. Acta Paul. f. 227, 55.

³ U. o. 119, 10.   ⁴ U. o. 227, 56.

⁵ Garamszentbenedeki lt. f. 31, 26.

igen hallunk. Jócskán meg is öregedhetett. 1564 április hó 8-án Katalin leányának eljegyzését ünnepelte meg pathi Theurek Kristóffal. A lakodalmat ugyanazon hó 23-án tartották meg Szelcsénben, melyre Körmöc városát is meghívták.¹

1566-ban még élt. Ez évi aug. 31-én ugyanis Kun Bálint szolgáját küldte az esztergomi káptalanhoz szóbeli üzenettel és jó választ kért.² 1568-ban írja Kistapolcsányi Mihály Lipchey Lászlónak, hogy édes anyja (Gergelyi Ewstheleki Krisztina, László leánya) meghalt. Ekkor Tamás valószínűleg már nem élt.

Bars vármegyének alispánja volt az 1544—1545. és 1549—1550. években. Rendkívül elhízottságáról vált híressé az udvar előtt is. Ferdinánd király — mint Korabinsky írja³ — képmásban is látni akarta és 1565-ben festőt küldött hozzá levéllel, amelyben ama kívánságát fejezte ki, hogy festesse le magát vele. A kép az Ambraser Sammlungban (jelenleg Kunsthistorisches Hofmuseum) néhány évtized előtt még látható volt. Szerémi Odescalchi Artur herceg is említést tett róla.

E helyütt néhány szóval meg kell emlékeznünk Tamás bátyjáról Mihályról, aki 1566-ban és 1567—1569. években Bars vármegye alispánja

¹ Szerémi Odescalchi Artur közlése a körmöci ltból. Garamszentbenedeki lt. f. 100, 5.

² Esz. t. káplt. t. caps. 12, 1, 53.

³ Geographisch-Historisches Lexikon von Ungarn. 747. Az évszám téves, mert Ferdinánd király 1564 júl. 25-én meghalt.

volt. Dersffy István kerületi generális főkapitány sürgetésére a vármegye őt a nemesi felkelés kapitányává választotta meg, 1567-ben pedig Zudar Lászlóval együtt őt küldötte követül az országgyűlésre.² Ugyanazon évben a vármegye gyűlésén gyalázó szavakkal illette Kapornoky Mihályt, az esztergomi káptalan garamszentbenedeki jószágkormányzóját, amiért a vármegye őt széksértésben elmarasztalta. Fellebbezése folytán az ügy az országbíró elé került, aki az ítéletet jóváhagyta.³ 1569-ben halt meg.

Kistapolcsányi Tamásnak öt fia volt: Mihály, János, László, Ferenc és Imre.

Mihály a papi pályára lépett és 1571-től 1585-ig az esztergomi káptalan kanonokja volt. Kollányi ugyan azt írja róla, hogy némely kihágások miatt a káptalanból kizárták,⁴ ámde ha ez meg is történt, később visszafogadták, mert 1576-ban a garamszentbenedeki apátság birtokainak jószágkormányzója, sőt 1579. és 1580. években is. Ez évben ugyanis Eczeth Márton garamszentbenedeki kulcsár elismeri, hogy Tapolcsányi Mihály prefektusnak és esztergomi kanonoknak 87 frt 34 dénárral tartozik.⁵ 1585 febr. 1-én pedig a káptalan megbizottjaként Petőfalván tanuki hallgatást eszközöl.⁵ Többet nem hallunk róla.

Mihály, János, Ferenc és Imre fivéreivel együtt

¹ Bars vármegye 1567-i jegyzőkönyve.

² Garamszentbenedeki lt. f. 38, 43.

³ Esztergomi kanonokok 1100—1900. 175.

⁴ Garamszentbenedeki lt. F. 43.

⁵ Palásthy: A Palásthyak. II. 246.

1568-ban Malonyára vámjogot nyernek s az esztergomi káptalannal ez iránt egyességre lépnek, következő évben pedig Ghymeszi Forgách Jánossal abban állapodnak meg, hogy Forgáchék jobbagyai vámmentességet fognak élvezni.¹

A többi testvérek közül László már 1561 körül meghalt. Kata Pathi Theurek Kristófhhoz ment nőül, akitől Anna leánya — később Sztrezeniczky Miklósné — származott.² A három fitestvér: János, Ferenc és Imre (Mihály kanonok az osztozkodásban részt nem vett) 1575-ben külön fogott bírák közbejöttével az atyjuk utáni örökségen megosztzkodtak. Osztozkodás alá kerültek: Hrussó vára, Keresztúr, Kosztolány, Nagylehota, Kislehota, Szkicó, Sikava, Loóc, Maholány, Széplak, Szelcsén, Kistapolcsány mváros és kastély, Knezics, Nagymalonya, Kisvalkóc alias Závoda és Kolecsna, továbbá Kis-Győrödön, Pázsiton, Nagyugrócon és Össödön levő birtokrészek.³ Kistapolcsányban hárman osztoztak és pedig: János és Imre, Tamás fiai és Boldizsár, István fia.⁴

Ferenc nemsokára meghalt, mert 1579-ben János, mint Ferenc árváinak: Györgynek és Annának gyámja nyugtatja Osztrovith Miklóst az ingóságok átvételéről, melyeket annak idején az illavai várban megőrzés végett elhelyezett.⁵

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 2, 14.

² Garamszentbenedeki lt. F. 279.

³ Orsz. lt. NRA. f. 1682. nr. 33.

⁴ U. o. fasc. 502. nr. 55.

⁵ Garamszentbenedeki lt. E. 430.

Ferencnek özvegye Aranyáni Katalin, Demjén mesternek leánya nemsokára férjhez ment Usaly Péterhez.¹ Árváinak gyámságát János helyett Imre vállalhatta magára, mert 1586-ban György nagykorúvá lett és Imre nagybátyja helyébe Jánost kívánta gyámjául (betegsége miatt), a vármegye azonban kérését nem teljesítette.² Mindamellettt János lett György kurátorává, sőt Imre halála után György őt jószágainak kezelésével 1591-ben újból megbízta.³ A gondnokságnak 1594-ben vége lett, amikor bevallást tesz arról, hogy János nagybátyja az ő javait hűségesen kezelte és mindent átadott.⁴ György 1595 ápr. 12-én halt meg, miként azt János Elefánthy Imrénnek megírja.⁵

Imre 1589-ben még élt. Ez évben ugyanis Rudolf király Kistapolcsányi Jánosnak és Imrénnek adományozza a kir. jogot Hruszó várára, továbbá Maholány, Keresztúr, Zsikava, Lóc, Fenyőkosztolány, Nagy- és Kislehota, Szkicó, valamint Boróc, Leves, Lamatinc, Horváthi prediumokra Barsban és Szölcsén, Széplakra Nyitrában.⁶ Ez időtől fogva mitsem hallunk róla. 1590-ben már maga János egyezkedik Bossányi Lőrincsel és Endrével a szelcséni és széplaki birtokokról.⁷ Imre tehát ez évben halhatott meg.

¹ Nagy Iván pótkötet 35. l.

² Orsz. lt. NRA. f. 162, 44.

³ Eszterg. kápt. hit. lt. Lib. 8, 486.

⁴ Orsz. l. NRA. f. 1682, 49.

⁵ U. o. f. 1674, 37.

⁶ U. o. f. 108, 1.

⁷ Nyitrai kápt. lt. Prot. 38, nr. 277.

Kistapolcsányi János annál többet hallatott magáról. Vele külön foglalkozunk.

A családnak harmadik ága, melynek feje István, Györgynek testvéröccse és Tamásnak unokafivére volt, a hrussói várhoz tartozó jószágokból mitsem kapott, és Kistapolcsányban a kastélyon kívül levő köházban lakott. 1550-ben Hrussó várának átadásakor mint szomszéd és 1563-ban Revistye vára és tartozékainak átadásánál mint kir. ember szerepelt.¹ Egyes okmányok Ispán néven is említik.

György és Tamás — kivált a hrussói váruradalom elnyerése óta — nagy gazdagságnak örvendtek és erőszakoskodásaik, hatalmaskodásaikban rendszerint együttműködtek, azaz jól megértették egymást mindaddig, amíg a koncon — Hrussó várán — össze nem veszték. István a szegényebb rokon szerepét játszotta mindig, vállalkozásaikban részt nem vett és állandóan anyagi zavarokkal küzdött.

Már 1531-ben, mikor János bátyjának özvegyét Baragyáni Katát, aki időközben Hindi Mártonhoz ment nőül, hozománya fejében ki kellett elégítenie, kénytelen volt nyolc népes kistapolcsányi jobbágytelket 47 frton Kistajnai Péternek zálogba vetni, majd ugyanazon okból ugyanannak újabb nyolc telket 28 frt 50 dénárért köt le.²

1541-ben három kistapolcsányi jobbágytelket 12 frton ismét Tajnay Péternek, következő évben

¹ Botka i. m. 169. és 178.

² Garamszentbenedeki lt. f. 37, 35. és f. 37, 36.

pedig öt kistapolcsányi jobbágytelkét 25 frton Kozmafalvi Dolghos Tamásnak adja zálogba.¹

Tajnay Péterrel az üzleti összeköttetésen kívül rövidesen sógorságba is jutott. Margit, † János leánya ugyanis, férje Kétházy Imre halála után Tajnay Péterhez ment nőül, akitől négy gyermeke: Mátyás, Albert és két Anna származott.²

Kistapolcsányi György és Tamás, Istvánnak kistapolcsányi birtokrészeit elfoglalták, majd György, Istvánnak kistapolcsányi termését is elhordatta. Az ebből keletkezett perekből kifolyólag a vármegyei ítélőszék Györgyöt 1551. és 1554-ben pénzbírságban és kártérítésben marasztalta el.³ Istvánnak újabb panaszára György széksértés miatt 100 arany frt bírságban marasztaltatott el, s az ítéletet a vármegye 1556-ban végre is hajtotta.⁴

1565-ben István hét kistapolcsányi jobbágytelkét a malom felével együtt 53 frton leköti Tajnay Péternek, s ugyanazon évben aug. 26-án a garamszentbenedeki konvent előtt az összes követelésekről és tartozásokról elszámolnak akkép, hogy István összes tartozása Tajnayval szemben 52 frtot tesz ki, mely összegből öt magyar frtot Tajnay visszatéríteni tartozik.⁵

¹ Nyitrai kápt. lt. Prot. 3, 4. és 122.

² Garamszentbenedeki lt. D. 175.

³ U. o. f. 19, 33. Orsz. lt. NRA. f. 119, nr. 13. és 14 és f. 115, nr. 19.

⁴ Orsz. lt. NRA. f. 1692, 14.

⁵ Garamszentbenedeki lt. D. 312. f. 6, 80. és f. 142, 45.

Kistapolcsányi István fiai, János és Boldizsár 1570. évben osztoztak a kistapolcsányi telkeken. Ez osztozásból kifolyólag 1571. nov. 23-án a választott bírák Jánosnak és Boldizsárnak nemesi kúriáját és házukat kertestül együtt 64 magyar frtra becsülték, mely összeg fejében Boldizsár a házat átvette és felét bátyjának kifizette, akinek szabadságában állott Kistapolcsányban bárhol új házat építenie. A becslők közt Tajnay Péter, Szelezsényi Mátyás, Bélády Farkas, Szelezsényi Gáspár, Tajnay Lénárd, Lüley István, Szikora Bálint nevei olvashatók.¹

Atyjuk István ekkor már igen öreg ember lehetett. Ugyanezen évi nov. 16-án érezvén, hogy «ob tardam senectutem» javainak kezelésére képtelen, azokat kisebbik fiának Boldizsárnak 200 arany frton átadja oly kötelezettséggel, hogy őt táplálja és ruházza. Ha pedig idősebb fia a birtokot magához váltani akarná, a 200 frtot öccsének megtéríteni tartozik.² Többet nem olvasunk róla, valószínűleg hamarosan elhalt. Fia, János — a helyett, hogy új házat épített volna magának — egymásután adja el vagy köti le birtokrészeit öccsének Boldizsárnak és unokatestvéreinek Jánosnak, Ferencnek és Imrének. Feleségének nevét nem ismerjük, de három leányáról tudunk. Kata, Kereskényi Pál neje, Julianna, Erneő Tamásné és Borbála, Bárány Lászlóné, akik 1615. évben örökösödési igényekkel lépnek

¹ U. o. f. 43, 8.

² Garamszentbenedeki lt. f. 43, 4. és D. 363.

fel, mint látni fogjuk. Atyjuk 1596-ban, még életben volt.

Öccsének Boldizsárnak felesége Herestyéni Borbála, házasságuk azonban gyermektelen maradt. 1574-ben febr. 11-én készítette el végrendeletét a garamszentbenedeki konvent előtt, amelyben halála esetére feleségének gyámjaiul elsősorban Dóczy Gábort, azután Tajnay Pétert, Szelezsényi Mátyást és Gáspárt és Chrastansky (Herestyéni) Gáspárt kéri fel, hogyha feleségét, Depessy Borbálát valami jogtalanság érné.¹ Mindenét, amije van, a zálogban levőket is, feleségére hagyja. Végül megjegyzi: mikor súlyos betegen feküdtem s nem volt, aki rajtam segítsen, Tajnay Péter 200 frtot adott. Ezért kistapolcsányi örökségrészemet a jobbágyokkal együtt neki és gyermekeinek hagyom. Ha pedig barátaim közül valaki ez örökséget a jobbágyokkal együtt akarná, mindenekelőtt Tajnay Péternek és gyermekeinek e 200 frtot lefizetni köteles.²

Betegségéből kilábolt és első dolga volt, hogy Kistapolcsányra szóló összes jogait még ugyanaz évben 300 frton zálogba adta Tajnay Péternek.³ Sőt egészsége annyira helyreállott, hogy 1579-ben vármegyei esküdt, 1580-ban pedig szolgabírói

¹ Minthogy Kistapolcsányi Boldizsár felesége kétségen kívül Herestyéni Borbála volt, 1584-ben is így írják nevét (Garamszentbenedeki lt. G. 28.) és 1596-ban is, amikor megözvegyült, a Depessy név alatt csakis ő érthető. Lehet, hogy a Herestyénieket így is hívták.

² Garamszentbenedeki lt. f. 145, 28.

³ U. o. f. 9, 56.

hivatalt is vállalt.¹ 1581 aug. 28-án mint véghelyvizsgáló Tajnay Péterrel és Litassy Pállal a garamszentbenedeki vármonostorban járt.² 1588 nov. 9-én azt írja Thalassy Ambrus garamszentbenedeki kormányzónak, hogy Bajnay János elszökött szolgáját és jobbágyait Kisapátiban és Ebedecen az alispán meghagyása utáni «masodnap kertem eleoszor annak uthana tyzen eoteot napra masodczor kertem».³

1580 nov. 12-én Kistapolcsányi János és Imre az árvák (Ferenc árvái, aki 1579-ben halt el) nevében is egyességre lépnek Boldizsárral. Szabadságot adnak neki «az mi határunkban az hrussói határban», hogy tűzrevaló nyers és aszufát házához hordasson és amikor kívánja, épületfát is, de előbb nekik vagy tisztartójuknak jelentse; a tűzrevalót Boldizsár jobbágyainak is megengedik, de szt. Márton napján, amely jobbágy vagy zsellér tűzrevalót hordana, egy-egy napon zabot tartozik beadni és ha Tapolcsányi Jánosék az ő házukon építenek Tapolcsányban, minden háztól tartoznak munkást adni. Ahová az ő jobbágyaik marhája jár, oda Boldizsár jobbágyai is járhatnak, «de ha az mi jobbágyaink erdőben szerződnek, azonképpen az ő jobbágyai is tartozanak fizetni és szerződni». Minderre 100 frt vinculumot kötnek ki.⁴

¹ Bars vármegye 1579. és 1580. jegyzőkönyvei.

² Eszt. kápt. lt. caps. Eccl. 21. f. 3, 2.

³ U. o. caps. 16, 8, 6.

⁴ † Odescalchi Artur hg. jegyzete Tagányi: Magyar erd. okltból.

Mikor halt meg Boldizsár, nem tudni. 1585-ben Bars vármegye bizonyítványt állít ki arról, hogy Tapolcsányi János és Imre kijelentették, hogy Boldizsárnak Kistapolcsányban levő birtokaihoz joguk nincs és ha Boldizsár utódok nélkül halna is el, akkor sem támasztanak jogigényt rájuk.¹ 1593-ban pedig olvassuk, hogy Tapolcsányi Jánost Boldizsár birtokaiba beiktatták azon bevallás alapján, melyet a kir. helytartó is megerősített. Ezen egyesség ellen Lüleý Mihály 1592-ben a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakozott.² Boldizsár tehát 1592 vagy 1593-ban halt meg. 1596-ban olvassuk özvegyéről Herestyéni Borbáláról, hogy férjének kistapolcsányi részbirtokát, amelyhez csak hitbéri joga volt, Hollósy Ambrusnak adta át. Ez ellen sógora János, mint akire a birtoknak jogosan átszállania kellett, tiltakozott és az özvegyet a garamszentbenedeki konvent útján felszólította, hogy hitbérét pénzben vegye fel.³

Kistapolcsányi István legidősebb bátyja János, akiről már szóltunk, kétszer nősült. Első neje Sándor Dorottya, második Baragyáni (Brogyáni) Kata volt. Az utóbbi János elhaltával (†1528) Hindi Mártonhoz ment nőül. Jánosnak három gyermeke maradt: Ádám, Anna és Margit. Ádámról az okmányok 1539. óta hallgatnak. Anna 1538-ban Salgay Balázsné, akitől Dorottya, Zsófia és Ferenc gyermekek származtak. Margit, Kétházy

¹ OL. NRA. f. 1682, 37.

² U. o. f. 115, 24. és Garamszentbenedeki lt. G. 449.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 31, 19.

Imre, majd ennek halála után Tajnai Kis Péter neje, akitől négy gyermeke született: Mátyás, Albert és két Anna.

Kistapolcsányi Istvánnak másik bátyja Péter, akinek felesége Elechkei Benedikta volt, s egyetlen fiúk Pál szerepel 1527-ben. Többet nem is olvasunk róluk.

Hátra van még, hogy a Kistapolcsányi-család amaz ágával is foglalkozzunk, mely András comes-től, Vörös Gyula comes fivéréből származott. Andrásnak két fia volt: György és Endre. Előbbi már 1344. év körül meghalt s utódjairól az oklevelek hallgatnak. Endrének két fia volt: Endre és János. Utóbbi csak 1338-ban szerepel, azóta mitsem olvasunk róla. Endrének neje Gáyleány (?), akitől Imre és Gergely fiai származtak. Forrásaink mindkettőt de Thöre néven említik, azaz ők alkották a Kistapolcsányi-családnak törői ágát. Thőrei Gergely, úgy látszik, utódok nélkül halt el. Imrének azonban két gyermekéről tudunk: Miklósról (Sántha) de Thöre és Borbáláról. Miklósnak neje Medenczés Margit, akitől Bálint, Lukács, László, Zsófia és Adviga származtak. Bálint és Lukács hamar elhalhattak. László (†1508) neje Anna, később Oláh Benedek felesége. Egyetlen fiúk János, akiről 1517-ben olvasunk. Többet azonban róla sem tudunk. Zsófia férjhez ment először Hollósi Mihályhoz (szintén de Nagythőre), másodszer Kismányai Lukácshoz. Egyetlen fiuk Sándor. Adviga férjhez ment először Nagythőrei Hollósi Miklósához, ennek halála után pedig másodszer Gadóczi Jánoshoz.

A Kistapolcsányi-családnak András comestől származó ága a XVI. század elején fiágon kihalt. A Vörös Gyula comestől eredő másik és terjedelmesebb ág is a XVI. század végén anyyira megfogyatkozott, hogy azt már csak Tapolcsányi János, Tamás fia, képviselte, akire a Hrussó—kistapolcsányi nagy birtok örökségképpen szállott.

Kistapolcsányi János könnyen lobbanó, indulatos, erőszakoskodásra hajló természetű ember volt, aki elszántságánál és rettentetlen bátorságánál fogva is a katonai pályára termett. Akár hazája, akár saját érdekei kívánták, minden pillanatban kész volt kardját kirántani. Jó ideig otthon tartózkodott és szomszédjaival pereskedett, kivált a velkapolai pálosokkal, a nagyszombati apácákkal és az esztergomi káptalannal. 1576 május 10-én Bars vármegyének Kistapolcsányban tartott közgyűlésén Szelezsényi Gáspár alispánt nyíltan megtámadta, hogy alispánsága leteltével őt többé alispánnak nem akarja, mert látására gyomra felfordul. Az alispán erre székéről felugorva elégtételt kért a rajta elkövetett sértésért.

Négy szolgabíró s esküdt a széksértést meg is állapította, mire Tapolcsányit 25 márka azaz 100 frt bírságban marasztalták el. Tapolcsányi a kir. kúriához fellebbezett. Az 1579 jún. 25-i tisztújító közgyűlésen Szelezsényit újból alispánná választották óriási szótöbbséggel. Érdekes, hogy Buza Antal a távollevő Kistapolcsányi János és Imre nevében ellene, de Kistapolcsányi

Boldizsár, Ferenc és János (Boldizsár bátyja) mellette szavaztak.¹

Tapolcsányi János ekkor már Fánchy Györggyel tárgyalt a bozóki vármonostorról, amelyet 1579 aug. 15-én a garamszentbenedeki konvent előtt egy évre cserébe átadott Tapolcsányi Jánosnak, viszont ez utóbbi átengedte Ugrócot és Széplakot. A bozóki monostor birtokához tartozó Szenohrad, Unyatin, Pribely és Korpona város vámjá a szerződésből kivétettek. Ez egyesség ellen Poklostóy Máté sághi prépost az egész premontrei rend nevében ugyanazon konvent előtt tiltakozott.²

Így került Tapolcsányi János Bozókra s ettől fogva az okmányok «Capitaneus S. C. R. Maiestatis in Bozók» néven nevezik. Minthogy ez években a török portyázások szüneteltek, Tapolcsányinak nem sok dolga lehetett. Idejét bajvívások rendezésével töltötte. Takáts Sándor azt írja róla:³ Tapolcsányi János, a XVI. század egyik legvakmerőbb vitéze, akinek vitézi dolgairól egész könyvet írhatnánk, gyakran rendezett a bozóki mezőn társas bajviadalt. Talán kényszerűségből tette ezt, mert a török vitézek folyton irogattak reája. Az 1579. évben is azt jelenti Forgách Simonnak: «Ezt akarom megírnom, hogy mireánk az törökök irton írnak, hogy az kópjatorésre reáhínajok őket... Ugyan nappal az

¹ Bars vármegye jegyzőkönyvei.

² Garamszentbenedeki lt. E. 406. és 413.

³ A török-magyar bajviadatok 84.

sorompóban törték ketten az kópját és egy fal-kája az ajtónál vetett lest.» A Fánccsyval kötött szerződés lejárta arra bírta őt, hogy másfelé nézzen. 1584-ben már Véglesen találjuk őt várkapitányi minőségben és aug. 6-án arra kéri a bányavárosokat, támogassák őt a királynál ama kérésében, hogy Véglesre több katonaságot küldjenek. 1586 szept. 25-én pedig Dobó Ferenc kerületi generális főkapitány kéri a bányavárosokat, hogy küldjenek katonákat Véglesre. Erre a bányavárosok nagyobb mennyiségű gyalogost küldtek Tapolcsányinak, aki azokat Szalatnyán és Szászton helyezte el.¹

A véglesi várórség azonban — úgy látszik — ugyanoly bajban szenvedett, mint a többi végvárak katonasága. Nem fizették őket. Ennek tulajdonítandó, hogy az őrség úgy gondoskodott magáról, ahogyan tudott, aminek viszont a környékbeli birtokosok vallották kárát. Ilyen panasz folytán tartott a nyitrai káptalan 1585-ben vizsgálatot ama lopások és egyéb kihágások ügyében, amelyeket a véglesi vár őrsége valószínűleg kapitányuk tudtával Viszochány Sándor, Mitici Roson László és Latkóczy Bernát birtokain elkövetett.² Tapolcsányi János véglesi kapitány maradt még 1586-ban is.³ 1587 febr. 10-én a haditanács Tapolcsányi Jánost Pálffy Miklós mellé országos vicekapitánynak ajánlotta s ezentúl ott találjuk

¹ Matunák: Z dejín slob. a hlavn. bansk. mesta Kremnice. 388—389.

² Orsz. lt. T. X. f. 163, nr. 14.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 79, 22.

őt vezére oldalán mindenütt a törökök elleni harcokban. 1592 ápr. 28-án kerületi alkapitányi állásában megerősítették és Lessenyei Nagy Ferenc utódjául Léva várának kapitányává lett. Ettől fogva kistapolcsányi erősségében kisebb zsoldos csapatot is tartott saját költségén.¹

1593 szept. 9-én Bars vármegye Újbányán tartott gyűlésén részleges nemesi felkelést rendelt el, melynek kapitányaivá Puska Jánost és Simonyi Gáspárt választották meg. A nemesi felkelést okt. 20-án Érsekújvárra s onnan Komáromba rendelték. A csapat Tapolcsányi János vezetése alatt résztvett a sárvízi ütközetben és vitézségével nagy mértékben hozzájárult a fényes győzelemhez. Istvánffy beszéli, hogy Tapolcsányinak siketnéma katonája a török seregnek megfutamodott vezérét, Hasszán budai pasát elérte és vele harcba bocsátkozott. Soká vívtak egymással; végre is a siketnéma a pasát megsebesítette és gyöngyökkel ékesített aranyhüvelyű és markolatú kardját kettétörte, mire a pasa elmenekült, legyőzője pedig a kardot győzelme bizonyítékául magával hozta. Tapolcsányi gazdag zsákmánnyal megrakodva tért vissza.²

A következő évben valamely ütközetben súlyosan megsebesült. Okt. 17-én ugyanis Pálffy Miklós írja Zamoyski János lengyel kancellárnak válaszként Tapolcsányi Jánoshoz intézett barátságos

¹ † Odescalchi Artur hg. jegyzete a bécsi hadi levéltárból.

² Istvánffy: XXVII. 378. Bars vármegye 344.

levelére, melyben a tatárok visszavonulásáról kérdezősködött: hogy Tapolcsányi János három súlyos sebe miatt hivatását nem teljesítheti.¹ Hol és mikor kapta a sebeket? nem tudni.

Résztvett az 1594. szept. 29-én vívott győri csatában, amikor három lovat lőttek ki alóla.² Ugyancsak ott volt 1595 okt. 26-án a keresztesi (egri) öldöklő ütközetben, mely a már learatott győzelem után oly szomorú vereséggel végződött. Egy ízben a törökök kezére is került, akik Budán fogva tartották, miként erről síremléke tanuskodik. Hogy hol és mikor került fogságba? eddig megtudni nem sikerült.

Köszvénye, melyet a katonaélet viszontagságai közt szerzett, már 1580. óta kínozza. 1598 jún. 25-én Pöstyénből írja Forgách Ferenc nyitrai püspöknek: «az Úristen ő szent fölsége olly csapását bocsátotta reám, hogy két felől fogva visznek szállásomról az fördőbe, magam emberségével bele nem mehetek, feleségem azonképpen az is csak vagyon Istennek markában».³

1598 aug. 1-én halt meg. Minthogy a kistapolcsányi régi templomnak sirboltja nem volt, tetemeit a templom hajójában az evangelium oldalán levő mellékoltár alá helyezték s fölötte falba állítva volt a vörösmárvány síremlék. Mikor 1781-ben a gr. Keglevich-család a jelenlegi templomot felépíttette, a síremléket, a lerombolt régi

¹ Jedlicska: Adatok Pálffy Miklós életrajzához. 520.

² Talán e csatában sebesült meg.

³ Barsmegyei Hirlap, 1885. 12. szám.

templomból idehozatta s a bejárattól balra helyezte el.

Az emlékkő Tapolcsányi Jánost álló helyzetben ábrázolja sodronyos ingben, vasas páncéllal, combja közepéig kabátban, szűk nadrágban, vezérlő bottal, csúcsbafutó sisakkal, elül tollas karéjjal és orrvédővel.

Az ép állapotban (csak orra törött le) levő síremlék felirata a következő:

Hic iacet Generosus ac Egregivus Dominus
Joannes Tapolczani de Kis Tapolczan, quondam
Bvde captivus Capitanus in Bozok, Vegles,
Laeva, et partivm Cis-Danubiarvm Regni Hun-
gariae Vice Capitanus obiit I die Avgvsti Anno
1598.

Hocce Tapolczane (bellator athleta Rudolphi
Caesaris) in tumulo morte soporus inest.

Ille Tapolczani Turcarum fulmen et ingens
Sydus Christianum Martis imago decens.

Testis eris Bozok, Végles, Laeva, Agria testis,
Captivoque tuo trux Buda testis eris.

Tu quoque Jaurinum, quod cum defensat ab hoste,
Ternus erat subter coede peremptus equus.

Eheu Pannonicis ubi nunc, ubi fidus Achilles?

Hic iacet heu tellus Hannibale orba tuo.

Amilyen vakmerőségig bátor és vitéz katona volt a harctéren, olyan erőszakos, hatalmaskodó ember volt magánéletében is. Alig van év, amelyben pereskedéseiről s az ellene szóló panaszokról ne olvasnánk.

A pálosnagymezei pálosokkal való perlekedés

még Kistapolcsányi Tamás idejéből ered, aki a pálosok Oztra földjéről azok juhait elhajtatta s a földet elfoglalta. Tamást a vármegye e miatt 100 frt bírságban marasztalta el. Az ügy később bizonyos levelek visszatartásával bővült. Miután Tamás a felajánlott esküt megtagadta, 100 frt bírsággal sujtatott. Végül az ügy Tamás halála után fiára, Jánosra háramlott, akit a kir. kúria elé idéztek és meg nem jelenvén, elmarasztaltatott.¹

1574-ben Kistapolcsányi János katonáival az esztergomi káptalannak Ebedec birtokát megszállotta és 12 napig ott tartózkodott. A kárvallottak tanúsága szerint gabonát és háziállatokat raboltak és a szőlőket pusztították.² 1577-ben újból megtámadták és elfoglalták Ebedecet.³

1579-ben Fekete-Báthory Fruzsina, a nagy-szombati apácák apátnője panaszolta be Kt. Jánost és Imrét a nyitrai alispán előtt, hogy az apácák egyik jobbágyának, mikor a Hrusichka erdőből fát vitt haza, az országúton a jeskófalvai erdők mellett egy vasláncát és fejszójét elvitették.⁴ Ugyanő ugyanazon évben panaszt emel a Kistapolcsányi testvérek ellen, hogy kiskolosi jobbágyainak növendékmaruhait a kis- és nagykolosi s jeskófalvai szabad legelőről elhajtották. A nyitrai alispán maga elé idéztette őket.⁵ Következő évben az apácák újabb panasszal lépnek fel a Kistapol-

¹ Orsz. lt. Acta Paul. 227, 55. és 56.

² Eszterg. kápt. lt. Lad. 7, 1, 15.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 118, 18.

⁴ Orsz. lt. NRA. f. 1682, 35.

⁵ U. o. Acta Eccl. 45 f, 31.

csányiak ellen, hogy jeskófalvai, nagy- és kiskolosi jobbágyaikat, akik Wychyoman (?) folyó mellett és a Borovica-hegy alján kaszáltak, kifosztották és bebörtönözték. A Kistapolcsányiakat el is ítélték.¹ 1584-ben az apácák újabb panaszairól olvasunk. Kistapolcsányi János és Imre hrussói tisztje, Horváth Miklós, az apácák 11 sertését a nagy- és kiskolosi erdőből elhajtatta. Ugyanazon évben Nyitra vármegye alispánja vizsgálatot rendelt el Kistapolcsányi János és Imre ellen, hogy az apácák jeskófalvai jobbágyait a hrussicskai erdőben, ahol fát vágtak, kifosztották. E panaszukat 1585-ben megújítják a Kistapolcsányiak hrussói tisztjei: Horváth Miklós, Vály Péter és Rahoczay másképp Mahulinszky János ellen.² Mikor mindez semmit sem használt, Mátyás főherceg előtt ismételték meg panaszaikat Kistapolcsányi János ellen, hogy a nagykolosi apátságához tartozó jobbágyaikat egyre sanyargatja s arra kéri, hogy az erőszakoskodásokkal szemben védje meg őket és a határok kérdését királyi biztosok útján rendezze.³

Miksa főherceg 1598-ban meg is bízta Forgách Ferenc nyitrai püspököt, hogy a Kistapolcsányi János, a pálosok, a Nyulak szigete apácái és Halthalmy Dániel közti határkérdést békés úton rendezze.⁴

Ugyancsak atyjáról, Tamásról szakadt rá örök-

¹ OL. Acta Eccl. 169, 9. és 11.

² U. o. 169, 7, 17. és 18.

³ U. o. 45, 12. kelet nélkül.

⁴ U. o. 120, 7.

ségképpen az elefánti pálosok (a velkapolai pálosok anyakolostora) pere. Tamás a pálosoknak Hoboka pataka nevű földjeit és erdejét elfoglalta s a határdombokat lerontatta. A kir. kúria 1589-ben Tapolcsányi Jánost elmarasztalta és a 100 holdra terjedő földeket a pálosoknak ítélte oda. Mikor azonban 1591-ben az ítélet végrehajtására került a sor, Tapolcsányi János ellenmondott. Erre megidézték és meg nem jelenvén, elmakacsolták.¹ Ugyanazon évben ítélte oda Bars vármegye «Pták-hegye» erdőt a pálosoknak Tapolcsányi János ellen, aki azt maga részére vindikálta.²

Tamás 1560. körül a pálosok velkapolai birtokáról vagy tízezer zszindelyt és lécet vitetett el, amiért a vármegye már 1561-ben elmarasztalta. Hosszas huza-vona után a kir. kúria az ítéletet 1591-ben jóváhagyta és végrehajtás végett a vármegyének kiadta, mely nagysokára 1596-ban az ítéletet János terhére végre is hajtotta.³

1597-ben Kistapolcsányi János szolgái a pálosok nagyugróci malmának gátépítését nemcsak megakadályozták, hanem a malomgát alatt új kártokozó gátat emeltek, amiért a pálosok panaszára, s az országbíró rendeletére a garamszentbenedeki konvent vizsgálatot tartott.⁴

Az 1597. országgyűlésen a pálosok és Nyulak-szigeti apácák panaszai is szóvátétettek, hogy

¹ OL. Acta Paul. 228, 64. és 169, 16. Garamszentbenedeki lt. G. 375.

² OL. Acta Paul. 163, 2. és 16., 228, 63. és 64.

³ U. o. 229, 75. és 76.

⁴ U. o. 163, 21. és 229, 77.

Tapolcsányi János az ország jogai és törvényei ellenére őket mindenféle sérelmekkel illeti, határait és javaikat erőszakkal elfoglalja; minek folytán a rendek kérik Ófelségét, küldjön ki biztosokat, akik a panaszokat megvizsgálják és elintézzék úgy, ahogyan lehet.¹ Ez ellen Tapolcsányi János tiltakozott ugyan,² de halála után a király 1599-ben megbízta Forgách Ferenc nyitrai püspököt, hogy az ő elnöklete alatt kinevezendő bizottsággal vegye tárgyalás alá a vitás határkérdéseket a pálosok és Cziráky Zsuzsanna, Tapolcsányi János özvegye között.³ Cziráky Zsuzsannát pedig felhívta, hogy a velkapolai jobbágyoknak általa és fia által barbár módon gyakorolt bántalmazásaitól tartózkodjék, ellenesetben súlyos büntetés vár rá.⁴ Cziráky Zsuzsanna e kir. rendeletek kapcsán arra kérte a királyt, hogy a közte, a Nyulakzigeti apácák és Hathalmy Dániel közt fennforgó határkérdés rendezésére kiküldött bizottságba Illésházy Istvánt és Dersffy Miklóst is nevezze ki.⁵ A király az elefánti pálosok részére oltalomlevelet állíttatott ki minden erőszakos támadó, különösen Cziráky Zsuzsanna és fia, Tapolcsányi Pál ellen,⁶ azonfelül Pogrányi Benedeknek meghagyta, hogy azon esetre, ha a határrendező bizottság eljárásával szemben Cziráky

¹ 42. cikk.

² OL. Acta Paulin. 163, 12.

³ U. o. 229, 80.

⁴ U. o. 163, 25.

⁵ U. o. 110, 32.

⁶ U. o. 229, 82.

Zsuzsanna ellenkezni merne, az alája rendelt katonákkal forduljon ellene, mint ellenség ellen.¹

A szigorú rendeletek hatása alatt az özvegy beleegyezett abba, hogy Velkapola határait Radovitz Péter váci püspök elnöklete alatt egy bizottság revideálja.² A bizottság ezek után 1601-ben Velkapola határait megállapította és elkülönítette Szkiczó, Fenyőkosztolány, Kis- és Nagylehota és Hrussó várának határaitól. Ez ellen Tapolcsányi Pál tiltakozott és újabb bizottságot kért; de tiltakozott anyja is, hogy a bizottság Hrussó határának bizonyos részét a pálosoknak ítélte s új határrendezést sürgetett.³ Viszont a pálosok is panaszt emeltek a Bossányiak, Cziráky Zsuzsanna és Tapolcsányi János ellen, hogy Bratulich Simon generális testvért lova zablájánál fogva letartották. E miatt az özvegy, fia és Mathulinszky János szolgájuk a kir. kúria elé idéztettek.⁴

A háborúskodás — mint látni fogjuk — később sem szünetelt és az apácákkal, valamint a Hatalmyakkal való perlekedés csak évtizedek mulva nyert megoldást.

Chery Mihály, Gáspár fia, aki anyja Krisztina, Széplaki alias Varbóki Ferenc leánya révén Széplakon részbirtokos volt, szintén régóta perben állott Tapolcsányi Jánossal, aki őt egy ízben meg is verte.⁵ A pereskedés 1579-ben egyességgel vég-

¹ OL. Acta Paul. 229, 81.

² U. o. 230, 84.

³ U. o. 163, 27, 28, 30, 44. és 230, 86, 87.

⁴ U. o. 231, 95, 96.

⁵ Garamszentbenedeki lt. f. 102, 32. E. 372. és 425.

zödött, melynek értelmében Tapolcsányi János átengedi Cherynek: öt lakott és egy elhagyott széplaki jobbágytelkét, a malom és halastó egy harmadrészét, azonkívül fizet 700 frtot — 400 frtot ebből már le is fizetett, — a 300 frt zálogául pedig pázsiti birtokrészét köti le. Az elhagyott telek beépítésére fát ad. A jobbágyok is fát kapnak a hrussói erdőből. Ha Tapolcsányi Cheryt a birtoklásban meg nem védené, eo ipso 700 frtban konvinkáltatik. Viszont Chery is tartozik Tapolcsányit birtokában megvédeni. Ha Cherynek magva szakad, a hat telek stb. Tapolcsányi és viszont.¹ Minthogy az egyesség nádori ítéletből kifolyólag keletkezett, elképzelhető, mily sérelmek orvoslására szolgált.

A Chery-családdal kötött egyesség dacára a béke tartós nem maradt. Chery Mihálynak nővére, Zsófia, Palásthy Benedeknek, majd Barbaryth Györgynek neje szintén részbirtokos volt Széplakon. 1594-ben már özvegy sorban élt. Ez évben panaszt emelt Tapolcsányi János és unokaöccse, György, valamint Szelcsényi György diák, Hrussó várának tisztje ellen, hogy házát és nemesi kúriáját, továbbá két népes jobbágytelkét és $\frac{1}{4}$ elhagyatott telkét erőszakkal elfoglalták. Nyitra vármegye 1596-ban el is marasztalta őket.²

1580-ban Bedeghi Nyáry Krisztina, Nagylucei Dóczy Gábor özvegye és szolgálja Pap, más-képp Füssi (Fewsi) Gáspár panaszolja, hogy a

¹ † Szerémi Odescalchi Artur hg.-nél.

² OL. NRA. f. 187, 24.

pozsonymegyei Szt. Györgyre küldött négy szekér bort Tapolcsányi János és Imre nagymalonyai jobbágyai lefoglalták és magát Pap Gáspárt egy darab fával fején megsebesítették. A garamszentbenedeki konvent privigyei Philo János konventualistát küldte ki, aki midőn ápril 11-én Kistapolcsány városában János, Imre és Ferenc árváinak kastélyába a kapu előtti hidon át bejutott, a honn talált Imrét személyesen megidézte.¹

A Bossányiakkal rokonságuk ellenére is állandó perpatvarban állottak s a Kistapolcsányiakat több-izben is elmarasztalták azért, hogy Szelcsénben és Széplakon velük szemben erőszakoskodtak. Viszont a Bossányiak egész Szelcsént és Széplakot visszafoglalták s a két család közt a nyitrai káptalan előtt kötött régi egyességet is megszegették. Az ügy végre a király elé került, ahol jó embereik közbenjárására 1590. advent I. vasárnapján Tapolcsányi János és György egyrészről, másrészről Bossányi Lőrinc és András, Péternek Márton fiának fiai, és Sándor, Hieroszlav, Márton és János, † Jánosnak Márton fiának fiai, következő egyességre léptek. Minden eddigi, egymás ellen indított perüket kölcsönösen beszüntetik s a róluk szóló összes iratokat megsemmisítik oly föltétel alatt: hogy Tapolcsányi János és György a Bossányiaknak költségeik megtérítése fejében 1200 magyar frtot lefizetnek, és pedig 600-at a király előtt személyesen a Bossányiak kezébe, másik 600-at 1591 jan. 23-án a nyitrai káptalan előtt. Ha meg-

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 23, 23. és T. 17.

fizetni nem tudnák vagy nem akarnák, a Bossányiak Tapolcsányi Jánosnak és Györgynek széplaki egész birtokrészét zálogjogon lefoglalhatják mindaddig, míg János a pénzt le nem fizeti. Hogyha pedig valamelyik fél mindkét nemű örökösök nélkül elhalna, annak bárhol az országban levő összes birtokai az életben maradt másik félre szálljanak. A most távollevő Tapolcsányi György és Bossányiak 1591 január 23-án a nyitrai káptalanban megjelenni s a fenti egyességet elfogadni és megerősíteni tartoznak. A mondott napon a nyitrai káptalanban ez tényleg meg is történt.¹

Viszocsányi Sándorral már találkoztunk. Ugrócon részbirtokos volt és szomszédja Tapolcsányi Jánosnak. Természetesen perlekedtek. Tapolcsányi János Viszocsányinak nyolc kecskáját elhajtatta, ezért 20 frtban marasztalták el. A király az ítéletet jóváhagyta és végrehajtás végett a vármegyéhez elküldte.² 1586-ban csereszerződésre léptek. Tapolcsányi széplaki hét jobbágytelkét adja Viszocsányinak Ugrócon levő nemesi kúriájáért, továbbá öt jobbágy- és két zsellértelekért. A cserét visszavonja, amiért perre kerül a dolog. Végre 1587-ben fogott bírák útján megegyeztek.³

1585-ben Gosztonyi Ferenc panaszolja be Tapolcsányi Jánost, feleségét, Cziráky Zsuzsannát, továbbá Cziráky Balázst, valamint Horváth Miklós hrussói és János szelcséni tisztjeiket, hogy

¹ Eredetije † szerémi Odescalchi Artur hg.-nél.

² OL. NRA. f. 38, 49.

³ Nyitrai kápt. lt. Prot. 30, 58. és 60. OL. NRA.

kerenchei és kuttnai szolgálait és zselléreit megverték és egyet közülök megöltek. A nyitrai alispán maga elé idézte őket.¹

Tapolcsányi János Czeglédy Mátyást elfogatta és megverette. Békésen megegyeztek és Czeglédy 1597-ben a nyitrai káptalan előtt kijelentette, hogy a szenvedett sérelmekért bosszút állani nem fog. Újból összevesztek, mire Czeglédy az egyeséget 1598-ban visszavonta és Tapolcsányi János halála után panaszát fia, Pál, ellen újította meg, akit 1610-ben el is marasztaltak. A per Pálnak halálával sem szűnt meg, hanem átszállott nővérére Ilonára, akit 1612-ben per non venit szintén elmarasztaltak.²

Tapolcsányi Jánosnak a szomszédos Thurchányiakkal is pere támadt.³ A Thurchányi-család tagjai: György, László, János és Márton ugyanis 1595-ben panaszt emeltek ellene és Bossányi Imre, valamint széplaki jobbagyaik ellen, hogy turcsányi birtokukon erőszakoskodtak. A vizsgálatot Nyitra vármegye el is rendelte.⁴

Baj támadt a szomszédos Újbánya várossal is. Bars vármegye 1586-ban vizsgálatot indít Tapol-

¹ OL. NRA. f. 1682, 40.

² U. o. f. 115, 8, 13. és 27.

³ A Thurchányi-család † Odescalchi Artur hg. egyik jegyzete szerint atyafiságban állott a Kistapolcsányiakkal, amennyiben Tapolcsányi Jánosnak (melyiknek?) neje Thurchányi Borbála lett volna. Minthogy a forrás és évszám megnevezve nincsen, a családfában el nem helyezhető.

⁴ OL. NRA. f. 118, 22.

csányi János és hrussói tisztje, Horváth Miklós ellen, hogy egy újbányai polgárt marháival együtt a nagylehotaiak erőszakkal elhajtottak és elzártak.¹ Ugyancsak Újbánya városnak a Vöröskut-hegytől Saffnik-hegyen túl a Moys-hegyig terjedő szántóföldjeit és erdejét Tapolcsányi János elfoglalta. Ez ügyben is vizsgálatot tartottak és 1591-ben Tapolcsányi viszonzvázat emelt a város ellen.²

A Hathalmyakkal való per onnan indult ki, hogy Hathalmy Pál 1585-ben néhány fegyveres társával Szelcsén határába tört és a «Naprostrytku» helyen Blaho Györgyöt, Tapolcsányi János jobbágyát megverték, megsebezték, Praznócon fogságba vetették és kalodába zárták. Később kibocsátották, de néhány napra rá meghalt. Viszont 1592-ben a szelcséniek a hornyáni tilalmas erdőben (Hathalmy birtoka) fát vágtak, e közben a búzát letiporták, a réteket lovaikkal, szekereikkel tönkretették s a káposztás kerteket levágták. Mindebből csaknem egy évszázadra terjedő per keletkezett, amelyről még alább is szó lesz. Egyelőre csak annyit említünk meg, hogy az 1623. évi tanukihallgatás alkalmával Pöstyéni Ádám, aki Tapolcsányi Jánosnak és özvegyének számadó tisztje volt, azt vallotta, hogy Tapolcsányi Jánosnak egyszer már ez ügyben esküdnie kellett. Ez esküre vonatkozólag azután az egyik tőkésújfalusi asszony azt vallotta, hogy Tapolcsányi János, miután a javorka-kútnál megesküdött, egy hétre

¹ U. o. Acta Paul. 163, 41.

² Garamszentbenedeki lt. f. 81, 19.

rá meghalt, azaz hamisan esküdött és Isten sujtó keze e miatt elérte. Chinoráni János pedig, aki 18 éven át volt Tapolcsányi Jánosnak szolgája, imígyen vallott: egyszer ura bizonyosságával megjárták a határt s a javorová studnickára jövéen, Pogrányi Benedekkel (dunáninneri vicegenerális, Hathalmy Pál és Bossányi Borbála árváinak: Dániel, Dávid és Erzsébetnek gyámja) találkoztak, összevesztek és Tapolcsányi János kardot rántott; de Apponyi Pál kardját megfogta és hüvelyébe visszatette. Másik tanu vallja, hogy ezen találkozás alkalmával Na Krtina nevű úton mindnyájan megállottak és Tapolcsányi János így szólt: «én igaz határon megyek az én bizonyságaimmal, nem úgy mint te haraszton keresztül kocsál hordoszta». Ott újra összevesztek, de széjjelmentek.¹

Kistapolcsányi Boldizsárral, akivel pedig — mint említettük — egyességre lépett, szintén kellemetlenkedett. Boldizsár 1590-ben bepanaszolta őt, hogy jobbágyainak sertéseit a kistapolcsányi kastélyba hajtatta, és csak váltságdíj ellenében bocsátotta szabadon.² Ugyanezen évben Barsvármegye tartott vizsgálatot ellene és tisztje, Paulovich, másképp Kolossy Imre ellen, hogy Boldizsár kistapolcsányi malmának töltését széjjelhányatta.³ Következő évben újból vizsgálat folyik ellene, mert a kistapolcsányi szőlőhegynek Hlina és Stará hora nevű részéről, mely Boldizsárnak

¹ A tanuvallomási jegyzőkönyv hiteles kiadványa † szerémi Odescalchi Artur hercegnél.

² OL. NRA. f. 1682, 44.

³ U. o. f. 50, 49.

birtokrészéhez tartozik, a bortermés tizedét és kilencedét lefoglalta.¹

1592-ben Bajnay Jánosné Tapolcsányi Fruzsina panaszolja be a vármegye előtt, hogy knesici pincéjét elfoglalta. Ugyancsak egyik irtványföldjét is elfoglalta. Bajnay Endrével, János fiával végre 1598 febr. 17-én a garamszentbenedeki konvent előtt kiegyezett akkép, hogy a pereskedést beszüntetik és 1000 frt bánatpénz kikötése mellett kölcsönösen kötelezik egymást arra, hogy többé pereskedni nem fognak.²

Az esztergomi káptalannak össödi dézsmáját lefoglalta. A szentszék e miatt őt 50 frt bírságra ítélte, amelyet 1598-ban Semléky Jánosnak, a káptalan szebellébi tisztjének le is fizetett.³

Saját templomukkal sem bántak el különben. Egyik irtványföldjét, melyet elődjeik a kistapolcsányi Szt. Katalin-templom haszonélvezetére adtak, Tapolcsányi János és György elfoglalták, amiért Bars vármegye elé idéztettek.⁴

Érdekes, hogy a hrussói várhoz tartozó birtokok tulajdonjoga még mindig nem volt rendben. Kistapolcsányi Fruzsina, György leánya, bajnai Illés Jánosnak, Sempte vára provizorának neje 1574-ben újból megkísérlette Hrussó várához való jogának érvényesítését, melyből atyját annakidején Tamás kinullázta. Miksa király Alzez bir-

¹ U. o. f. 1682, 41. és 42.

² OL. NRA. fasc. 1682, 45. és 46. Garamszentbenedeki lt. G. 699.

³ Garamszentbenedeki lt. G. 654.

⁴ OL. NRA. f. 162, 25.

tokán 1574 okt. 21-én kelt levelében meg is hagyta a garamszentbenedeki konventnek, hogy amaz iktatólevelet, mellyel † Tapolcsányi Tamás és György Hrussó várába bevezettettek, s egyéb a várra vonatkozó okleveleket másolatban Illésy Jánosnak és nejének adja ki.¹ 1579. évről olvasuk, hogy Tapolcsányi János Hrussó várát és Kistapolcsányt érintő bizonyos okmányok átadása fejében Zsámbokréty György fiának, Istvánnak, 1579-ben fahasználati jogot adott a hrussói erdőkben.² Hrussóy Mihálynak is voltak még jogai és követelései Hrussó várában. Tapolcsányi János és Imre 1580-ban akkép egyeznek meg vele, hogy Hrussóy Mihály a Kistapolcsányiaknak széplaki és felsőpázsiti birtokrészeiért és 1000 frt lefizetése ellenében Hrussó várához és tartozékaihoz való minden jogát nekik átengedi.³ Ámde Hrussóy Mihály tovább is követelésekkel állott elő, és pedig sikeresen. Úgy látszik, a Kistapolcsányiaknak Hrussó várára vonatkozó birtoklási joga még mindig nem volt biztosítva, azért Tapolcsányi Jánosnak fizetnie kellett. 1581-ben a pozsonyi káptalan előtt oly egyességre lépett Hrussóy Mihállal, hogy az utóbbi minden birtoklási és egyéb jogát, melyet Hrussó egész várában, továbbá Szölcénben, Széplakon, Kereszturon, Fenyőkosztolányban, Nagy- és Kislehotán, Szkiczón, Zsikaván, Loócon, Maholányban és Boróc, Leves, Lamatinc, Horváthi és Wyczoma (?) prædiu-

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 100, 5.

² Garamszentbenedeki lt. E. 428.

³ OL. NRA. f. 874, 7. és 120, 24.

mokban, melyeket Tapolcsányi János és Imre békésen birtokolnak, nekik és † Ferenc fiának, Györgynek és örököseiknek 4000 magyar frton, mely pénzt tőlük a Thelekessy Istvánnál zálogba helyezett zablati birtokrészének megváltására kapott, örökáron átengedte.¹ Végre Rudolf király 1589-ben új adománylevelet adott ki Tapolcsányi János és Imre részére, mellyel a Hrussó várára és fentemlített tartozékaira vonatkozó királyi jogot nekik adományozta.² A Hrussóy-család leányági örökösei, nevezetesen Hrussóy Jeromos dédunokája Szerdahelyi Dersffy Miklós, István fia, továbbá Bessei Farkas Ignác fia, Tamás, Hrussóy Jeromos unokája 1591-ben új keresetet indítottak Tapolcsányi János és György ellen a leányágot megillető részek kiadása iránt,³ de ugyanazok a pozsonyi káptalan előtt néhány hónappal később a pert beszüntették.⁴

A hrussói váruradalom ezzel végleg a Kistapolcsányiak birtokába jutott. Most már csak a Forgách-család részéről fenyegethette veszedelem, amiért is Tapolcsányi Jánosnak 1589-ben a pozsonyi káptalan előtt kötelezvényt kellett kiállítania, melynek értelmében, ha a Forgách-család a kir. kincstárt a hrussói javak ügyében esetleg perrel támadná meg, a kir. kincstárt saját költségén — (olvashatatlan) fogja kárpótolni (?)⁵

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 40, 54.

² OL. NRA. f. 108, 1.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 54, 9.

⁴ U. o. f. 26, 10.

⁵ OL. NRA. f. 110, 30.

Említettük már, hogy Tapolcsányi János 1593. évben unokafivérének, Boldizsárnak, jogaiba lépett. Ezzel a Kistapolcsányiak birtokai már mind Jánosnak kezében összpontosultak, egyedül Ferenc fia György volt még életben, aki Ilméri (Ürményi) Máriát birta nőül. Gyermekeiről nem olvasunk. E György 1591-ben nagybátyját, Jánost, tette meg önmagának és vagyonának gondnokává.¹ Ők ketten ugyanezen évben nemes Dely Istvánnak hűséges szolgálataiért Szölcsénben fél jobbágytelket örökjoggal adományoznak.² Ugyanők Cziráky Zsuzsannától 2000 frtot vesznek kölcsön és ennek fejében neki Kalacsnát és Széplakot lekötik.³ E birtokokat azután Cziráky Zsuzsanna 1593-ban 1500 magyar frton Bossányi Imrének adta másodzálogba.⁴ György 1594-ben nyilatkozatot állít ki nagybátyja részére, melyben tanúsítja, hogy javait hűségesen kezelte és mindent átadott.⁵ Többet azután nem olvasunk róla.

Tapolcsányi János 1596-ban készítette el végrendeletét a garamszentbenedeki konvent előtt. Hrussó várára és Kistapolcsányra vonatkozó minden birtokjogát Pál fiára és Ilona leányára hagyja, ezek kihaltával pedig feleségére, Cziráky Zsuzsannára, még az esetben is, ha másodszor férjhez menne. Leányának, Ilonának, hozománya és leánynegyede fejében 8000 frtot, továbbá knesici

¹ Eszterg. kápt. hit. lt. Lib. 8, 486.

² Nyitrai kápt. lt. Prot. 38, 139.

³ U. o. Prot. 38, 453.

⁴ OL. NRA. f. 118, 13.

⁵ OL. NRA. f. 1682, 49.

és nagyugróci birtokrészeit hagyja. Hogy pedig feleségét minden eshetőség ellen biztosítsa, ugyanazon konvent előtt, ugyanazon évi szept. 30-án Pál fiának és Ilona leányának magvaszakadása esetére összes birtokait 35,000 frton feleségének köti le.¹

Mint már tudjuk, Tapolcsányi János 1598. aug. 1-én meghalt. Ugyanazon évi nov. 30-án Nagytapolcsányi János és Thinóczy János garamszentbenedeki konventualisták megjelentek Kistapolcsányban, hogy Tapolcsányi Ilonának korát megállapítsák. Az erről szóló bizonyítványt a konvent ötödnapra állította ki, mely szerint Ilonát hét évesnek találta.²

A Tapolcsányi-család utolsó két sarjáról már kevés mondanivalónk van.³ A Hathalmyak ellen és viszont folyó perben 1599-ben Kutassy érsek meghagyásából a nyitrai káptalan Korompay Márk örkanonokot küldte ki Szegedy Jánossal, a kir. kúria jegyzőjével a vizsgálat megejtésére. Következő évi márc. 18-án pedig Mátyás főherceg megbízza Forgách Ferenc nyitrai püspököt és főispánt, hogy a peres ügyben járjon el. Királyi emberekül felemlíti Vizkelety Tamás hely. orszá-

¹ U. o. f. 659, 33. és Garamszentbenedeki lt. G. 584.

² Garamszentbenedeki lt. G. 697.

³ Nagy Iván (XI. 34.) írja, hogy Tapolcsányi Jánosnak nejétől Viszocsányi Katától Péter, Éva és Imre gyermekei származtak. Ha ez igaz, akkor Viszocsányi Kata Jánosnak első neje lehetett, aki gyermekeivel együtt rövidesen meghalt, mert róluk említés nem történik. Tapolcsányi János végrendelete is csak Pált, és Ilonát említi, ezek pedig Cziráky Zsuzsannának voltak szülöttei.

bírót, Kereszturi András mester perszonálist, Kubinyi Kristóf hely. tárnokmestert, Somogyi István kir. ügyigazgatót, Paronyay Istvánt és Pusztaszentmihályi Csuzy Benedeket.

1599-ben 115, 1600-ban 47 tanut hallgattak ki. Ezek közül felemlítendőek: a szölcséni születésű Konyechay Ádám Trencsénből, Illésházy István prédikátora. Desericzky János ghymeskosztolányi plebános, aki egy ideig Szölcsénben plebánoskodott. Nemes Szolcsány János Kajalról, aki néhány évig Kistapolcsányi Tamás szolgálatában állott. Nemes Horváth alias Radvychych. Prochotius János mester pöstyéni prédikátor, aki 1587-ben $6\frac{1}{2}$ év óta Szölcsénben volt prédikátor. Loyko Mihály nemeci (?) plebános visszaemlékszik arra, hogy Ferdinánd király idejében bizonyos Kristóf és Salamon Hrussó várát és Szolcsány városát megszállták. (Talán csak várnagyok voltak.) Nanovycz Tóbiás mester kosztolányi prédikátor.

1600. Szt. Lőrinc napján a szölcséni jobbágyok lovaikkal a hornyáni rétekre hatoltak és azokat tönkretették. 1601 dec. 6-a táján pedig ugyanonnan marhákat hajtottak el. Hathalmy Dániel panaszára Szerdahelyi Mihály alispán Cziráky Zsuzsannát és Tapolcsányi Pált a legközelebbi ítélszékre idézi.

1603-ban Pethe Márton érsek, kir. helytartó, a panaszok megvizsgálásával a nyitrai káptalant bízza meg. A káptalan 1604 márc. 16-án Gyöngyös János kanonokot küldi ki, aki Szerdahelyi Tóbiás kir. emberrel a vizsgálatot megtartotta.

Szerdahelyi Mihály alispán tanuvallomásában előadja, hogy előbb Hathalmy szolgálai hajtották be Tapolcsányiné birkáit, mire másnap a szőlőcséniak rontottak Hornyára, egy vak asszonyt megvertek s a birkákat juhászostul kiszabadították.

Blaho György halála miatt Báthory István országbíró 1604 jún. 9-én ráír a vármegyére, mely ennek folytán jún. 16-án Hathalmy Dánielt jószágvesztésre, meg nem jelenése miatt pedig három nehéz márka (12 aranyfrt) büntetésre ítélte.

Az ítélet fellebbezés alá került, azalatt pedig az erőszakoskodások tovább folytak. E tekintetben Tapolcsányi Pál vezethetett, mert 1611-ben Thurzó Elek is írt neki és figyelmeztette, hogy a folytonos jogsértésektől tartózkodjék.

1613 szept. 17-én a kistapolcsányi kastélyban időző Thurzó György nádor előtt megjelent Török István és neje Tapolcsányi Ilona, hogy a Hathalmy Dániellel folyó pert békés úton elintézzék. A nádor — Apponyi Pál és Cziráky Mózes tanácsára — elrendelte, hogy a békés elintézés céljából határidőt tűzzenek ki, addig pedig minden függőben maradjon.¹

A per azonban még ekkor sem ért véget, hanem átszállott a Tapolcsányiak jogutódaira.

Cziráky Zsuzsanna nevével még több ízben találkozunk. 1603 máj. 17-én Tarnóczy Miklóst és Bossányi Mártont az esztergomi káptalanhoz

¹ Az egész per lefolyásáról szóló jegyzőkönyvek

† Szerémi Odescalchi Artur hercegnél.

küldte «neminemű dolghajim miatt» (a káptalan dézsmáját bérelték) és jó választ kért.¹ Ugyanazon évben őt, fiát és Zongor Mihály hrussói tisztjüket a vármegye széke elé idézik Bossányi János panaszára, akinek juhait Tökésújfaluról elhajtatták s a terület egy részét elfoglalták.² Viszont az özvegy és fia a vármegye elé idéztették Ghymesi Forgách Mihály özvegyét Kerecsényi Katát, továbbá Forgách Gergely özvegyét Perényi Margitot és fiát Miklóst, valamint Borogyányi Andrást, Chergeő Mihályt és Kókay Gáspárt, hogy Kalacsán egyik írtványföldjüket elfoglalták. A vármegye el is marasztalta őket.³ 1606 aug. 15-én Bartakovics Péter széplaki négy jobbágytelkét Cziráky Zsuzsannának és gyermekeinek Pálnak és Ilonának 400 frton zálogba adja. Ez ellen Palásthy József saját, valamint Katalin, Makray Márton özvegye, Margit, Szögyényi Máté özvegye, Ilona Károlyi Ferenc özvegye és Dorottya Galambos Miklós neje, mindnyájan † Barbarich György kapitány és zólyomi főispánnak Chery Zsófiától származott leányai, nevében a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakozott.⁴ Cziráky Zsuzsanna 1608-ban még élt, azontúl mitsem hallunk róla.

Fia, Pál az esztergomi káptalannak (kisapátii?) birtokát és dézsmáját bérelte s valami nézeteltérés merülhetett fel köztük, amelyről 1609 aug. 15-én

¹ Eszterg. kápt. lt. caps. 12, 2, 40.

² OL. NRA. f. 113, 5. és f. 189, 23.

³ U. o. tom. VII. f. 15.

⁴ Garamszentbenedeki lt. J. 334.

Novák Miklós kanonokhoz és szept. 8-án Ugróczy János garamszentbenedeki prefektushoz intézett leveleiben megemlékezik. «En asz egisz jozaghomnak valo arendayath megh adtam Klmeteknek» s azért «Kmed enghem afilevel ne bantasson, hanem az mi ighasz, inkab vegye Klmetek szomszedssagoth es atiafiusagoth entülem». ¹ Ugyanazon évben össödi egész birtokát 400 frtéért Szöllösy Jánosnak, később ugyanazt 1000 frton Liptay Imrének, ² majd kalacsnai birtokrészét 400 frtéért s ugyanezt további 1000 frtéért és 1650 frtéért Apponyi Péternek és Pálnak adja zálogba. ³ Nagyugróc birtokrészét 1610-ben a nyitrai káptalan előtt 1600 frton nevének Görgey Margitnak köti le. ⁴

Tapolcsányi Pál emberei, Zongor Mihály hrusói várnagy, Patrik Miklós számadó és Zolnay Miklós tisztje és szelcsényi jobbágyai Szerdahelyi Mihálynak Szerdahelyhez tartozó birtokát megtámadták, fáit kivágták, útjait elzárták s őt magát megverték. A per Nyitra-vármegye alispánja előtt 1609-ben indult meg és fellebbezés útján a kir. kúria elé került, mely a vádlottakat elmarasztalta, a verésre vonatkozólag pedig a jobbágyok megesketését rendelte el. A per Tapolcsányi Pál halála után nővérére, Ilonára szállott át s 1613-ban elrendelték, hogy az ítéletbe becsúsztott hibák javíttassanak ki. ⁵ Tapolcsányi Pál

¹ Eszterg. kápt. lt. caps. 12, 3, 12.

² Garamszentbenedeki lt. J. 411. és 427.

³ U. o. J. 412. és nyitrai kápt. lt. prot. 48, 55. és 86.

⁴ OL. NRA. f. 108, 27.

⁵ OL. Acta Paul. f. 186, 8, 9. és 189, 1.

a pálosok nagyugróci malmához tartozó néhány földet és szőlőt elfoglalt. Ezeket 1612-ben Enyingi Török István a pálosoknak visszaadta. A malmot «Barátok malma» aliter «Óh malom»-nak nevezték.¹ Viszont a velkapolai lakosok Tapolcsányi Pált, Zongor Mihályt, Nagy Miklóst, Lendvay Jánost és Szelcséni Miklóst, amikor az országu-ton békésen haladtak, megtámadták és megverték. A vármegye 1611-ben a vizsgálatot megindította ellenük.²

1611 márc. 30-án Újbánya város nevében Hebenstreith jegyző tiltakozik a garamszentbenedeki konvent előtt Tapolcsányi Pál határsértése ellen, hogy az ügy el ne évüljön.³

Ugyanezen évben kisvalkóci egész birtokát Bokross Benedeknek 500 frton,⁴ szept. 17-én pedig széplaki egész birtokát 2000 frton chemeri Zay Andrásnak adja zálogba. Ezzel azután Tapolcsányi Pál szereplése véget ért. 1611. év végén halhatott meg. Gyermekeiről említés nem történik.

Tapolcsányi Pál nővére Ilona Enyingi Török István pápai kapitányhoz ment nőül. Férjének első dolga az volt, hogy sógorának halála után Hrussó várát és Kistapolcsányt tartozékaival együtt elfoglalta. Ez ellen a királyi kincstár már 1611-ben tiltakozott,⁵ Török Istvánt pedig felhívta, hogy a köteles leány-negyedet vegye fel.

¹ U. o. 248—249, 6—7.

² U. o. 168, 13.

³ Garamszentbenedeki lt. LL. 27.

⁴ U. o. LL. 27.

⁵ OL. NRA. f. 659, 36.

Minthogy Török sem a birtokokat visszaadni, sem a leánynegyedét felvenni nem akarta, Thurzó nádor őt 1612-ben maga elé idézte, ugyanakkor pedig Bars vmegyének meghagyta, hogy Hrussót és Kistapolcsányt az ügy eldőltségéig sequestrálja.¹ Török István a győri káptalan útján felhívatott, hogy a Hrussó várára, Kistapolcsányra és tartozékaikra vonatkozó okleveleket az esztergomi káptalanban 15 nap alatt mutassa be. E felhívásnak azonban eleget nem tett,² sőt 1612 máj. 12-én Tajnay Györgyöt hrussói és kistapolcsányi várkapitánnyá nevezte ki, miként azt az e napon kelt szerződés tanúsítja. E szerint «leszen fizetése kézpénz más félszáz forint, tiz reff granatt, egy rokamall belles, záz sapu zab, eöttven zapu búza, negy vereó ártanj, tizeneöth báránj, tiz ako bor, egy kocsisanak tizenket reff kentula, harmad magaval aztala, negy lovára elegendő zena.»³ Minthogy Török István a birtokokat kiadni nem akarta, a kir. kincstár pert indított ellene.

Ezalatt Bossányi János és Farkas, valamint Onory Anna † Bossányi István özvegye, mint fiának Zsigmondnak gyámja, továbbá Baracskey István a † Tapolcsányi Pállal kötött egyezség értelmében utóbbinak nagyugróci, kalacsnai és pázsiti birtokrészeibe magukat bevezettették, ami ellen Görgey Margit,⁴ Bossányi Mihály neje, és

¹ U. o. f. 539, 3. és 4.

² U. o. f. 110, 31.

³ Gr. Révay-család tajnai ltára.

⁴ Tapolcsányi Pál özvegye e szerint másodszor ment férjhez.

Enyingi Török István, nejével, Tapolcsányi Ilonával tiltakozott 1612-ben.¹

A következő évben Zavadát, másképp Kisvalkócot, melyet még bátyja Pál vetett zálogba, újabb 225 frt ráfizetés mellett Bokross Benedeknél hagyja zálogban úgy, hogy a zálogösszeg 1060 frtot tesz ki.² Ugyanezen évben Hathalmy Dániellel ő és férje a vármegye előtt megegyeznek abban, hogy a köztük fennforgó összes peres ügyekben a nádor által kinevezendő bírák döntsenek.³

1614. évről olvassuk, hogy Török István és neje, Zay András, Barthakovich Péter és Bory Mihály özvegye, mint Széplak birtokosai beperelték Forgách Zsigmondot és Miklóst, Prini Ferencet, Fanchy Györgyöt, Baranyay Gáspárt, Brogyányi Endre özvegyét és Priderovich Borbálát, előbb Kókay Gáspár, majd Bellay István nejét, mint Kókay Gáspár árváinak gyámját, brogyáni társbirtokosokat, hogy a brogyáni lakosok marháit az Ondrosovina és Ostriverch közti erdőben károkat okoztak. A marhákat be is hajtatták. A vármegye előtt a tanúk a vádlók ellen vallottak, minek következtében keresetükkel elutasították őket s a marhákat a brogyániaknak vissza kellett adniok. A kir. kúriához fellebbeztek.⁴

Tapolcsányi Ilona 1614 júl. 15-én még életben volt, mint ezt a határjárási jegyzőkönyv, melyet a Turchányi-család kérésére Szerdahelyi Mihály

¹ OL. NRA. T. VII. 8. és 9.

² Garamszentbenedeki lt.J. 570.

³ OL. Acta Paul. 163, 46.

⁴ OL. NRA. f. 119, 24. és 25.

nyitrai alispán Széplakon végzett, bizonyítja.¹ A következő év tavaszán halhatott meg. Ekkor kelt végrendeletében ugyanis Hrussó várára és Kistapolcsányra vonatkozó összes jogait és korláthkői birtokrészét férjének Török Istvánnak hagyományozza, a Tapolca-folyón levő malmot pedig a pápai predikátorokra hagyja.² A végrendelet ellen Szelezsényi István és neje a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakoztak.³

Tapolcsányi Ilona halála után a kir. kincstár is komolyabban látott a munkához. A király elrendelte, hogy a nádor Enyingi Török Istvánt a Hrussóra és Kistapolcsányra vonatkozó okiratok felmutatására hívja fel és az ügyben végleges ítéletet hozzon.⁴

A nádor 1615 jún. 16-án és a következő napokon tartotta ítélszékét Nagyszombatban, amikor Koszthaniczai Kithonich János mester kir. jogügyigazgató közbejöttével az ügyet le tárgyalta és Hrussó várát, Kistapolcsányt, valamint tartozékait a Kistapolcsányiak férfiágának magvaszakadtával a kir. kincstárra visszaháramlott jószágoknak mondotta ki. Enyingi Török István, hunyadi örökös főispán és pápai kapitány nevében Vásárhelyi András, továbbá Szelezsényi István, Bajnay Rozina férje és Bende Miklós, Csuka Mártonné Lüleý Erzsébet nevében, vettek részt a tárgyaláson. Török István a király

¹ † Szerémi Odescalchi Artur hg.-nél.

² OL. T. VII., 20.

³ Garamszentbenedeki lt. LL. 123, 96.

⁴ OL. NRA. f. 599, 18.

ítéletében megnyugodott és megígérte, hogy szent Mihály napjáig Hrussó várát stb. átadja. Azt kívánta azonban, hogy a zálogösszeg neki megtéríttessék és ennek igazolására felmutatta Tapolcsányi Ilona végrendeletét, mely az ottani nemesek pecsétjével és aláírásával volt ellátva. Szelezsényi István és Bende Miklós az eljárás és ítélet ellen tiltakoztak.¹

A nádori ítélet értelmében a nyitrai káptalan Kistapolcsányt a kir. kincstár részére lefoglalta, mely alkalommal Szelezsényi István és Csuka Márton 4200 frt zálogösszeg visszafizetését követelték.²

Ezalatt Bécsben már új adományosról is gondoskodtak. Báró Ruber György, Ófelsége kapitánya és Miksa herceg tanácsosa és kamarása volt arra kizemelve, hogy fivérével Ruber Jánossal a Hrussó—kistapolcsányi uradalmat megkapja. Úgy látszik, Ruberéknak 30,000 frtot kellett érte lefizetniök, legalább a szerződésben, melyet Ruber György báró 1615 aug. 25-én Orosdi és Szádvári Pethe László báróval, Torna vármegye főispánjával kötött, Ruber báró arra kötelezte magát, hogy Prágába megy és arra fog törekedni, hogy a 30,000 frt zálogösszeg fejében, melyet Pethe László Rubernek lefizet, a zálogjog Pethére szálljon át s az előjog neki biztosíttassék Hrussóra és Kistapolcsányra. Pethe László igéri, hogy a 30,000 frtot szept. 29-én lefizeti.³

¹ † Szerémi Odescalchi Artur hercegnél.

² OL. NRA. f. 110, 10.

³ U. o. NRA. f. 109, 15.

Thurzó György nádor ugyanazon évi szept. 19-én meghagyja az esztergomi káptalannak, hogy a nádori ítéletet hajtsa végre és Hrussót, Kistapolcsányt stb. Enyingi Török Istvántól és érdekársaitól vegye át. Az eljárást Zkolek Imre nádori megbizott és Bánovszky Simon esztergomi kanonok foganatosították.

Okt. 12-én megjelentek Kistapolcsányban a szomszédokkal: Konkoly Péter Nagyszelezsényből, brodi Zongor Mihály, Kókay Boldizsár Bars vármegyei esküdt Brogyánból; Peleskei Eördegh László Zsámbokrétról, ifj. Thurchány János Turchánból; Viszocsányi Gáspár Nagyszelezsényből, Szenthlászló István Pázsitról, a nyulakszigeti apácák nevében Dewatek István kolosi tisztjük és Belycza Tamás szintén Kolosról, azonfelül Ghimesi Forgách Péter, Eszterházy Pál, Forgách Zsigmond, Konkoly Péter, Kosár Benedek és Viszocsányi Gáspár megbizottai és sok jobbágy.

A bizottság végigjárta Kistapolcsányt és összes tartozékait, amelyeket Tapolcsányi Ilona birtokolt, és Ebeczky Imre nagyszombati harmincadosnak adta át Török István tiltakozása mellett. Szőlcsényi Miklóst, Török Istvánnak tisztjét pedig felhívták, hogy a Kistapolcsányra vonatkozó összes okmányokat a káptalannak szolgáltatassa be; mire utóbbi azt felelte, hogy Török István emberei azokat már előbb Nagyszombatban a káptalanban elhelyezték.

Ugyanazon napon Szelezsényi István, felesége nevében és Sámoly György, mostohaleánya Bajnay Fruzsina nevében a garamszentbenedeki konvent-

nek revizionális leveleivel megjelentek s ellenmondottak azzal, hogy a kistapolcsányi birtokoknak ők törvényes örökösei és hogy Rozina (Szelezsényiné) a kistapolcsányi kastély és város egyik részének birtokában volt és van is. Hasonlókép Kereskényi Pál felesége Tapolcsányi Kata, István fia Jánosnak leánya, továbbá Erneő Tamásné Tapolcsányi Julianna, ugyanazon Jánosnak leánya, valamint Járay Lászlóné Tapolcsányi Borbála, szintén Jánosnak leánya, végül Zobonya Györgyné Lüley Anna és Chuka Mártonné Lüley Erzsébet nevében az egész eljárásnak ellenmondottak.

Ugyanazon napon Knezsicre mentek, ahol az említetteken kívül Sámoly György, Szöllősy János és Bokross Benedek is megjelentek, velük Herdo Miklós bíró, Kovács János, Kocsma Máté esküdtek, Másik János szabados, a káptalannak apátii jobbágysai. Itt Knezsicnek félbirtoka ellen tiltakoztak. A nádor embere Tapolcsányi Ilona részébe a tiltakozás dacára a kir. kincstárt bevezette.

Okt. 13-án Malonyán voltak. Oszichka Lőrinc thaszári plébános, Zobonya Pál, Bokross László, id. Bokross György, Zobonya György és a káptalan thaszári jobbágysai: Mikes Ferenc bíró, Gregh Miklós esküdt, Zámbó Boldizsár és István jobbágyok voltak jelen. A kir. kincstárt beiktatták.

Okt. 14-én Kisvalkócra mentek, ahol Szöllősy János Némethiből, Zobonya Pál vármegyei esküdt Kissáriból, Berky Miklós Kistapolcsányból stb. vettek részt. Itt Bokross Benedek tiltakozott azért, mert Kisvalkócot neki Tapolcsányi Pál

és Ilona 1060 frton zálogba adta. A garamszentbenedeki konvent 1613 júl. 23-án kelt záloglevelét is felmutatta. Mindennek ellenére a nádor embere Kisvalkócot lefoglalta.

Ugyanaznap a kir. kincstárt Össöd birtokába, ahová «propter metum Turcarum» nem mehettek, valamint Győrödbe is beiktatták, Szelezsényi István tiltakozása mellett.

Okt. 15-én Hrussó várában jelentek meg. Kivülök ott voltak Konkoly Péter, Zobonya Pál, Bokross Benedek Kis-Vezekényről, Thurchányi János és Szenczy János Bars vármegyei főszolgabíró. Itt Török István, Szelezsényi István és Csuka Márton átvették a 4200 magy. frtot, amely összegre Hrussó vára tartozékaival együtt lekötve volt és a várat átadták. Pápai Vízelethy János, Török István megbizottja, a Hrussó várára vonatkozó okiratokat egy ládában átadta. A pénzt Ebeczky Imre fizette ki, amelyből Török István 2100, Szelezsényi István és Csuka Márton szintén 2100 magy. frtot kaptak.

A beiktatás ellen Kalacsnára vonatkozólag Apponyi Péter és Pál nevében Üreghy György tiltakozott oly alapon, hogy azt Cziráky Zsuzsanna és Tapolcsányi Pál nála 1650 frton zálogba vetették. Hasonlóképp tiltakozott Zay Endre nevében Jeszenszky János Széplakot illetőleg, melyet Tapolcsányi Pál neki 2000 frton lekötött volt.

Vége okt. 16-án a nádor megbizottja a kir. kincstár képviselőjének kérésére Hrussó várának tartozékaiba is elment Zongor Mihállyal, Kókay Boldizsárral, Thurchányi Jánossal és Belicza Ta-

mással, az apácák képviselőjével, és a kir. kincstárt Kalacsna egész, Nagyugróc fél és Pázsit rész-birtokába bevezette. Itt Bossányi Miklós saját és Barachkay István nevében ellenmondott. Ugyanazon napon Nagyugrócon ellenmondott Szentlászló István Görgey Margit, Bossányi Mihály neje nevében, miután e félbirtokot 2000 frton zálogban bírták. Ennek igazolására felmutatta a nyitrai káptalannak 1610 aug. 10-én kiadott záloglevelét.

Másnap Széplakon voltak. Itt Micsinszky János tiltakozott Zay András nevében, aki azt Tapolcsányi Jánostól 2000 frton zálogban bírta. A garamszentbenedeki konventnek 1611 szept. 17-én erről szóló levelét is bemutatta. Thurchányi János is tiltakozott azon alapon, hogy a Turchányi nemeseknek joguk van a Thurchán és Széplak közti határok rendezésére.

Végül Szelcsénbe jutottak, ahol Peleskei Eördögh László és Szerdahelyi János mondtak ellen. A nádor embere a tiltakozás dacára a kir. kincstárt a Szelcsénben levő birtokba és nemesi kúriába is bevezette.

Utolsónak okt. 28-án Balásffy István tiltakozott a káptalanban mostohagyermekai, Rakolupszky Zsuzsanna, Jusztina és Ilona, nemkülönben saját leánya Ilona nevében, aki † Simonyi Erzsébettől származott, egy pázsiti birtokrésztől, melyet felesége zálogjogon birtokolt s azt a zálogösszeg lefizetéséig továbbra is birtokolni akarta.¹

¹ Eredetije † szerémi Odescalchi Artur hercegnél.

A tiltakozók közül csak Bokross Benedekről olvassuk, hogy a kisvalkóci birtokot a vármegye közbelépésére a kir. kincstártól 1616-ban visszakapta.¹

A Hrussó—kistapolcsányi uradalmat a király 1616 jan. 16-án kelt adománylevelével Hethesi Pethe László bárónak és nejének Kapy Annának adományozta, mindkét nemre kiterjedő utódlási joggal.² Pethe László 46,000 magy. frtot, azaz 57,500 rajnai frtot fizetett le Suter Péter «hofkriesszallmeister» kezeihez 1616 május 18-án.³ Az adományosokat Liphay Imre kir. ember és Ghadóczy Benedek esztergomi kanonok, komáromi főesperes vezették be ugyanazon évi szept. 7—11. napjain.⁴

Ezzel a Kistapolcsányi-család évlapjai lezárulnak. 1586-ban olvasunk Kistapolcsányi Juliannáról és férjéről Thuróczi Péterről, akiknek Kistapolcsányi Boldizsár Felső-Elefánton, Kis-uccán levő egész népes telkét 54 frton zálogba veti,⁵ de a családfán elhelyezni nem tudjuk. Sokkal később, 1659-ben szerepel Kistapolcsányi Anna, Rósa Mihály neje,⁶ akinek atyja megnevezve nincs, s ez okból a családfába szintén nem illeszthető.

A Tapolcsányi névvel később is találkozunk.

¹ OL. NRA. f. 120, 21, 22.

² Eredetije függő pecsét alatt † szerémi Odescalchi Artur hercegnél.

³ A nyugta eredetije u. ott.

⁴ Az eszterg. káptalan 1618. évi átirata ugyanott.

⁵ Nyitr. kápt. lt. Prot, 35. 81.

⁶ Garamszentbenedeki lt. A. 4, 20.

Ezek azonban már más Tapolcsányi-család tagjai. II. Ferdinánd király ugyanis Tapolcsányi Andrászt alias Koritkovithot és fivéreit: Mátyást, Jánost, Mihályt és Istvánt, valamint Borbála nővérüket 1631 dec. 7-én nemességre emelte. A család Nyitra vármegyéből származott.

Még egy Tapolcsányi-családról tudunk. I. Lipót király 1665 március 4-én Szolcsányi Mártont, Kralowich Dovrany Jánost, továbbá Hudezovicz Jánost, Istvánt és Györgyöt, valamint Nyitray Márton atyafiakat Szolcsányi Márton szepesi kanonok érdemeiért közös címeres nemeslevélen a nemesek sorába emelte és a Tapolcsányi névvel ruházta fel.¹ Ezeknek azonban a régi Kistapolcsányi családhoz semmi közük.

Az általunk tárgyalt régi Kistapolcsányi-család címerét Kistapolcsányi Jánosnak a kistapolcsányi templom falában elhelyezett, 1598-ból való sír-emplékén látható címere után itt rajzban bemutatjuk.²

*

A Kistapolcsányi-család birtokait az alábbiakban ismertetjük.

I. 1. *Kistapolcsány*. Barsmegye monografiája³ szerint kezdetben az esztergomi Szent János-

¹ A címeres nemeslevél eredetije bőrhártyán függő pecséttel † szerémi Odescalchi Artur herceg birtokában volt.

² Az egész síremlék rajza megjelent a «Turul» 1890. évfolyamában, 131. l. — A címerről lásd még Siebmacher magyar részét, 653. l. 456. tábla.

³ 45. l.

lovagok bírták és IV. Béla király 1235-ben Dénes tárnokmesternek adományozta. Ez azonban nyilvánvaló tévedés. A szóban forgó Tapolcsány (Thapolchan, Tapolchan, Thopolchan, Tupulchan) alatt ugyanis nem Kistapolcsány, hanem a nyitrai megyei Nagytapolcsány értendő, melyet okmá-

*A Kistapolcsányiak
címere.*

nyaink később is jelző nélkül említenek, míg Kistapolcsányt mindig e néven nevezik. Lodomér érsek 1285-ben a kérdéses Tapolcsányt közelebről is meghatározza: «Ecclesiarum Thapolchan, cuius matrix est ecclesia sancti Martini prope Nitriam, de Sys et Korus.»⁴ Már maga az a körül-

⁴ Monum. Eccl. Strig. II. 202.

mény, hogy Tapolcsány anyaegyházául a Nyitra melletti Szent Márton-templomot nevezi meg és Tapolcsányt a vele ma is egy kerületben levő Sissó és Korossal együtt sorolja fel, kétségtelenné teszi, hogy e helyütt csak Nagytapolcsányról lehet szó. Ezenfelül ennek a Tapolcsánynak 1285-ben temploma is van, holott Kistapolcsány még 1318-ban is csak «prosessio seu villa».

Másik tévedést is helyre kell igazítanunk. Dr. Demkó Kálmán⁵ azt írja Kistapolcsány «váráról», hogy a Tapolcsányi-családé, majd a megyei nemességé volt. A tévedést az okozhatta, hogy Kistapolcsány az okmányokban többször «nobilium» azaz «nemeseké» tulajdonjelzővel szerepel. T. i. nobilium de Kistapolcsány értendő ez alatt, amint hogy pl. 1559-ben a törvénykönyv világosan «Castellum nobilium de Tapolcsán Kistapolcsán vocatum» néven említi.

Várnak sem mondható, legfőllebb megerősített kastélynak, castellumnak. Eredetileg egyszerű kőház volt, melyet a Kistapolcsányiak idők folyamán kibővítettek úgy, hogy nagy udvarral bíró, négy sarkán bástyákkal erősített castellummá lett. Az udvar közepén őrtorony állott. Később, talán a XVI. század vége felé még külső falakkal és bástyákkal is megerősítették és sáncárokkal vették körül, melyet a Tapolcsa-folyó vize táplált. Éppen azért, mert e «castellum» a török hódoltság közvetlen szomszédságában van, amelyet igen ha-

⁵ Felsőmagyarországi várak és várbirtokok a XVI. században. Hadtört. Közl. 1914. 599.

nyagul öriznek, rendelte el az 1559. évi országgyűlés 29. tcikke, hogy a vármegye bontassa le.

Még kevésbé tekinthető olyan «várnak», amelyhez várbirtokok tartoztak. A Kistapolcsányiak a birtokokat később, kir. adomány vagy vétel útján szerezték. Sőt valószínű, — miként említettük — hogy Kistapolcsány maga a barsi várbirtokhoz tartozott és IV. Béla király vagy valamelyik utódja a tatárjárás után adta Haslaw comesnek királyi adományba.

Első ízben 1307-ben szerepel, amikor Kistapolcsányi Gyula a bányaengedélyt kapta. 1318-ban pedig, amely évben trencsényi Csák Máté Heténnyel visszacserélte, azt írja Kistapolcsányról, hogy perpetualis extiterat eorundem Comitis Hoslow et filii sui Julia ab antiquo.

Kezdetben csak «villa» s a Kistapolcsányiak fejlesztették ki községgé. 1397-ben az esztergomi káptalan statutumaiban már mint önálló plebánia van felemlítve «Tapolchan parva» név alatt.¹

Templomáról Derechkei Török János főesperes 1559-ben azt írja, hogy kicsiny, de jókarban van.² Szt. Katalin tiszteletére volt szentelve, de az 1647., 1657. és 1674. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvek következetesen Szt. Anna-templomának nevezik.

Építésének ideje ismeretlen. Leírását azonban megtaláljuk az 1779. évi egyházlátogatási okmányban, amely évben még fennállott. E szerint

¹ Péterffy: Concilia II. 266.

² Hercegprim. lt. I. Visit. 1.

a Leves patak partján a kastéllyal szemben állott. Gót stílusban épült, hossza 13,5 méter, szélessége 6,3 méter, magassága 7 méter; szentélye 6,6 méter, hosszú, 5,7 méter széles és 5,7 méter magas volt. Strukturája egyszerű. Az evangélium oldalán a szentélyben szentségház állott elmozdítható ráccsal. A templom hajójában az evangélium oldalán levő mellékoltár mellett állott Tapolcsányi János síremléke. Kis tornya volt, melyben a lélekharang függött. A harangláb külön állott. Sírboltja nem volt.

A templomot tehát a Kistapolcsányiak a XIV. század vége felé építhették s minthogy a kastély belső területén állott, később az erődítménybe is belevonták és sáncárokkal vették körül.

Plebánosainak nevét csak 1559 óta ismerjük. Egy részük a hitújítókhoz szitott, később pedig uraságukkal együtt hozzájuk csatlakozott. 1559-ben Melek Balázs volt a plebános, akiről az egyházlátogatási jegyzőkönyv azt írja, hogy nős és egy fia van. 1561-ben Veresvári Mihály az egyházlátogatás elől megszökött. Elfogták és Garamszentbenedekbe szállították. Mikor az ottani lakosság és jobbgység erről értesült, ama kérelemmel jöttek a vármonostorba, engedjék meg, hogy a pap az ő plebánosuk lehessen, mert már régóta nincs papjuk. Az engedélyt megkapták, úgy azonban, hogy a pap életét jobbítsa meg. Szegedi Mihály prefektus erre Veresvári szakállát levétette és hajkoronát nyíratott rajta.¹

¹ Prim. lr. I. Visit. 1.

A Kistapolcsányiak maguk is a hitújítás hívei lettek, hasonlóan a Bossányiak, Simonyiak, Dóczyiak és Kosztolányiak is. Hogy az ág. ev. vagy reform. felekezethez csatlakoztak-e, nem tudni. Tapolcsányi György Stöckel Lénárttal érintkezésben állott, sőt valami tartozása is volt vele szemben.¹ Tapolcsányi János leánya Ilona, enyingi Török Istvánné, a református hitet vallotta, de a birtokaihoz tartozó községek lakosai lutheránusok voltak. Maga Kistapolcsány Zsitvakeresztúrral és Zsikavával a bányavárosi luth. esperesség alá tartoztak. 1630-ban azonban Kistapolcsányban már Posgay János kath. plebánost találjuk.

Kistapolcsányt az 1563. évi 16. tc. a végvárak közé sorozta s ez időtől fogva rendes őrség is tartózkodott benne. Tapolcsányi János — mint láttuk — az őrség egy részét saját pénzén tartotta fenn.

Az 1550—1553. évi összeírásban Tapolcsányi Tamás és György birtokain 50^{1/2} portát számítottak össze, az 1564. évi összeírás azonban Kistapolcsányban már csak 9, Maholányban 2^{1/4}, Zsikaván 4^{1/2}, Lócon 3, Kalacsán 6 és Kisvalkócon 1 portát talált. Knezsicről, Nagymalonyáról és Kisgyőrödről megjegyzi, hogy elpusztultak (depopulata).

A török hódoltság terjedésével Bars vármegyének is menekülnie kellett ősi székhelyéről, Ó-Barsról. A XVI. század második felében többnyire Kistapolcsányban tartották meg közgyűlé-

¹ Bars vármegye. 180, 181.

süket, 1580-ban pedig a vármegye székhelyét ide tették át.

Bars vármegye a várkastélynak fenntartását kívánta, mert az 1569. évi 19. tc. Kistapolcsányt a végvárok közé sorolta és a hozzá tartozó jobbágyok munkáit annak fenntartására fordíttatni rendelte. Ugyanezt a rendelkezést megismétlik az 1574., 1575., 1578. és 1582. évi országgyűlések is.

Mikor Esztergom eleste után Bars vármegye eddigi székhelyén Ó-Barson biztonságban nem maradhatott, Kistapolcsányba költözött át és 1561-től 1723-ig a közgyűlések kevés kivétellel itt tartattak meg, még pedig a Tapolcsányiak, majd utódaiknak egyik házában, melyet a XIX. század végén romboltak le, hogy helyére tisztalakot építsenek.

A vármegyei székhelyt követték az óbarsi kereskedők és iparosok is. Az odaözönlő nemesség azután a kis várost felvirágoztatta. Mezővárosi kiváltságait a Rákócziak alatt, 1659 febr. 1-én kapta meg. Kistapolcsány határa 4575 kat. hold.

2. *Bajka* (Bayka). Már 1343. óta a Kistapolcsányiaké, de csak részbirtokosok. Később Földes Miklós itteni birtokrészét is megvették. 1364-ben Bajkának $\frac{3}{4}$ része övéké, $\frac{1}{4}$ rész pedig Baykai Mihályé. Sáray László a Baykaiak révén ittlévő részbirtokát 1390-ben nővére fiának, Kistapolcsányi Péternek adta. Kistapolcsányi Benedek hűtlensége folytán a nyitrai káptalan kapta meg, amelytől 1477-ben egyesség útján szerezték vissza. Bajkán, Kistapolcsányban és Zimányban a Zimányiaknak is részbirtokuk volt, amelyekre vonat-

kozó iratok Gyerki Péternél és Horhi Márknál voltak. 1477-ben a Kistapolcsányiak akkép egyeztek ki velük, hogy az iratokat 12 aranyfrt lefizetése ellenében kiadják.¹ 1478-ban a garamszentbenedeki konvent előtt osztoznak Bajkán, Hárón, Ó-bajkán és Kozma-hegyen: a nyitrai káptalan, Dereslényi Farkas Imre fiai, István és László, és Dereslényi Farkas István fiai, János és Albert, továbbá Dereslényi Farkas Lukács fia, László, egyrésztől, másrésztől Kistapolcsányi Imre fia, Miklós, László fia és leányai: Zsófia Kismányai Lukács felesége, Adviga Gadóczi Jánosné, Borbála nővére és Sándor, Hollósy Mihály és neje, Zsófia fia.² 1482-ben pedig olvassuk, hogy Kistapolcsányi László kistapolcsányi, chevrei (?), bajkai, thuri, málasi és kementhói (?) birtokrészeit Mátyás király előtt 1000 frtéért Ficza Demeternek eladta.³ 1483-ban pedig Dereslényi alias kischehei Porkoláb Demjén és Dereslényi Nagpany Benedek 20 hold földet és a nemesi kúriát, melyet Kistapolcsányi Miklóstól zálogban birtak, 20 ar. frtéért Dereslényi alias Baykai Istvánnak és Farkas Lászlónak másodzálogba adták.⁴ 1532-ben Kistapolcsányi György kismálasi és bajkai birtokrészeit chymori Kövér Pálnak és nejének, Dorottyának 100 frton zálogba adja.⁵

Mint a fentiekből látható, a bajkai birtok

¹ DL. 17,921 és 17,960.

² Garamszentbenedeki lt. f. 64, 1.

³ DL. 18,698.

⁴ U. o. 18,801.

⁵ Garamszentbenedeki lt. f. 143, 8. és f. 35, 23.

lassan széjjeloszlott úgy, hogy a XVI. század végén a Kistapolcsányiaknak semmijük sem maradt belőle.

3. *Bakabánya*. Az 1321. évi kir. adománylevél nemcsak az egyik ezüstabányát, hanem egy mér-földnyi területet is említ. A birtok az osztokodásnál Kistapolcsányi Endre ágának jutott osztályrészül és — miként láttuk — 1502-ben Kistapolcsányi Miklóse és fia Lászlóé volt. Ez ágának kihaltával más kezekre jutott.

4. *Bélád*. Mikor és hogyan jutott hozzá a család? Nem tudjuk. Mindössze annyit olvasunk róla, hogy Kistapolcsányi János 1520-ban béládi részbirtokát Csulai János garamszentbenedeki apátnak 40 frton zálogba adja.¹

5. *Ebedec* (Ebedech). Közbirtokosok tulajdona volt. A garamszentbenedeki apátság az egyes közbirtokosok adományaiból lassan egész Ebedecnek birtokához jutott. Atyafiság révén a Kistapolcsányiak is már a XV. század elején részbirtokosokká lettek és Kistapolcsányi Gergelyt a garamszentbenedeki konvent 1413-ban a részbirtokba be is iktatta. 1475-ben a király Hrussó várával együtt Ebedecet is Laki Kis Tamásnak adta, ami ellen a Kistapolcsányiak tiltakoztak.² A Hrussó várának birtoklásában történt változások Ebedec sorsát is érintették. 1490-ben bajnai Both János és Endre Hrussó várához elfoglalták. Az apátság tiltakozásának annyi eredménye volt,

¹ Nyitrai kápt. lt. Prot. 1. fol. 15.

² DL. 17,745, 17,742, 24,564.

hogy a sághi konvent a király parancsára 1494 ápr. 12-én az apátságot egész Ebedec birtokába ellenmondás nélkül bevezette ugyan, de következő év máj. 16-án Kistapolcsányi Gergely és Benedek az Ebedecre vonatkozó kir. jogcímet «propter fidelia servitia» megszerezték,¹ s a nyitrai káptalan 1496-ban be is iktatta őket.² A beiktatás ellen nemcsak a garamszentbenedeki apátság, hanem Hrussónak új birtokosa Verebélyi György és baskafalvai Kerek Antal is tiltakoztak. Ebből azután hosszadalmas per keletkezett, mely egy évszázadnál tovább tartott.

1502-ben a Verebélyiek Hrussó várát radnai Holy Pálnak és ákosházi Sárkány Ambrusnak adták el s a szerződésbe Ebedecet is befoglalták. Ugyancsak benn van Holy Pálnak és Sárkány Ambrusnak 1504-ben zabláthi Salzer Lőrincsel kötött szerződésükben. 1507-ben a nyitrai káptalan Kistapolcsányi Gergelyt és Benedeket Ebedec birtokába beiktatja, az apátság ellenmondásával.³ Következő évben az eljárás megismétlődik.⁴ 1517 és 1519-ben a per tovább folyik.⁵ 1520-ban az apát felhivatott, hogy az Ebedecre vonatkozó iratokat mutassa be; de meg nem jelent s ennek következtében elmarasztaltatott.⁶ Mindamellet, mikor a nyitrai káptalan kiküldöttje

¹ DL. 20,310. Knauz i. m. 152.

² DL. 20,003.

³ DL. 21,652.

⁴ U. o. 21,773.

⁵ Knauz i. m. 89.

⁶ DL. 23,387.

Széknyei kanonok Hollósy Mihállyal, az országbíró emberével 1539 júl. 15-én az esztergomi káptalant Ebedec birtokába zálogjogon bevezette, ellenmondás nem történt. 1565 május 7-én azonban, mikor kisherestyéni Gyepes Péter barsi alispán kir. ember Markóczy János nyitrai kanonokkal az esztergomi káptalant Ebedec birtokába kir. adománylevél alapján vezette be, a Kistapolcsányiak ellenmondottak.¹ A káptalannak a pert folytatnia kellett s az ügy 1595-ben is az oktavális bíróság előtt szerepel, de eldöntetlen marad.² 1615-ben végleg az esztergomi káptalan birtokában van és a kir. kincstár által Pethe Lászlónak átadott birtokok közt nem említik.

6. *Felsőelefánt*. Kistapolcsányi Boldizsár 1585-ben egy felsőelefánti népes jobbágytelkét (Kisucza) Thuróczi Péternek és nejeének Kistapolcsányi Julianának 54 frton zálogba adja.³ Többet nem tudunk róla.

7. *Kalacsna* (Kalochna, Kolechna, Kalaznya, Kalusnya). 1356-ban Barakchai (Baracskai) Miklós mester, Jakab fia, udvari apród és Makovicza várnagya kapta kir. adományba.⁴ E Miklós panaszt emelt Széchi Miklós országbíró előtt Oszlyani Miklós fia, Péter, István és János ellen, hogy Kolecsna mostani néptelen földrészét erőszakkal elfoglalták. A panaszlevél szerint R. Károly király adta ki atyjának az adománylevelet a kolosi

¹ Knauz i. m.

² DL. 24,646.

³ Nyitrai kápt. lt Prot. 35, f. 81.

⁴ DL. 4592.

monostorból, ahol őrizték, de valamelyes gonosz-tevők, akiket magyarul szerencs-eknek hívnak, elrabolták. A garamszentbenedeki konvent küldte emberét, aki Kiliánnal, Lóránt fiával Bars megye közgyűlésén vizsgálatot tartott, vajjon Kolecsna kir. birtok volt-e vagy Miklósé. Kilenc nemes kivételével mind azt vallották, hogy Kalacsna mindig Ugróc várához tartozott s az Ugrócziaiak (Barakchaiak) mint kir. földet művelték. Kilenc nemes azonban azt vallotta, hogy Kalacsnát csakugyan R. Károly adta Miklós mesternek, de az okmányokat elrabolták.¹ Ez 1355-ben történt s ennek folytán a király 1356-ban Kalacsnát a fentjelzett új adománylevéllel Miklós mesternek adta.

A Barakchaiak ez ágának kihaltával Kalacsna Kistapolcsányi János és Gergely birtokába került. 1396-ban Barakchai Lőrinc részét is megkapták s ettől fogva zavartalanul birtokolták. 1521-ben Kistapolcsányi János, fivére György nevében is és Tamás, László fivére nevében is Majthényi Mártontól újév napjáig 100 frtot vesznek kölcsön és Kolecsna helységüket nekik lekötik.² 1522-ben Kistapolcsányi János és György, Gergely fiai és Tamás Benedek fia kalacsnai birtokuk felét és másik felének jövedelmét 200 frton lekötik Egresdi Kiliánnak és Koczkovszkj Máténak.³ 1523-ban pedig Kistapolcsányi János kalacsnai 12 jobbágy-

¹ Keglevich Itár.

² Garamszentbenedeki lt. f. 28, 8.

³ U. o. f. i, 30.

telkét 100 frton Polyák János oszlányi plebánosnak adja zálogba.¹ 1572-ben Majthényi Kristóf veszi Kistapolcsányi Ferenc, János és Imrétől zálogba 600 frtért,² 1578-ban pedig Kistapolcsányi János adja itteni birtokrészét 200 frton zálogba Szöllősy Ferencnek.³ 1586-ban Kistapolcsányi János és György Cziráky Zsuzsától 2000 frtot vesznek fel és lekötik neki Kalacsnát és Széplakot.⁴ Viszont Cziráky Zsuzsa 1593-ban Bossányi Imrének köti le 1500 frtért Széplakkal együtt.⁵ Végül Kistapolcsányi Pál 1609-ben 400 frtért, majd 1000 és 1650 frtért Apponyi Péternek és Pálnak adja zálogba.⁶ Az Apponyiak ez alapon 1615-ben tiltakoznak is Pethe Lászlónak kalacsnai beiktatása ellen, de eredménytelenül.

8. *Kálmánfalva*. A Szerdahelyiekkel 1499-ben kötött egyesség alapján a község egy harmada az ottani nemesi kúriával és malommal a Kistapolcsányiak birtokába jutott. Az 1575. évi osztokodásnál, melyet Radetius István kir. helytartó rendeletére külön erre felkért bírák foganatosítottak, a család birtokai közt már nem szerepel.⁷

9. *Kerékszállás* (Komárommegye). Kürthi László ittlelvő gyuki erdejét 1507-ben 10 arany-

¹ U. o. f. 22, 30.

² U. o. D. 371.

³ U. o. E. 316.

⁴ Nyitrai kápt. lt. Prot. 38, 453.

⁵ Orsz. lt. NRA. f. 118, 13.

⁶ Garamszentbenedeki lt. J. 412. és nyitr. kápt. lt. prot. 48, 55. és 86.

⁷ DL. NRA. f. 1682. nr. 33.

frton Kistapolcsányi Benedeknek a garamszentbenedeki konvent előtt zálogba vetette.¹ Hamarosan visszaválthatták, mert többet nem olvasunk róla.

10. *Kisfalud*. Kistapolcsányi Györgynek volt itt zálogos részbirtoka. Egy népes és egy elhagyott telket 1550-ben másodzálogba vetett.² E telkeket Szobonya Istvántól birta zálogban.³ Özvegye Micsinszky Mária örökölte, aki 1585-ben zálogba adta Sembery Boldizsárnak.⁴ L. Kisvezekényt. Tapolcsányi Jánosnak is volt ugyanitt három jobbágytelke, melyeket neki Kálnay Albert 1595-ben 100 frton lekötött.⁵

11. *Kisgyőröd* részbirtok. 1569-ben Győrödi Márton Kisgyőröd felét 150 frtéért örökáron eladta Kistapolcsányi Ferencnek, Jánosnak és Imrénének.⁶ Az egész birtok azonban így sem került a Kistapolcsányiak kezébe, mert az 1575. évi osztozkodásnál is részbirtokként fordul elő.⁷

12. *Kismálas* (Kydymálas, Bewdmálas, Budmálas, Bydymálas, Kismálus). Károly király 1323-ban adományozta Kistapolcsányi Gyulának. Az okmány terra seu possessio néven nevezi, azaz jóformán lakatlan birtok lehetett, de területén a Bold. Szűz temploma állott, ami azt bizonyítja,

¹ DL. 26,199.

² Garamszentbenedeki lt. f. 114, 1.

³ U. o. B. 180.

⁴ U. o. G. 114.

⁵ U. o. G. 524.

⁶ Garamszentbenedeki lt. D. 322.

⁷ DL. NRA. f. 1682. nr. 33.

hogy körülötte helységnek kellett lennie, mely talán Csák Máté zavargásainak idején elpusztult. 1343-ban Kistapolcsányi Gyula fiai, Gergely és Miklós, valamint Endre fiai, György és Endre osztoznak Kismálas negyedrészen. A Kistapolcsányiaké tehát csak részbirtok volt. 1367-ben Kistapolcsányi Péter és Málasi Miklós határperéből kifolyólag a nádor előbbinek mintegy 80 holdat ítél oda.¹ Mikor Kistapolcsányi Benedek nótába esett, Kismálast a király a nyitrai káptalannak adományozta, amelytől a család csak 1477-ben tudta visszaszerezni. 1485-ben Kistapolcsányi László kismálasi birtokrészét 25 aranyfrtért Málasi Andrásnak és Sarlai Jánosnak adta zálogba.² A garamszentbenedeki konvent 1488-ban a kismálasi határt a szomszéd Nagymálas, Árma és Sarló határaival bejárta, de az érsek a határjárást megzavarta. A következő évben azután a határjárás minden zavarás nélkül megismétlődött.³ 1519-ben Kistapolcsányi János, Péter és György kismálasi egész birtokrészüket Chulai Miklósnak 50 frton lekötik,⁴ oly kikötéssel, hogy ha ki nem fizetnék, Malonyának megfelelő felerészét, amely még nincs Chulainál zálogban, lefoglalhassa.⁵ János királynak 1527. évi adománylevelében Kismálas Kistapolcsányi György, Tamás, László és Pál birtoka gyanánt szerepel és 1532-ben György

¹ U. o. 5364.

² U. o. 19,050.

³ U. o. 19,431, 19,489, 19,490.

⁴ Garamszentbenedeki lt. B. 118.

⁵ DL. 23,256.

birtokrészét Chymori Kövér Pálnak és nejének, Dorottyának adja zálogba.¹ A birtokrész a Kistapolcsányiak kihalásáig a család birtokában maradt és 1616-ban Pethe Lászlót és nejét ellenmondás nélkül iktatták be.

13. *Kissalló*. Vezekényi Welczech Barnabás 1507-ben kissarlai részbirtokának felét a bor-kilenceddel együtt Kistapolcsányi Benedeknek kötötte le úgy, hogy ha vissza nem válthatná, Kistapolcsányi Benedek az ő fakóvezekényi birtokrészét lefoglalhassa.² Visszaválthatták, mert több szó nem esik róla.

14. *Knezsic* (Alsó-Knezych, Kenezeczfeölde, Kenesich). A Kistapolcsányiak ősi birtoka volt, mely 1468-ban a Szelcséni Pálnak adományozott Hrussó vára tartozékai közé valami úton-módon belekerült. Szelcséni Pál el is foglalta, ami ellen a Kistapolcsányiak tiltakoztak és 1475-ben megtámadták és kirabolták. Ettől fogva Hrussó várának urai és a Kistapolcsányiak közt állandó volt a harc Knezsic birtoka miatt, annyival is inkább, mert a kir. adománylevelekben Knezsic most már állandóan Hrussó várának tartozékai közt szerepel. János királynak 1527. évi adománylevelében sem fordul elő mint a Kistapolcsányiak birtoka. A Hrussóy Jánossal 1538 júl. 11-én kötött egyesség értelmében Knezsic a Kistapolcsányiaké lett, akiket júl. 25-én annak birtokába be is vezettek, ámde Hrussóy János azt visszafoglalta.

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 143, 8. és f. 35, 23.

² DL. 21,697.

1546-ban Kistapolcsányi Györgyöt és Tamást visszaiktatták, ami ellen megint Hrussóy János neje, Podmaniczky Anna és a többi leányági örökösök tiltakoztak. Végre 1550-ben a Kistapolcsányiak birtokába került Hrussó várával egyetemben. 1552-ben az adományosok, Kistapolcsányi György és Tamás Knezsicen az alispán közbejöttével osztozni akartak, a kísérlet azonban nem sikerült.¹ A pereskedés a rokonok közt megindult. 1559-ben Kistapolcsányi György ismét panaszt emelt nemcsak atyjafiai Tamás, László és Mihály ellen, hanem Göndörfüsi Buza Antal, Füsy János és Pribék Ferenc ellen is, hogy maholányi és knezsici birtokrészeit elfoglalták.² Maga Knezsic azonban mindvégig a Kistapolcsányi-család birtokában maradt. Utolsó birtokosa Tapolcsányi Ilona, akiről 1616-ban a Pethe-családra szállott.

15. *Kistúr* (Gyulafalu alias Gyulathur) Hontmegyében. Már 1343 előtt a család birtokában volt. Kistapolcsányi Endre Palásthi Bagonya János fiának, Miklósnak, kötötte le, aki azt Demeter püspöknek másodzálogba adta. A birtok 1388-ban el volt hagyatva, amiről a vármegye bizonyágot állított ki.³ Miután Kistapolcsányi Gergely a zálogösszeget kifizette, Palásthi Bagonya Miklós a birtokot 1389-ben visszabocsátotta.⁴ A thőrei Kistapolcsányi ág birtokában maradt annak kihaltáig.

¹ DL. NRA. f. 166, 9.

² Garamszentbenedeki lt. f. 144, 31.

³ DL. 7418.

⁴ DL. 7482.

16. *Kisvalkóc* (Walkuch, Pusztavalkóc). 1358-ben Walchoch a nemcsényi (Nimchen) nemesek birtoka.¹ 1396-ban Kistapolcsányi Gergely és János kapták örökségbe Barachkai Lőrinctől. 1505-ben a kisvalkóciaknak már külön bírójuk is volt.² 1515-ben Kistapolcsányi János kisvalkóci birtokrészét 50 frton Chulai Miklósnak és Istvánnak adja zálogba,³ 1524-ben ugyanazt Tajnay Péternek 40 frton köti le.⁴ 1525-ben pedig ugyanaz Hindy Pál ghymesi várnagytól 50 frtot vesz kölcsön azzal, hogy ha június 4-ig vissza nem fizetné, kisvalkóci részét elfoglalhatja.⁵ Tajnay Pétert az időközben meghalt Kistapolcsányi János e birtokrészbe 1535-ben Kistapolcsányi György ellenmondásával zálogjogon beiktatják.⁶ 1546-ban Barachkai Jánosné Orsolya panaszt emel Kistapolcsányi György ellen, hogy egyik földjének termését lefoglalta és leszedte. Utóbbi azonban 1547-ben esküt tesz arra, hogy a kérdéses föld nem Nemcsény, hanem Valkóc területén belül fekszik. A vizsgálatot a garamszentbenedeki konvent ejtette meg.⁷ A család birtokában maradt 1611-ig, mely évben Bokross Benedek vette meg és bár a Kistapolcsányiak kihaltával a kincstár lefoglalta, 1616-ban Bokross visszakapta.

¹ Knauz i. m. 230.

² U. o.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 44, 36.

⁴ U. o. f. 43, 6.

⁵ U. o. f. 5, 43.

⁶ DL. NRA. f. 118, 7.

⁷ Garamszentbenedeki lt. f. 26, 38. és f. 32, 25.

17. *Kisvezekény*. Kistapolcsányi Györgynek részbirtoka, amelyet Szobonya Istvántól birt zálogban.¹ Úgylátszik, hogy továbbra is az ő birtokában maradt, mert 1550-ben itteni három népes és egy elhagyott jobbágytelkét, továbbá egy népes és egy elhagyott telkét Kisfaludon, valamint a malom $\frac{1}{3}$ -át Tapolcsányi Margitnak és Salgay Baláznak, Tapolcsányi Annától született gyermekeinek: Dorottyának, Zsófinak és Ferencnek a köteles leánynegyed megváltása fejében 265 frton lekötötte.² A birtok Tapolcsányi György halála után özvegye, Micsinszky Máriáé lett, aki 1585-ben leányával, Fruzsínával, együtt kisvezekényi, kisfaludi és bendaki (?) birtokrészeit Sembery Boldizsárnak 170 frton zálogba adta.¹ 1616-ban a Tapolcsányiak birtokai közt nem szerepel.

18. *Malonya* (Malonán, Nagh Malonyan, Nagymalonya). Kistapolcsányi Miklós kapta 1344-ben kir. adományba. 1420-ban a garamszentbenedeki apát Kistapolcsányi Gyula itteni négy lakott jobbágytelkét évi 26 frtért bérbe vette.⁴ Kistapolcsányi Benedek nótája miatt Malonyát is a nyitrai káptalan kapta meg és birtokolta 1477-ig. 1494-ben Kistapolcsányi Kelemen fia, György, egyik itteni elhagyott telkét a nyitrai káptalan előtt felcseréli kishecsei Barduz Mihály fia, Ferenc, leánya Erzsébetnek, Barduzfölde nevű pusztájával.⁵ 1511-ben Kistapolcsányi János két malonyai malomnak őt illető részét 18 frton zálogba veti

¹ Garamszentbenedeki lt. B. 180.

² U. o. f. 114, 1.   ⁴ U. o. B. 105.

³ U. o. G. 114.   ⁵ DL. 20,334.

Zabláthi Lőrinc nejének, Mártának.¹ Ugyanez 1517-ben Chulai Miklóstól 200 frtot vesz kölcsön és ennek fejében Nagymalonya felerészét köti le.² Ugyanakkor ugyanő és fivérei, Péter és György, e 200 frtról új bevallást tesznek a garamszentbenedeki konvent előtt, mely szerint fél Malonyát Chulai Miklósnak és nővéreinek: Angalétének, Barbathozi Demeter nejének, Katának Mányai Jánosnénak, Ilonának Pösthényi Miklósnénak és Margitnak, Seczeli (Heczeli) János nejének kötik le.³ E kötelezőt jún. 27-i fizetési határnappal 1518 jan. 9-én megújítják.⁴ 1520-ban Kistapolcsányi János és György, Gergely fiai és Tamás, Benedek fia Malonyát 232 magyar frton Ilméry Pál nyitrai kanonoknak adják zálogba,⁵ s ezt 1522-ben a nyitrai káptalan előtt megújítják.⁶ Ugyanekkor Kistapolcsányi János és György Ilméry Páltól ezen birtokrészükre újabb 32 frt kölcsönt vesznek fel.⁷ Miután Kistapolcsányi János és György 200 frt tartozásukat kifizették, Chulai Miklós fél Malonyát neki 1522-ben visszabocsátja.⁸ János azonban birtokrészét ugyanazon évben 50 frtban Csuklászi Pálnak adja zálogba.⁹

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 33, 11.

² U. o. f. 5, 20.

³ U. o. f. 5, 70.

⁴ U. o. f. 5, 19. és 69.

⁵ U. o. f. 41, 30.

⁶ DL. 23,637.

⁷ Nyitrai kápt. lt. Prot. 1, 25.

⁸ Garamszentbenedeki lt. f. 21, 11.

⁹ Nyitrai kápt. lt. Prot. 1, 53.

A zálogbavetésnek nincs vége. 1524-ben Kistapolcsányi János és György és Pál Péter fia, valamint Anna és Margit János leányai kalacsnai, malonyai és össödi birtokrészeiket Doroszlóy Jánosnak és neje, Agatának, továbbá fivére, Jánosnak, valamint Újváry Jánosnak és Benedeknek, akik azokat idegen kezekből kiváltották, zálogban hagyják mindaddig, míg a 422 frt zálogösszeg a jövedelmekből meg nem térül.¹ A következő évi júl. 9-én a nyitrai káptalan bizonyáglevelének tanúsága szerint Bercsényi László vallja, hogy Kistapolcsányi György ama 40 frtot, mely összegben † Doroszlóy János a nagymalonyai és kalacsnai részbirtokokat zálogban birta, neki kifizette. Doroszlóy János ugyanis Ferdinánd királynak bizonyos levelét János király érdekében felfogta és a levélvivőket megölette. Ezért hűtlenségbe esett és Ferdinánd király az említett zálogos részjóságokat Bercsényi Lászlónak adományozta. Miután Kistapolcsányi György e 40 frtot² kifizette, Bercsényi a zálogbirtokokat neki visszaadta.³ Ennek dacára — ha Thaly nem téved — Malonya 1533-ig még mindig Bercsényi birtokában van.⁴ Ez évben ugyanis okt. 18-án Kistapolcsányi György † Kistapolcsányi János özvegyének, Dorottyának, kielégítésére azt Ilméri Ferencnek és Benedek fiainak : Sebestyén, Bene-

¹ Garamszentbenedeki lt. B. 51. és f. 1, 31.

² A zálogösszeg valóságban 400 frt, mint a DL. 23,958. is tanúsítja.

³ Thaly : A székesi gróf Bercsényi-család. I. 14.

⁴ U. o. I. 16.

deknek és Annának, a garamszentbenedeki konvent előtt 100 magy. frton zálogba adja.¹ 1539-ben ugyancsak Kistapolcsányi György malonyai birtokrészét 60 frtban Gosztonyi Miklósnak köti le.²

Nagymalonyán a Forgáchoknak is volt valami részirtokuk, mert 1545-ben Forgách László és Péter a garamszentbenedeki konvent előtt panaszt emel Kistapolcsányi Tamás ellen, hogy malonyai birtokrészüket megtámadta s onnan marhákat hajtatott el.³

1558-ban Kistapolcsányi György nagymalonyai birtokrészét malomrézével együtt 200 frton Frank Gergelynek köti le.⁴

1560-ban Kistapolcsányi Tamás Bársony György harmincadosnak valami címen 313 frt 90 dénárral tartozásban maradt. A nyitrai káptalan előtt arra kötelezi magát, hogy ha tartozását bizonyos határidőn belül ki nem fizetné, Bársony Knezsicet és Malonyát zálogba veheti.⁵

1563-ban Kistapolcsányi Mihály atyjával, Tamással és fivéreivel, Ferenc, János és Imrével, hogy Kistapolcsányi György özvegyét kielégíthessék, Szelezsényi Ferenctől és fia, Istvántól 200 frtot vesznek fel s ennek fejében nekik az özvegy által bírt malonyai és kisvalkóci birtokrészt lekötik.⁶ A Szelezsényieket a garamszentbenedeki

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 45, 40. és f. 143, 23.

² U. o. C. 86.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 55, 43.

⁴ U. o. f. 6, 78.

⁵ Nyitrai kápt. lt. Prot. 6, 74.

⁶ Garamszentbenedeki lt. D. 227.

konvent e birtokrészekbe ugyanazon évben zálogjogon be is vezette.¹

Mikor a Kistapolcsányiak Nagymalonyán vámjogot nyertek, Kistapolcsányi Mihály 1568 aug. 14-én eziránt Antonovith Mihály mester, garamszentbenedeki jószágkormányzóval külön szerződésre lépett, a Forgáchokkal pedig abban állapodtak meg, hogy jobbágyaik vámmentesek maradnak.²

Malonya is a Kistapolcsányi-család kihaltáig annak birtokában maradt.

19. *Marosfalva és Gyékényes*. 1507-ben Báróczi Zylva Boldizsár marosfalvai és gyékényesi rész-birtokait 107 1/2 frton zálogba adja Kistapolcsányi Benedeknek úgy, hogy ha Kisasszony napjáig azokat ki nem váltaná, elfoglalhatják.³ De csak 1511-ben váltotta ki, mely évben Kistapolcsányi Gergely, mint Mihály, Benedek fiának gyámja azokat visszaadta.⁴

20. *Maholány* (Maholyafölde). 1474-ben Szelcséni Pál elfoglalta. A Kistapolcsányiak Hrussó várának tulajdonosai ellen tiltakoztak és velük pereskedtek, míg végül Hrussó várával együtt visszakerült birtokukba.

21. *Nagyugróc*. Az ugróci Barakchai-családé, amelynek kihaltával egyik részét a Kistapolcsányiak kapták örökségbe, másik része az Ugró-

¹ U. o. D. 237.

² Nyitr. kápt. Prot. X. 42. és Garamszentbenedeki lt. f. 2, 14.

³ DL. 21,700.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 43, 7.

cziai és Bossányiaké. 1491-ben a Kistapolcsányiak itteni birtokrészüket Majthényi Rafaelnek adják zálogba, akit a thuróci konvent e jogon be is iktatott.¹ Ekkor — úgylátszik — az egész birtok került zálogba, mert 1494-ben Bossányi Márton a nádor előtt felhatalmazta Kistapolcsányi Gergelyt és Benedeket, hogy Nagyugrócot visszaválthassák.² Kistapolcsányi Benedek a garamszentbenedeki konvent útján fel is hívta Majthényi Jánost, Mihályt és Rafaelt, valamint Czecei Lőrincet, hogy az ugróci egész birtok és a pázsiti részbirtok (azaz ezt is zálogba vetették) járó zálogösszeget vegyék fel.³ A Majthényiak azonban Nagyugrócot kezükből kiengedni nem akarták. Perre került a dolog, míg végül Kistapolcsányi Benedek és Bossányi Márton János fia Majthényi Rafaellel 1508-ban békésen kiegyeztek.⁴ Hosszabb pereskedés után Nagyugróc birtokosai is megosztottak akkép, hogy Nagyugrócz fele a Kistapolcsányiaké, fele a Bossányiaké, sőt 1516-ban kölcsönös örökösödési szerződést is kötöttek.

Időközben 1511-ben Dobozi Bánffy András özvegye, Ugróczy Borbála, akinek szintén valami része lehetett Nagyugrócon, végrendeletében az ugróci plébániát megalapította.⁵

1521-ben Kistapolcsányi János és György testvérek és Tamás Benedek fia nagyugróci rész-

¹ DL. 19,771.

² U. o. 20,205.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 81, 1.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 14, 19.

⁵ U. o. f. 32, 4.

birtokuk felét 150 frton ludányi Cseh Jánosnak kötötték le.¹ 1523-ban pedig ugyanők Kistapolcsányi Benedek halála után az egész nagyugróci birtokot eöseödi birtokrészükkel egyetemben, mely 125 frt hozomány és nászajándék címén Benedek özvegyének birtokában volt, Kistapolcsányi Tamásnak adták át.² János és György t. i. Tamásnak és Lászlónak gyámjai voltak s ez utóbbiak 1523 dec. 31-én gyámjaikat minden ingó s ingatlan átadásáról nyugtázzák.³ Az elszámolásnál azonban hiba eshetett, mert 1524-ben Kistapolcsányi Tamás tiltakozik János és György ellen, hogy a birtokokból Zabláthi Jeromos, Endrédi György és Bálványi István barsi alispán rendelete szerint, biztosított összeget a megszabott határidőn belül ki nem fizették és Össödöt vissza nem adták.⁴ Ez utóbbinak visszatartása ellen még a következő évben is tiltakozik.⁵

1523 ápr. 2-án Kistapolcsányi János és István Tamás nevében is Majthényi Mártontól 200 frtot, és pedig 50 frtot aranyban, 125 frtot Mátyás, Ulászló és Lajos királyok pénzében és 25 frtot mai folyó pénzben Szt. Lőrinc-napjáig kölcsön vesznek és neki nagyugróci 10 jobbágytelküket lekötik.⁶ 1524-ben pedig Kistapolcsányi János nagyugróci birtokrészét Kosztolányi Richtár

¹ U. o. f. 18, 31.

² U. o. f. 31, 35.

³ U. o. f. 42, 19.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 22, 14.

⁵ U. o. f. 5, 32.

⁶ U. o. f. 2, 8. és f. 19, 9.

Ádám fiainak, László, Tiborc és Valériának 200 frton zálogba adja.¹

János király 1527-i adománylevelében Nagyugróc is szerepel.

Kistapolcsányi György itteni és össödi birtokrészét Tamásnak adta zálogba és 1547-ben panaszt emel ellene, hogy egyiket sem akarja visszaadni.²

1559-ben Kistapolcsányi Tamás nagyugróci részét 600 frton Aranyáni Demjénnek és nejének, Petróczy Annának adja zálogba.³ Nemsokára azonban felhívja őket, hogy a zálogösszeget vegyék át.⁴

Kistapolcsányi a nagyugróci Javornyik irtványt elfoglalta és kalacsnai birtokrészéhez csatolta. E miatt özvegyét és Maróthy Györgyöt nagybossányi Bossányi János 1560-ban a vármegye elé idéztette.

Ez időtájt új birtokrésztulajdonos is jelentkezik Nagyugrócon: Viszocsányi Sándor. Erre vall Tapolcsányi Jánossal kötött csereszerződése, melyet a nyitrai káptalan előtt kötöttek.⁵

1592-ben Bossányi János nagyugróci kúriáját 50 frton zálogba adja Kistapolcsányi Jánosnak.⁶ 1598-ban pedig ifj. Bossányi János, István fiaival, Mihállyal és Jánossal és Ilona s Anna leányaival együtt nagyugróci és pázsiti birtokrészeit 260 frton Tapolcsányi János özvegyének Cziráky

¹ U. o. f. 57, 19.

² U. o. f. 15, 5.

³ DL. NRA. f. 110, 27.

⁴ Garamszentbenedeki lt. f. 38, 37.

⁵ Nyitrai kápt. lt. Prot. 30. nr. 58, 60.

⁶ Garamszentbenedeki lt. G. 445.

Zsuzsanának és fiának, Pálnak, zálogosította el.¹ 1596-ban Nagyugróc Tapolcsányi Ilonáé. 1610 szept. 18-án Tapolcsányi Pál a nyitrai káptalan előtt a nagyugróci birtokrészt 2000 frton Bossányi Mihálynak és nejének, Görgey Margitnak, zálogosította el, akik magukat 1612-ben e szerződés értelmében annak birtokába be is vezették.²

22. *Össöd* (Eöseöd, Wsud, Hesed, Heussed) Hont vármegyében. 1321 óta a Kistapolcsányiaké. Kistapolcsányi Benedek nótája következtében itteni birtokrészét is a nyitrai káptalan kapta meg, mely 1477-ben adta vissza a családnak. 1493-ban Kistapolcsányi Ispán Benedek össödi birtokrészének, mely Maróttal és Lyssóval szomszédos, határait a sághi konvent bejárja. A jegyzőkönyvet tót nyelven írták.³ A határjárást a szomszédok, nevezetesen Lévai Vajdaffy János fia Zsigmond, Thezéry László és † Therjéni Márkus László fia, János, megzavarták. Ezért őket és Pyri Tamást a király elé idézték. 1496-ban az ellenmondókat per non venit elmarasztalták.⁴

1511-ben Kistapolcsányi György itteni félbirtokát Szelcséni Ilona, előbb Győrödi Péter, majd Praznóczi György özvegye, eddig 70 frton zálogban birta, most a garamszentbenedeki konvent előtt 70 frtéért Egyházasmaróthi Jánosnak adja zálogba.⁵ 1517-ben Kistapolcsányi Benedek fiai,

¹ U. o. G. 689.

² Keglevich-lt.

³ DL. 28,348.

⁴ DL. 19,976, 19,984, 20,427.

⁵ DL. 22,799.

Mihály, Tamás és Máté össödi egész birtokrészüket a garamszentbenedeki konvent előtt anyjuknak, jelenleg Horváthi Imrénének hozomány és nászajándék fejében 125 frtban a megváltásig lekötik.¹ 1518-ban Kistapolcsányi János, Péter és fivére, György nevében is össödi birtokrészét a sághi konvent előtt Thezéri Miklósnak elzálogosítja és a konvent 1519-ben zálogjogon be is vezeti.² Kistapolcsányi János, hogy birtokrészét kiválthassa, 1521-ben ugyanezt 195 frton leköti Herchel selmeci városbírónak,³ majd 1523-ban Rétházi Istvánnak 90 frton zálogosítja el.⁴

Thaly Kálmán írja,⁵ hogy Bercsényi László össödi birtokát 1520-ban Kistap. Györgynek nagymalonyai és kalacsnai birtokával cserélte fel és 1525-ben Össöd egész községre, valamint Nagymalonya és Kalacsna részbirtokokra kir. adománylevelet kapott. Ez nyilván olvasási hibából eredhetett. A tényállást Malonyánál már elmondottuk. Azonban igaz, hogy Bercsényi László a visszaváltott Malonyát, Kalacsnat és Össödöt még 1531-ben sem adta vissza, mert ez évben őt e miatt Kistapolcsányi Tamás megidézttette.⁶

János király 1527. évi adománylevelében Össöd is előfordul.

1534-ben Kistapolcsányi György fél Össödöt

¹ DL. 22,968, 22,969.

² DL. 23, 149.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 37, 33.

⁴ U. o. f. 26, 26. és f. 29, 2.

⁵ I. m. I. 14.

⁶ Garamszentbenedeki lt. f. 59, 44.

III frton Kisserényi Ferencnek zálogosítja el,¹ következő évben pedig ugyanaz Selmec városának adja 70 frton zálogba.² Ugyanaz 1539-ben e birtokrészét 150 frton Gosztonyi Miklósnak köti le s erről következő évben új záloglevelet állít ki.³ Csak 1547-ben váltja vissza, amikor is Gosztonyit felhívja, hogy a 125 (!) frtot vegye fel s az össödi pusztát adja vissza.⁴ Ugyanezen évben nagyugróczy és össödi birtokrészét 500 frton Kistapolcsányi Tamásnak veti zálogba, majd panaszt emel ellene, hogy egyiket sem akarja visszaadni.⁵ Mégis hamarosan visszakaphatta, mert 1549-ben, hogy fivérének Jánosnak özvegyét, aki időközben gelénfalvi Kápolnay Mihályhoz ment nőül, ki-elégíthesse, össödi részét Gosztonyi Mihálynak újból zálogba adja.⁶ A zálogösszegnek a garamszentbenedeki konvent előtt történt lefizetése után Gosztonyi visszaadta.⁷

Össöd a Kistapolcsányi-családé maradt annak kihaltáig.

23. *Perlep*. Több családnak volt birtokában, ezek közt a Kistapolcsányi-családnak is része volt benne. 1531-ben Bercsényi Lászlónak is volt benne részbirtoka s az okmány Ladislaus Bercheny de Perlep néven nevezi.⁸ 1554-ben a részbirtokát

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 38, 8. és f. 143, 41.

² U. o. f. 25, 57.

³ U. o. K. 218. és C. 82.

⁴ U. o. f. 143, 82.

⁵ U. o. f. 15, 5.

⁶ U. o. f. 38, 10.

⁷ DL. NRA. f. 842, 9.

⁸ Garamszentbenedeki lt. f. 16, 2.

a nyitrai káptalan előtt zálogba adja Kistapolcsányi Tamásnak oly összegben, amennyit neje Cicelle asszony a káptalan előtt bementett.¹

1559-ben a Kistapolcsányiak a Perlep határában levő Gellyenirtványát és Deskoirtványát elfoglalták. Az oktavális bíróság Kistapolcsányi Jánost, Tamás fiát, Györgyöt, Ferenc fiát és Bajnayné Fruzsínát elmarasztalta Domanoveczi Zmeskál Jaroszláv javára, aki Maróthi János leányától, Borbálától származott és Mikeffalvai Mithynczky Fruzsina, polthári Soós Jánosné javára, aki † Maróthi János Margit lányától született.² Perlepen tehát a Maróthi-családnak is rész-birtoka volt.

Kistapolcsányi György és Tamás a két irtványt visszafoglalta, mire 1559-ben a vármegye mindkettőt felhívta, hogy az irtványokat adják vissza.³ Kistapolcsányi György újból elfoglalta, amiért Maróthi György őt 1568-ban a vármegye által megidézttette.⁴ 1577-ben a garamszentbenedeki konvent egész Perlepnek, valamint Maróthi Györgynek egyházasmaróti, középzsemberi és disznói rész-birtokaiba bevezeti: Zmeskál Vencelnét Maróthi Borbálát, poltári Soós Jánosné Micsinszky Fruzsínát, továbbá Micsinszky Annát, előbb Nachtigal György, majd Nemchy Márton nejét, Geéczy Gergelyné Margitot, Micsinszky Máriát Berenchény László nejét és Palásthy Mihály fiát Mihályt,

¹ Thaly i. m. I. 16.

² DL. NRA. f. 119, 19.

³ Garamszentbenedeki lt. f. 53, 26.

⁴ U. o. f. 91, 8.

Horváth Pál és Kistapolcsányi Imre ellenmondásával.¹

A Palástthyaknak és Micsinszky Mária, illetve leánya Kistapolcsányi Fruzsina, Bajnay Illyés Jánosné birtokrészeit később Pogrányi Benedek és Onori Péter szerezték meg, akiket a garamszentbenedeki konvent 1581-ben birtokba is vezetett.² Ebből azonban perpatvar keletkezhetett, melynek vége az lett, hogy a konvent Pogrányit és Onorit a perlepi birtokrésznek birtokába 1591-ben Kistapolcsányi Fruzsina, György leánya és Lukaviczky Margit Ghéczy Gergely neje ellenében visszahelyezte.³

24. *Pázsit* birtokrész Nyitra megyében. Mikor szerezték meg a Kistapolcsányiak? nem tudni. 1468-ban már birtokukban volt. 1489-ben határjárást tartottak Pázsit és Oszlány közt, melynek eredményeképp Oszlányi Lázár fia Bálint fia Péter és Oszlányi Lázár fia, Jánosnak fia András egyrészt, másrészt Gergely és Benedek, Kistapolcsányi Gergely kanonok fiának Kelemennek fiai, valamint nevezett Gergely fiai János és Péter közt egyesség jött létre olyképp, hogy a Mohelnyeza-folyó mentén levő pázsiti földek a Kistapolcsányiaké, az Oszlány felé eső földek pedig Oszlányi Péter és Andrásé lesznek, 200 ar. frt vinculum mellett.⁴

János király 1527. évi adománylevelében fel

¹ U. o. E. 251.

² Garamszentbenedeki lt. F. 157.

³ U. o. G. 372.

⁴ DL. 19,511.

van említve. A Kistapolcsányi-család birtokában maradt 1580-ig, mely évben Hrussóy Mihály kezére került.

25. *Pusztakovácsi.* A Kistapolcsányiak rész-birtoka 1538-ig. Ez évben Baragyáni György fiaival Sebestyénnel és Benedekkel, továbbá Simonyi Sándor és Burián, Nedeczky Bálintné Krisztina, Medveczky Pál és Ferenc, Medveczky János özvegye Borbála, Kistapolcsányi János özvegye Katalin fiával Ádámmal és leányával Margittal egyetemben Pusztakovácsiban (Bars) levő két egész pusztájukat nagythőrei Hollósy Mihálynak, Mártonnak és Gergelynek és nagythőrei Hollósy Mihály feleségének Zsófiának és fiának Benedeknek adják zálogba.¹

26. *Szokolca.* Tapolcsányi János 1579-ben Török Kristóftól egyik házát a főtéren s a külvárosban egy kertet és majorságot vett meg 400 frtért. Ugyanott egy majort is vett 65 frtért. Az eladás ellen pathi Török Orsolya, Tarródy Ferenc neje a szakolcai tanács előtt tiltakozott.²

27. *Széplak* (Szépfalu, Kraszna). Mikor került a Kistapolcsányi-család birtokába? nem tudjuk. Bizonyos, hogy a XVI. század közepén már a családé volt. 1552 elején ugyanis Kistapolcsányi Tamás Szelcsént és Széplakot Füßy Klárának, Gosztonyi Miklós özvegyének és fiainak: István, János, Ferenc és Katának 73 aranyért azaz 1100 frtért zálogba adta.³ A zálogjogon való

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 38, 12. és f. 1, 1.

² DL. NRA. f. 114, 7.

³ Nyitrai kápt. lt. NN. 8. és Prot. 4, 8.

beiktatást a nyitrai káptalan már január 22-én eszközölte.¹ Időközben Füssy Klára férjhez ment Sámbockréthy Györgyhez és 1555-ben Pusztaszentmihályi Csúzi János és divékújfalusi Sámbockréthy György, Nádasdy Tamás nádortól megkapják Széplak egész birtokát, melyet farkasvarbóki Varbóky György, családjának utolsó férfisarja trencsényi Zabláthi alias Hrussóy Lőrincnek zálogba vetett.² Kistapolcsányi Tamás az akkori szokás szerint a birtokot fegyveres erővel visszafoglalta. Zsámbockréthy Györgyné, valamint fiai Gosztonyi János és István e miatt perrel támadták meg Kistapolcsányi Tamást és fiát Lászlót. A vizsgálatot a nyitrai káptalan ejtette meg. Az ügy a kir. Kúria elé került, mely a panaszosokat elmakacsolta. Perújítást kértek, melynek eredményeképp 1564-ben a nyitrai káptalan a király rendeletére Füssy Klárát a birtokba zálogjogon beiktatta.³ Az ügybe Aranyáni Damján is belekeveredett, akinek Kistapolcsányi Tamás 1567-ben 400 frtot lefizetett Széplak visszaváltása fejében.⁴ Bárhogy is történt, annyi bizonyos, hogy a Kistapolcsányiak Széplakot visszakapták.

1572-ben Kistapolcsányi Ferenc, János és Imre Széplakot és négy népes pázsiti jobbágytelküket Apponyi Istvánnak adják zálogba 100 frtért.⁵

¹ U. o. Stat. nr. 9.

² Nyitrai kápt. lt. Stat. Nr. 202. és 838.

³ DL. NRA. f. 188, 7. és 13. Nyitr. kápt. lt. Stat. A. 9.

⁴ DL. NRA. f. 118, 14.

⁵ Nyitr. kápt. lt. Prot. 16, 94.

Kistapolcsányi János pedig következő évben két ízben 1100 frtot vesz fel Apponyi Istvántól és Széplakot négy pázsiti jobbágytelekkel köti le neki.¹ 1579-ben Kistapolcsányi János Chery Mihállyal, mint említettük, csereszerződésre és kölcsönös örökösödésre léptek. 1585-ben Csery Mihálynak magvaszakadt. Ennek folytán a kir. helytartó Nyitra vármegyéhez rendeletet küldött, hogy Kistapolcsányi János az 1579. évi egyesség értelmében a hat jobbágytelek, malom és halastó birtokába visszaiktattassék.²

Ugyanez a Kistapolcsányi János 1568 előtt széplaki részbirtokát Vizsocsány Sándornak 400 frton zálogba adta. 1586-ban tiltakozik az ellen, hogy Vizsocsány a zálogösszeget visszavenni nem akarja. 1587-ben azután négy választott bíró előtt megegyeztek, Vizsocsányi a pénzt felvette és a birtokrészt visszaadta.³ Erre Kistapolcsányi Jánosnak már azért is szüksége volt, mert 1580-ban Hrussóy Mihállyal oly értelmű szerződést kötött, hogy az utóbbi Hrussó várában és tartozékaiban levő összes jogait átadja neki 1000 magy. frtéért és Széplak és Pázsit birtokáért.⁴ A következő évben a pozsonyi káptalan előtt a szerződést oda-módosították, hogy Hrussóy Mihály a joglemondás fejében 4000 magy. frtot fog kapni. Így Széplak Kistapolcsányi János birtokában maradt. 1590-ben feleségének Cziráky Zsuzsának köti le 2000 frtéért,

¹ U. o. Prot. 18, 8.

² DL. NRA. f. 118, 20.

³ U. o. NRA. f. 1682, 39.

⁴ U. o. NRA. f. 120, 24.

következő évben pedig kölcsönös örökösödési szerződésre lép a Bossányiakkal. 1593-ban Cziráky Zsuzsa Bossányi Imrének adja 1500 magy. frtért zálogba, végül Tapolcsányi Pál élete utolsó évében chemeri Zay Andrásnak köti le. Mindennek dacára a Kistapolcsányi-család magvaszakadtával a kir. kincstár Széplakot is lefoglalta és báró Pethe László birtokába adta.

28. *Sáry*. Sáry György magvaszakadtával Mátyás király 1482-ben Korompai Nehéz Péternek és Kistapolcsányi Benedeknek s általuk Nehéz Györgynek és Kistapolcsányi Gergelynek adományozta. A sárii kuriát Forgách Albert és Miskey István özvegye Kata 1483-ban elfoglalta, amiért Kistapolcsányi Gergely, felesége Zsófia és Anna martonfalvai Márton Mihály özvegye vizsgálatot indítottak ellenük.¹

29. *Thöre* (Nagythöre). Kistapolcsányi Endre ágának részbirtoka, amelyről a család tagjai magukat Thöreieknek is nevezték. 1464-ben Thőrei Simay György fia, György és Miklós, thőrei Kistapolcsányi Imre fia az endrédi Szobonyákat a vármegye elé idéztetik, mert egyes thőrei földjeiket elfoglalták.² 1519-ben a garamszentbenedeki konvent Kistapolcsányi László fiát Jánost visszahelyezi Nagythöre birtokába, Lónyay Albert és Mihály, Horváthy István és Gadóczy György fia Simon ellenében.³ A Kistapolcsányi-családnak ez

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 24, 22.

² U. o. f. 101, 1.

³ U. O. f. 45, 36.

ága a XVI. század elején kihalt és Thöre a leányág, a nagythörei Hollósyak és nagythörei Gadóczyak birtokába jutott.

II. 1. *Hrussó vára* és tartozékai. E várnak történetével részletesen más alkalommal fogunk foglalkozni. Most csak vázlatosan adjuk mindaddig, amíg a Kistapolcsányi-család birtokába nem jutott.

Bars megye monografiája azt írja róla, hogy 1253-ban már fennállott, † Odescalchi Artur herceg jegyzetei szerint,¹ 1293-ban említetik először, de forrásra egyik sem hivatkozik. Soós Elemér viszont azt állítja,² hogy a X. század elejénél nem sokkal később, de mindenesetre a tatárjárás előtti időben épült.

Hrussó várának építési ideje a rendelkezésünkre álló adatok alapján bizonyossággal meg nem állapítható; ennél fogva csupán ama feltevésre szorítkozhatunk, hogy a tatárjárás után Léva és Saskő várakkal egyidejűleg épülhetett, s míg ezek a Garam völgyének, Hrussó vára a Zsitva völgyének védelmére szolgáltak.

Első ízben 1316-ban olvasunk Comes Ladislaus de Huruso-ról,³ akit Csák Máté az ellene vívott harcok idején elfogott, egy újját levágta és fogóságából csak 3000 márka váltságdíj lefizetése után

¹ Amelyeket évekkel ezelőtt rendelkezésemre bocsátott.

² Hrussó vára. «Archaeolog. Értesítő». 1913. 165—181. Igen értékes régészeti tanulmány, mely azonban sok téves történeti állítást tartalmaz.

³ Anjoukori okmánytár. I. 399.

bocsátotta szabadon. E László tehát Hrussó várának ispánja vagy királyi várnagya lehetett akkor, amidőn trencsényi Csák Máté a várat elfoglalta.

Kétségtelen, hogy Hrussó királyi vár volt. Első várnagyai közül ismerjük Vörös Bekét (Bedét), a híres lévai Cseh-család őseit, aki 1321 okt. 16-án Kistapolcsányi Vörös Gyula birtokát megtámadta és kifosztotta és Perényi Miklóst, aki 1359-ig volt Hrussó kir. várnagya.

1327-ben kelt a hrussói kir. várbirtokkal szomszédos kolosi apátság új adománylevele, melyet Lajos király 1367-ben megerősített és újból kiadott.¹ Ez oklevél az apátságnak és vele Hrussó kir. várnak határait oly részletesen írja le, hogy azokon ma is eligazodhatunk.

1369-ben László oppelni herceg nádorispán kapta kir. adományba,² Lengyelországba történt visszatértekor azonban a királynak visszaadta. 1387-ben Zsigmond király Sáriai (Lévai) Péter fiának, László mesternek adományozta Szelcsénnel együtt,³ aki azonban már a következő évben visszaadja a királynak, hogy értük és két hontmegyei helységért cserébe kapja Léva várát tartozékaival együtt.⁴ 1390 körül adta Zsigmond király Hrussó várát Csetneki Györgynek és Mihálynak, de már 1393-ban elcserélte Sáros várával.⁵ Hrussót

¹ Az oklevél eredetije † szerémi Odescalchi Artur hg. birtokában volt.

² DL. 5726.

³ DL. 7324 és 7325.

⁴ DL. 30,301.

⁵ Knauz i. m. 193.

pedig Ilsvai Lesták nádornak adományozta.¹ A nádor azonban a szerencsétlen nikápolyi csatában a törökök fogságába esett s ott teljesen nyoma veszett. Fiai György és Péter, valamint leányai Ilona és Hedvig, hogy atyjukat a rabságból kiválthassák, 1400 márc. 14-én Hrussó várát Novák, Besztercsény, Csermend, Felfalu és Kosi birtokaikkal együtt 6000 ar. frton Kanisai János esztergomi érseknek és fivéreinek Miklós kir. tárnokmesternek és István kir. ajtónálló mesternek zálogosították el.²

A Zsigmond király elleni pártütés idején Hrussó vára a Kanisaiak birtokában volt. A király 1403 szept. 4-én Esztergom ostroma alatt Hrussó ghymesi Forgách Péter nyitrai püspök és főispánnak kötötte le úgy, hogy a vár birtok jövedelme a Forgách által Esztergom ostromához küldött 300 lovas zsoldjául szolgáljon. A király Forgáchot azzal is megbízta, hogy a Kanisaiak kezén levő Hrussó várát kiostromolja. Ez meg is történt. Forgách a várbeliek segítségére siető Kistapolcsányi János csapatát visszaverte, mely alkalommal Kistapolcsányi János megsebesült és meg is halt. A várőrség erre megadta magát.³

Az 1403 okt. 6-án kelt általános amnesztiában Hrussó vára azok közt szerepel, amelyeket a

¹ Dr. Csánki Dezső szíves közlése, aki Hrussó várára vonatkozó értékes feljegyzéseit rendelkezésemre bocsátotta, amiért ezúttal is hálás köszönetet mondok.

² Botka : Bars megye okltára 85. és DL. 8542.

³ Soós id. tanulm. 170—171. Bártfai Szabó : A Forgách-család tört. 101—102.

királynak ki kell szolgáltatni.¹ Azaz Hrussó vára Forgách Péter kezén maradt. Nem sokáig; mert 1407. és 1408. években az Ilsvai örökösök birtokában van, akik 1408-ban a 6000 frt zálogösszeget a Kanisaiaknak visszafizették.² 1410-től kezdve ismét Csetnekieké a vár 1423-ig, mely évi jún. 3-án a király azt pelsöczi Nagy másként Bebek János kir. tárnokmesternek adományozza. A vár Bebekék kezén maradt körülbelül 1444-ig. Ez évben ugyanis Pelsöczi Istvánt és Miklóst elmarasztalják a miatt, hogy Kistapolcsányi Miklósnak kistapolcsányi és malonyai birtokrészeit elfoglalták és kifosztották.³

Mikép került Hrussó vára a csehek kezére? nem tudni. Csak annyi bizonyos, hogy 1446 jan. 10-én a vár alvárnagya Magnus (Nagy) Gergely társaival: Hopsich Dénessel, Mészáros András fiával Nikellel és Radnó Györggyel együtt a garamszentbenedeki konvent előtt Kistapolcsányi Kelemennek és Jánosnak 1000 arany frtért zálogba adták.⁴ A Kistapolcsányiak ettől fogva húsz évnél tovább uralkodtak a várban.

Kistapolcsányi Kelemen halála előtt Hrussó várát vejének Farkasdi Antalnak engedte át, mikor pedig Farkasdi meghalt és özvegye Moys Péterhez ment nőül, Hrussó várát ő vette át felesége testvéreivel, László, Gergely és Mátyással együtt.⁵

¹ DL. NRA. f. 1514, 35.

² Botka i. m. 85.

³ DL. 13,802.

⁴ DL. 13,904.

⁵ DL. 15,231, 15,232, 15,236.

Moys Péter halála után özvegye újból férjhez ment Szelcséni Pálhoz, a király udvarnokához, akinek Mátyás király 1467-ben Hrussó várát tartozékai-
val és Szelcsénnel együtt adományozta.¹ Szelcséni Pálnak 1475 júl. 24-én történt megöletése után Mátyás király még ugyanazon év második felében kamarásának laki Kis Tamásnak adta kir. adományba.² Laki Kis Tamás azonban hűtlenségbe esett, minek következtében a király Hrussó várát tartozékaival együtt 1486 okt. 27-én Lábatlani Gergelynek, a bácsi érsekség jószágigazgatójának adományozta,³ akitől 1490-ben Bajnai Both János és Endre vették meg és két év múlva ezek is 4000 arany frtért Verebélyi Györgynek, Simonnak és Pálnak adták el.⁴

Szelcséni Pálnak leánya Erzsébet állandóan perben áll Hrussó várának új birtokosaival. 1493. és 1498-ban sikerült is elérnie, hogy a király rendeletére őt a várnak és tartozékainak birtokába beiktatták.⁵ Kétségkívül ez a körülmény is hozzájárul, hogy a Verebélyiek Hrussó várát és tartozékait 1502 júl. 14-én radnai Holy Pálnak és ákosházi Sárkány Ambrusnak 5200 arany frtért eladták.⁶ Két év múlva, 1504 ápr. 28-án azonban ők is túladtak rajta. Ez alkalommal zabláthi

¹ Garamszentbenedeki lt. f. 48, 16.

² DL. 17,745.

³ Botka i. m. 103—105.

⁴ U. o. 107—109.

⁵ A részletek «A Zelchéniek» c. tanulmányomban olvashatók. «Turul», 1929. 45. l.

⁶ DL. 21,120.

Salczer Lőrinc, trencsényi és bajmóci kapitány és fiai vették meg ugyancsak 5200 arany frtért.¹

Hrussó vára 1525-ig zablati Salczer Lőrincnek birtokában volt, halála után pedig fia Jeromos, majd ennek fia, János örökölte. A Kistapolcsányi-család évtizedeken át folytatott küzdelmet ellenük, míg végül is győztesek maradtak és 1554-ben Kistapolcsányi György és Tamás zálogjogon annak birtokába jutottak. 1580. és 1581-ben Tapolcsányi János Hrussóy Mihállyal — mint említettük — kiegyezett és kir. adománylevelet is szerzett Hrussó várára és tartozékaira.

Tapolcsányi Pál elhaltával Hrussót és tartozékait a kincstár lefoglalta és 1616-ban hethési Pethe László bárónak adta át.

Hrussó várának tartozékait az 1504. évi örök felvállás következőleg sorolja fel: Szelchén (Nyitra), Kenezycz, Sythva, Kerezthur, Koszt-hollan, Lehotha, Sykawa és Hostheolc birtokok Barsban, továbbá Kycew, Ebedec, Boroc, Lewes és Lamathync puszták. Dr. Demkó Kálmán² Hrussó várának tartozékai közé sorolja Geletneket, Kislócsát, Nagyszelezsényt (bizonyára Nagyszelcsénnel tévesztette össze) és Oszlányt is, ezek azonban oda sohasem tartoztak.

1. *Boróc* (Bori, ma Borovce) puszta. Keresztúr és Ebedec között.

2. *Ebedecz* l. fentebb.

3. *Fenyőkosztolány* (Kosztolyán, Koszthollan, Kosztellán) vámja is volt.

¹ DL. 21,323.

² Hadtört. Közlem. 1914. 597.

4. *Hostheolc* (Hozthy). Keresztúr egy része. Keresztúrt ma is tótul Hostiének nevezik.

5. *Kendi* (Kenghy) puszta Szelcséni Pál adománylevelében szerepel. Későbbi neve Loócz, Kislócz (alias Kenghy).

6. *Knezics* l. fentebb.

7. *Keresztúr*, vámhely. Hrussó vára alatt.

8. *Kicő* (Zkychew, Kycew, Szkicó) község.

9. *Lamatincz* puszta.

10. *Nagylehota* (Német-Lehota, Alsó-Lehota, Fekete-Lehota) község. Eredetileg német telepítvény, valószínűleg egyidőben keletkezett a szomszédos Újbányával.

11. *Kis-Lehota* (Felső-Lehota, Puszta-Lehota, Lehotka) község.

12. *Lewes* puszta Hrussó vára alatt.

13. *Lóc* helység, Kistapolcsánytól északra.

14. *Maholány* (Mahola, Maholya, Maholafölde) község Kistapolcsány mellett. A garamszentbenedeki apátságé volt, de 1424-ben a kir. adománylevelben Hrussó várának tartozékai közé vétetett fel.¹

15. *Szelcsén* (Nagyszelcsén, Zelchen, ma Szolcsán) Nyitra vármegyében. 1467 óta Hrussó várának tartozéka. Régi község, már 1247-ben olvasunk róla. Sokszor cserélt gazdát, kivált azóta, hogy Hrussó várának tartozékai közé soroztatott s annak sorsában osztozott.² Bár az okmányokban mindig totalis possessio néven szerepel, azért részbirtokosokat is találunk benne. Nagyobb

¹ Knauz i. m. 164.

² L. «Turul» 1929. 40—47.

község, melynek 1397-ben már plebánosa is volt.¹ Az 1559. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv azt mondja róla: «Ecclesia OO. SS. pulcherrime exstructa.»²

Hrussóval együtt 1554-ben került a Kistapolcsányi-család birtokába és maradt is annak kiáltáig, amikor Hethési Pethe László báró s utána a Rákócziak birtokába került.

A felsorolt várbirtokok — eltekintve Ebedec, Knezsictől és főkép Szelcséntől — túlnyomórésztben erdőségekből állottak, melyek csak idővel népesedtek be. A birtok összterülete, amióta a Kistapolcsányi-család kezében volt, Knezsictől Lehotáig, Nagyugrócig, Széplakig és Szelcsénig egy darabban a 40,000 kat. holdat meghaladta.

¹ Némethy : Series parochiarum Adioec. Strigon. 417.

² Eszterg. hgprim. It. Visit. I.

NÉV- ÉS HELYMUTATÓ.

A

- Antonovith Mihály, gatamszentbenedeki prefektus 160,
Kürti Apa György 35.
Apponyi István 170, 171, Pál 118, 125, 127, 135, 150,
Péter 127, 135, 150, Kis-Apponyi Miklós diák 89.
Aranyáni Demjén és neje Petróczi Anna 89, 163, 170,
Katalin, Kistapolcsányi Ferencné, később Usaly
Péterné 94.

B

- Palásthi Bagonya Miklós 154.
Bajka 9, 144, 145.
Baykai Márton 13, Mátyás 14, Mihály 12, 13, 144.
Dereslényi alias Baykai István 145.
Baynai Both Ambrus 52, András 52, 53, 56, 146, 177,
János 52, 146, 177, neje Apollina, fiai János, Fe-
renc 52.
Baynai Illyés András 87, 119, Fruzsina 133, János
99, 120, neje Kistapolcsányi Fruzsina 87, 119, 167, 168.
Bakabánya 7, 146.
Balásffy István 136, Ilona 136.
Barachkai (Ugróczi)-család 18, Domonkos 15, István
40, 129, 136, Jakab 15, 19, 25, János 15—18, László
15, 19, Lőrinc 15, 16, 18—20, 149, 155, Miklós mes-
ter 148, 149, Simon 17.
Baragyáni (Brogyáni) András 126, 130, Anna szlopnai
v. Oroszlánkői Miklósné 65, Benedek 169, György
44, 169, Kata Kistapolcsányi Jánosné 95, utóbb
Hindi Mártonné 100, Miklós 44, Sebestyén 169.
Baranyai Gáspár 130.
Barbarith (Horváth) György és neje Chery Zsófia 113,
gyermekai : Dorottya l. Galambos, Ilona l. Károlyi,
Kata l. Makray, Margit l. Szógyéni alatt.

- Barbathuzi Demeter, neje Chulai Angaléta 157.
 Kishecsei Barduz Mihály fia Ferenc 156.
 Bars vára 4.
 Bartakovics Péter 126, 130.
 Bábindali György 77.
 Bálványi István 162.
 Dobozi Bánffy András, neje Ugróczi Borbála 161.
 Bánovszky Simon esztergomi kanonok 133.
 Bárány László, neje Kistapolcsányi Borbála 97, 145.
 Bársony György 159.
 Báthory István orsz. bíró 125.
 Pelsóczai Bebek-család 31—33, 37, 56, György 37, 49.
   Imre 37, István 31, 32, 36, 37, 176, János 176, Mik-
   lós 176, Pál 37.
 Belicza Tamás 133, 135.
 Bellay István 130.
 Bendé Miklós 131, 132.
 Berchényi László 80, 158, 165, 166, neje Micsinszky
   Mária 167, 168.
 Berki Miklós 134.
 Berzence vára 58.
 Bessenyei György berzencei várnagy 42.
 Beznák Miklós 49.
 IV. Béla király 139, 141.
 Bélád 146.
 Béládi Farkas 97.
 Bucsányi (Nemeghy, Neryeghi) Bodok László 24, Mik-
   lós 41, 58, Mihály, Oszvald 41, 58, 59.
 Bokross Benedek 128, 130, 134, 135, 137, 155, György,
   László 134.
 Bolognai Miklós garamszentbenedeki apát 29.
 Bornemissza Pál erdélyi püspök 89.
 Boróc 178.
 Bory Imre 44, 45, Mihály özvegye 130.
 Bossányi-család 23, 112, 114, 115, Anna Martonfalvai
   Marthon Mihályné 57, Bán 23, Borbála Hathalmi
   Pálné 1. itt, Domonkos fia Lőrinc 15, 16, 17, 94, 114,
   Endre 94, 114, Eufémia 17, Farkas 129, Hieroszlav
   114, Imre 116, 122, 150, 172, Iryszló (Juszlup) és
   János 15, 19, 20, 23, 79, 114, 126, 129, 163, István,
   neje Onory Anna 129, Lőrinc 15, 16, 94, 114, Márton
   63, 64, 79, 125, 161, Mihály, neje Görgey Margit 129,
   136, 163, 164, Miklós 5, 136, Péter 17, Sándor 114,
   Zsigmond 129.
 Bossányi Horváth Miklós 57.
 Bozóki vármonostor 103.
 Bratulich Simon pálos generális 112.
 Gödörfüsi Buza Antal 85, 102, 154.

C

- Trencsényi Chák Máté 5, 6, 141, 152, 174.
 Chaládi Ferenc 36.
 Regi Chama Gergely 47.
 Chanak (Chonak) Balázs 29.
 Lévai (Ludányi) Cseh János 161, László 30, Péter 24, 25.
 Csergeő Mihály 126.
 Csery Gáspár, Mihály 112, 113, 171, Zsófia Palásthy
 Benedekné, utóbb Barbarith Györgyné 113.
 Csetneki György és Mihály 174.
 Csuka Márton 132, 135, neje Lúley Erzsébet 131, 134.
 Csuklászi Pál 157.
 Chulai János garamszentbenedeki apát 146, István 155,
 Miklós 152, 155, 157, Angaléta l. Bar bathúzi, Ilona
 l. Pösthényi, Kata l. Mányai, Margit l. Seczeli
 Pusztaszentmihályi Chuzy Benedek 124, István és fia
 Mihály 36, János 170.
 Czecei Lőrinc 161.
 Czeglédi Mátyás 116.
 Cziráky Balázs 115, Mózes 125, Zsuzsa Kistapolcsányi
 Jánosné 111—113, 115, 122, 124, 126, 135' 150,
 163, 171.
 Czirquenius Benedek 88.

D

- Nényei Dachó Demeter és István 25.
 Deseői Danch fia László 25.
 Darázi Péter 30.
 nemes Dely István 122.
 ármai Deers 7, fia Imre 10.
 Dr. Demkó Kálmán 67, 140, 178.
 Derencsényi Farkasné Forgách Anna 76.
 Dereslányi Albert 145, Farkas 46, 145, Farkas Imre 145,
 Farkas István 46, 145, János, László, Lukács 145,
 Péter 46.
 Szerdahelyi Dersffy István 92, Miklós 111, 121.
 Desericzky János ghymeskosztolányi pleb. 124.
 Detrik Leusták fia 4.
 Dyósi István 43, 44, 48, Péter özv. 48.
 Egyházas Divéki Péter 62.
 Divékujfalussy Gergely 76.
 Ruszkaí Dobó Ferenc 90, István 104.
 Kozmafalvi Dolghos Tamás 96.
 Doroszlói Farkas 80, 81, János 158.
 Dovoráni Miklós, Péter 44.

Nagylucsei Dóczy Gábor 98, neje bedeghi Nyáry Krisztina 113.
Drugeth János nádor fia Miklós 8.

E

Ebeczky Imre 133, 135.
Ebedecz 11, 27, 28, 59, 60, 99, 108, 146—148.
Ebedeczi-család 27, Imre 28, István 21, 27, László 28, Lázár 21, 27, 28, Zanchok fia Deseu 10, Kiss Miklós 28.
Sági Echelei László 61.
Egresdy Kilián 149.
Egyházasmaróthi János 164.
Elekchei (Erekchei, Elekes) Benedikta, Kistapolcsányi Péterné 101, István 40, neje Sáry Zsófia 58, Tamás 44, 45.
Elefánti pálosmonostor 90, 110, 111.
Elefánti (Lefánti) Benedek 38, 39, Imre 94, István 38, Mihály 24, 38, 39, neje Kistapolcsányi Kata 23, 24, 38, Péter hrussói várnagy 70—72.
Endre kir. herceg 8, 9.
Endrédi György 162.
Gergelyi Eösthelyi Krisztina, Kistapolcsányi Tamás neje 91.
peleskei Eördegh (Erdegh) Erazmus báró 82, László 133, 136.
Erneő Tamásné Kistapolcsányi Julianna 97, 134.
Esztergom 175, káptalan 147.
Eszterházy Pál 133.
Érsekújvár 105.

F

Farkas Dénes lévai várnagy és neje Kistapolcsányi Erzsébet 81, 82.
Bessei Farkas Ignácné Hrussóy Márta 78, Tamás 121.
Farkasdi Farkas László 145.
Farkasdi (Korompai) Antal, neje Kistapolcsányi Dorottya 33, 37, 176, Miklós 33, Zsófia Geregyei Liphthai Jánosné 42, 52, 53.
Farkashegyi János, Kata Verebélyi Györgyné 54.
Fánchy György 103, 104, 130.
Fedémesi Miklós, Zobonya fia 21, 27.
Fekete-Báthory Fruzsina 108.
Felsőelefánt 148. ~~137~~
Fenyőkosztolány 178.
I. Ferdinánd király 66, 67, 77, 84, 86, 91, 124, 158, II. Ferdinánd 138.

- Ficza Demeter 145.
 Maróthi Fodor György, Péter, Miklós, János 58.
 Ghymesí Forgách-család 41, 49, 72, 121, Albert 56, 57, 172, Anna l. Derencsényi, Bódog 57, Ferenc váradi, majd nyitrai püspök 86, 106, 109, 111, 123, Gergely 57, neje Perényi Margit 126, Imre 86, János 93, Julianna l. Mérei, László 79, 80, 159, Mihály, neje Kerecsényi Kata 126, Miklós 76, 126, neje Zabláthi Julianna 76, Péter nyitrai püspök 21, 22, 80, 133, 159, 175, 176, Simon 86, 103, Zsigmond 79, 130, 133.
 Földes Miklós 144.
 Frank Gergely 159.
 Füssi (Pap) Gáspár 113, 114, János 85, 154, Klára l. Goszthonyi, László 30.

G

- Nagythőrei Gadóczy Benedek eszterg. kanonok 46, 60, 137, György 60, fia Simon 172, János 46, neje Adviga 46, 47, 101, 145, fia Endre, leánya Ulpula 60, Márta l. Horváth, Zsófia l. Peres.
 Galambos Miklósné Barbarich Dorottya 126.
 Galgóc 70.
 Garamszentbenedeki apátság 11, 16, 19, 28, 29, 37, 59, 69, 79, 92, 99, 142, 146.
 Névedi Geche Endre, Mihály, György, Miklós 40.
 Ghéczy Gergelyné Lukaviczky Margit 168.
 Geréb Péter nádor 60.
 Ghymes vára 6.
 Goszthonyi Ferenc 115, István, János 169, 170, Kata 169, Mihály 166, Miklós 159, 166, neje Füssi Klára 169.
 Görgey Margit, Kistapolcsányi Pál neje 127, 129.

Gy

- Kisherestyéni Gyepes András 42, 43, János 41, 43, 47, Péter 68, 83, 88, 148.
 Gyerki Péter 145.
 Gyékényes 160.
 Gyöngyösi János nyitrai kanonok 124.
 György garamszentbenedeki apát 37.
 Győri csata 106.
 Győrödi Márton 151, Péter 55, neje Szelcséni Ilona l. itt

H

- Haslav (Hozlov) Hochlov ispán 3—6, 141, Ottó 3, község 3.

- Hathalmy Dániel 109, 111, 112, 124, 125, 130, Pál 112, 117, 118, neje Bossányi Borbála, gyermekei Dániel, Dávid, Erzsébet 118.
 Hebenstreyth újbányai jegyző 128.
 Heczeli l. Seczeli.
 Herchel selmeci városbíró 165.
 Herestyéni Gáspár 98, Depessy (Gyepes?) Borbála, Kistapolcsányi Boldizsár neje 98, 100.
 Hindi Márton 100, Pál ghymesi várnagy 155.
 nemes Hobordanec Márk 80.
 Radnai Holy Pál 54, 55, 147, 177.
 Nagythőrei Hollósy Ambrus 100, Benedek, Gergely, Márton 169, Mihály 101, 148, 169, neje Kistapolcsányi Zsófia 35, 101, 145, Miklós 101, neje Kistapolcsányi Adviga 35, 101, 130.
 Hopsich Dénes 31, 176.
 Horhy Márk 145.
 Horváthi Horváth Bertalan 88, Miklós 109, 115, 117, Pál 168, Imre 63, 165, István 172, Zekoloczky Vebo-renc Horváth Tamás 78, Horváth (Radvychych) Prochotius János prédikátor 124.
 Hostheolc l. Keresztúr.
 Hrussó (Russó) vára 10, 13, 14, 21, 33, 34, 36, 38, 42, 45, 47—57, 60, 61, 64—66, 69, 73, 76—78, 82—84, 86, 88, 89, 93—95, 112, 119—122, 124, 128, 129, 131—133, 135, 137, 146, 153, 154, 160, 171, 173—180.
 Hrussói László ispán 173, 174.
 Hrussóy János, Mihály l. Salczer.
 Hudezovicz János l. Tápolcsányi.
 Nagyszegházai Huszár Bálint 62.

I

- Illésházy István 111.
 Ilméry Benedek és gyermekei Sebestyén, Benedek, Anna 158, 159, Ferenc 158, 159, Mária Kistapolcsányi György neje 122, Pál nyitrai kanonok 157.
 IIsvai Lesták nádor 22, 175, György, Péter 175, Hedvig 175, Ilona 23, 24, 175.
 István herceg 10.
 István Teech fia 12.

J

- Jakói (Jókai?) János, István, Janka 44.
 Jakusith Tamás 88.
 János király 66, 67, 74, 152, 153, 158, 163, 165, 168.
 Járay Lászlóné Kistapolcsányi Borbála 134.
 Jeszenszky János 135.

K

- Kalacsna 148—150.
 Kanisai János eszterg. érsek, Miklós, István 21, 175.
 Kapornoky Mihály 92.
 Kapy Anna l. Pethe.
 Kálmánfalva 150.
 Kálnay Albert 151, Pál 25.
 Gelénfalvi Kápolnay Mihály 166.
 Róbert Károly király 5, 6, 148, 151.
 Károlyi Ferenc, neje Barbarich Ilona 126.
 Kázmér lengyel királyfi 60.
 Keglevich gr. család 106.
 Baskafalvai Kerék Antal 147.
 Kasthnyai Kerek Antal 44.
 Kerecsényi Kata, Forgách Mihályné 126.
 Kereskényi Pálné Kistapolcsányi Kata 97, 134.
 Keresztúr 179.
 Kendy (Kenghy) 179.
 Kereszturi András 124, György 44.
 Kerékszállítás 150.
 Kétházy Imre, neje Kistapolcsányi Margit 96.
 Kicző (Szkiczó) 179.
 Kisendrédí Kis Tamás 30.
 Laki Kis Tamás 45, 50, 51, 53, 54, 146, 177.
 Ujfalusi Kis Miklós 44.
 Kisgyőröd 151.
 Kishecsei Tamás, Mihály, Imre 22.
 Kisherestyéni Miklós 53.
 Kismányai Lukács 47, 101, 145.
 Kislehota 179.
 Kismálás 151, 152.
 Kismányai Lukács neje, Kistapolcsányi Zsófia 47, 101, 145.
 Kissalló 153.
 Kissereényi Ferenc 166.
 Kistapolcsány 4—7, 13, 14, 22, 23, 27, 28, 31, 34, 41,
 56, 62, 66, 68—70, 81, 82, 88, 89, 93, 95, 97, 99, 100,
 106, 118, 119, 122, 128, 129, 131—134, 138—144.
 Kistapolcsányi (Tapolcsányi) Anna 93, 100, 158, Salgay
 Balázné 100, Marthon Mihályné l. itt, Ádám 100,
 169, Ágota 15, 19, 20, Bálint 35, Benedek 14, 19, 20,
 23, 24, 26—28, 38—40, 44, 45, 47, 49, 50, 58, 59,
 61—63, 87, 144, 147, 151—153, 156, 160—162, 164,
 168, 172, Boldizsár 93, 97—100, 103, 118, 122, 137,
 148, neje Herestyéni Borbála l. itt, Borbála l. Bárány,
 Dorottya l. Horváth Imre, Dorottya l. Szelcséni,
 Endre 7, 9—14, 101, 102, 146, 152, 154, 172, Eusták
 68, 87, Ferenc 68, 69, 72, 92, 93, 97, 99, 103, 114,

121, 150, 151, 159, 170, Fruzsina l. Baynai Illyés, Gergely 4, 5, 8—11, 13—16, 19—21, 23—29, 33, 36, 38—41, 44, 45, 47—50, 53, 56—59, 61—63, 101, 146, 147, 149, 152, 154, 155, 160, 161, 168, 172, neje Bossányi Zsófia 56, 57, György 9, 55, 66—71, 75, 77, 79—85, neje Micsinszky Mária 87, 90, 93—96, 101, 113—115, 119, 121—122, 151, 156, neje Ilméri Mária l. itt 130, 145, 149, 150, 152, 154—159, 161—165, 167, 168, Gyula 4—10, 12—14, 101, 102, 148, 151, 156, 174, Ilona Török Istvánné l. itt, Imre 20, 21, 30, 78, 92—94, 97, 99—102, 108, 109, 114, 120, 121, 145, 150, 151, 159, 168, 170, István 68, 81, 84, 87, 95—97, 100, 162, leánya Farkas Dénesné l. itt, János 11, 14—17, 19—22, 27, 30, 31, 38, 53, 55, 61—63, 65, 78, 85, 87, 90, 92—95, 97, 99—103, 105—108, 110—123, 136, 142, 146, 149—151, 155—159, 161—163, 165, 167, 169—172, 175, neje Cziráky Zsuzsanna l. itt, Julianna, Erné Tamásné l. itt, Kata Elefánti Mihályné l. itt, Kata Török Kristófné l. itt, Kata Kereskényi Pálné l. itt, Kelemen 27—33, 37, 39—41, 44, 47, 56, 156, 176, László 33—35, 47, 53, 55, 60, 62—63, 66, 68, 69, 72, 85, 90, 92, 93, 145, 146, 149, 152, 154, 162, 170, Margit 156, 158, 169, Margit l. Kétházy, majd Tajnai alatt, Márton, másképp Gyula 19, 20, 23, 24, 27—29, Mátyás 26, 33, 38, 39, 41, 45, 50, 165, Mihály 55, 62, 63, 68, 85, 90—93, 154, 159, 160, 165, Miklós 8—11, 13, 35, 42, 46, 145, 146, 152, 156, 172, 176, Pál 66, 101, 111, 112, 116, 122—129, 134, 135, 150, 152, 158, 164, 172, 178, Péter 4, 14, 19, 20, 23, 24, 55, 63, 87, 101, 144, 152, 157, 165, 168, Sándor 145, Tamás 55, 63, 66—73, 75, 77, 79—90, 95, 96, 108—110, 120, 149, 152, 154, 157, 159, 161—163, 165—167, 169, 170, 178, neje Eösthelyeky Krisztina 91.

Thórei Kistapolcsányi Adviga l. Hollósy és Gadóczy, Bálint, Borbála, Gergely, Imre, László, Lukács, Sántha Miklós 101, neje Medenczés Margit 35, 46, 60, 101, Zsófia l. Hollósy és Kismányai.

Kistúr 9, 154.

Koszthaniczai Kithonich János 131.

Knezsic 11, 12, 23, 37, 70, 73, 75, 84, 93, 134, 153, 154.

Koloni András 24, György 35.

Kolosi monostor 75, 109. ^{174. 16}

Kolossy (Paulovich) Imre 118.

Konkoly Péter 133, 135.

Konth Miklós nádor 13.

Konyechay Ádám prédikátor 124.

Koritkovich-család l. Tapolcsányi.

Korláthkői Borbála l. Salczer.
 Korompay Márk nyitrai örkanonok 123.
 Korosi György 57.
 Kosár Benedek 133.
 Zedlecz Koszka Miklósné Hrussóy Anna 70, 73.
 Kosztolányi Richtár Ádám 162, fiai László, Tiborc,
 Valéria 163.
 Kókai Boldizsár 133, 135, Gáspár 126, 130.
 Chymori Kövér Pál 145, 153.
 Kralovich Dovrany-család l. Tapolcsányi.
 Kubinyi Kristóf 124.
 Kutasy János eszterg. érsek 123.
 Kürthi László 150.

L

I. Lajos király 8, 12, 13, 174.
 Lamatincz-pusztá 179.
 Latkóczy Bernát 104.
 Lábatlani Gergely 51, 52, 177.
 IV. László király 3, V. László 34, oppelni herceg nádor
 14, 174, nápolyi László 21.
 Lednice vára. 73.
 Lendvay János 128.
 Lewes-pusztá 179.
 Léva vára 6, 29, 105, 173, 174.
 Lévy Fruzsina 72, Vajdaffy János fia Zsigmond 164.
 Zlatkowitz Libemerszky Burián 73.
 Lipcsey László 91.
 Liphay Imre 127, 137, Mihály 58, Geregyei Liphay
 Jánosné Farkasdi Zsófia 42, 52, 53.
 Dereslényi Lithassy Albert, György 47, 57, János 57.
 István 68, Pál 99, Tamás 57, 58
 Lodomér eszterg. érsek 139.
 Loyko Mihály nemeci pléb. 124.
 Lónyay Albert, Mihály 172.
 Lukács elefánti perjel 89, kolosi apát 78.
 Lukács Kozma fia 4.
 Lüleý János 68, István 97, Mihály 100.

M

Magnus (Nagy) Gergely hrussói várnagy 31, 176.
 Maholány 179.
 Majthényi János 160, Kristóf 150, Márton 149, 162,
 Mihály 161, Rafael 63, 161.
 Makray Márton neje Barbarich Kata 126.
 Malonya 8, 11, 80, 93, 134, 156—160.

- Malonyai = Kistapolcsányi Kelemen.
 Markóczy János nyitrai kanonok 148.
 Marosfalva 160.
 Maróthy György 10, 80, 83, 85, 88, 163, 167, János
 leánya Borbála, Margit 167, Jakab fiai György, Mik-
 lós 10.
 Málasi András, Miklós 152.
 Mányai Jánosné Chulai Kata 157, Mihály 43, 52.
 Mártonfalvai Marthon Mihály neje, Kistapolcsányi Anna
 40, 47, 57, 172.
 I. Mátyás király 31, 33, 42, 49—51, 58—60, 145, 172,
 177, főherceg 109, 123.
 Sz. Mihályuri Medenczés László, Antal, Miklós, Anna,
 Apollónia 35, Borbála 46, László 46, Margit Kis-
 tapolcsányi (Sántha) Miklós neje l. itt.
 Medveczky Ferenc, Pál, János 169.
 Melek Balázs kistapolcsányi pléb. 142.
 Mérei Mihály 70, neje Forgách Julianna 76.
 Mészáros András fia Nikel 176.
 Miklós kolosi apát 23.
 Mikeffalvai Micsinszky (Mithynczky) János 136, Mária
 Kistapolcsányi Györgyné l. itt, Anna Nachtigall
 Györgyné, majd Némchy Mártonné 167.
 Miksa király 88, 119, főherceg 109, 132.
 Militey János mester 88.
 Machi Miskey István 36, 57, 172.
 Moys Péter 33, 36, 37, 176, 177, Anna Ujfalussy Péterné
 40, 42, 47, 52, 53, Zsófia Kistapolcsányi Gergelyné
 40.

N

- Nachtigall György 167.
 Nadlányi János 17.
 Dereslényi Nagpány Benedek 145.
 Nagy Máté 81, Miklós 128, Lessenyei Nagy Ferenc 105.
 Nagyapponyi Miklós, Tamás 22.
 Nagyberzeneci Gáspár 75.
 Nagylehota 179.
 Nagymartoni Pál ispán országbíró 10.
 Nagymálasi László, Miklós 14.
 Nagytapolcsány 139, 140.
 Nagytapolcsányi János konventualista 123.
 Nagytőrei György 46.
 Nagyugrócz 15, 16, 63, 64, 79, 93, 110, 115, 127, 128, 136,
 160—164.
 Nanovycz Tóbiás predikátor 124.
 Nádasdy Tamás orsz. bíró 76, 81, 87, 170.
 Nádaszi Pál 56.

Nedeczky Bálint 169.
 Korompai Nehéz Péter, György 58, 172.
 Nemchy Márton 167.
 Nemeghy (Névedi) Boduk, János, László 15, 19, János
 17, András 25.
 Néveri Péter, Gáspár 68.
 Novák Miklós eszterg. kanonok 127.

Ny

Bedeghi Nyáry Krisztina 1, Dóczy, Lőrinc 76.
 Nyitra 60, 68, 139, káptalan 10, 26, 42, 46, 48, 145, 152,
 156, 164.
 Nyulak szigeti apácák 109—111.

O

Szerémi Odescalchi Artur herceg 91, 173.
 Oláh Benedek 62, János 69, 101.
 Onori (Óvári) András 49, Anna l. Bossányi, Péter 43,
 44, 48, 168.
 Oroszlánkői (szlopnai) Miklós 65.
 Oszlányi András, Miklós 25, István, János, Péter 148,
 András, Péter 168.
 Országh Mihály nádor 37, 40, 56.
 Oszichka Lőrinc thaszári pleb. 134.
 Osztrovith Miklós 93.

Ö

Ölvedi Benedek 81.
 Gergelyi Ewstheleki Krisztina l. Kistapolcsányi Tamás 91.
 Össöd 10, 119, 134, 164.

P

Palásthy Benedek 113, József 126, Kopey 8, Mihály 167.
 Palóczi László orsz. bíró 30.
 Palya Miklós, György 41.
 Paronyay István 124.
 Patrik Miklós 127.
 Pál sághi prépost 30.
 Pálffy Miklós 104, 105.
 Pálosnagymező l. Velkapola.
 Páni János 25.
 Pázsit 78, 93, 120, 136, 168, 171.
 Királyfiai Peres János 30.
 Perényi Imre nádor 61, 65, Miklós hrussói várnagy 174,
 Ferenc 130, Margit l. Forgách.
 Perlep 166.

- Orosdi és szadvári Pethe László báró, neje Kapy Anna
132, 137, 148, 150, 153, 172, 178, 180, Márton kalocsai
érsek 124.
Philo János konventualista 114.
Podmaniczky János 68, 72, 73, Rafael 72—76.
Pogrányi Bénédek 111, 118, 168.
Poklostóy Máté sághi prépost 103.
Polyák János oszlányi pleb. 150.
Dereslényi alias Kishechei Porkoláb Demjén 145.
Pogay János kistapolcsányi pleb. 143.
Pókaházi Tamás 23.
Pöstyéni Ádám 117, Miklós neje Chulai Ilona 157.
Prandorfer Tamás 84, 88.
Praznóczi György 164, Vince 25.
Pribék Ferenc 85, 154.
Puska János 105.
Pusztakovácsi 169.
Pyri Tamás 164.

R

- Raach György 80.
Radetius István kir. helytartó 150.
Radno György 31, 176.
Radovitz Péter váci püspök 112.
Rahoczay (Mahulinszky) János 109.
Rakolupszki Ilona, Jusztina, Zsuzsa 136.
Vezekényi Remete János 25.
Revistye vára 95.
Rétházy István 165.
Révai Ferenc nádorhelyettes 77.
Rochmanni János 49.
Mitici Roson László 104.
Rósa Mihály, neje Kistapolcsányi Anna 137.
Báró Ruber György, János 132.
Rudolf király 94, 121.
Russó I. Hrussó.

S

- Salgay Balázs, Dorottya, Ferenc, Zsófia 100, 156.
Zabláthi Salczer (Hrussóy) György 55, 61, 65, 66, János
67—73, 75—79, 83, 153, 154, 178, I. neje Lévyay
Fruzsina, II. neje Podmaniczky Anna 72, Gáspár
67, 70, 71, Jeromos 55, 64—66, 162, 178, neje Korláth-
kői Borbála 64, 66, 67, 73, leányai Anna, Márta,
Zsófia 73, Lőrinc 55, 60, 61, 64—66, 117, 157, 170,
178, Mihály 75, 76, 78, 120, 169, 171, Margit 75,
Mátyás 55, 65.
Sarlai János 152.

- Saskó vára 173.
 Sági monostor 30.
 Sámoly György 133, 134.
 Sándor Dorottya, Kistapolcsányi Jánosné 100.
 Sáray (Sáry) György 43—45, 58, 172, László 4, 14, 144,
 174, Márton 34, Zsófia l. Elekchei.
 Ákosházi Sárkány Ambrus 54, 55, 147, 177.
 Sáros vára 174.
 Sámbockréty György, neje Füssy Klára 120, 170, István
 120, Péter, Orsolya 57.
 Schellendorf Burián, neje Hrussóy Magdolna 70, 78,
 Stilfried, György 78, Anna, Erzsébet 78.
 Seczeli (Heczeli) Jánosné Chulai Margit 157.
 Semléky János 119.
 Setétkuti Endre 27.
 Thőrei Simay György 35, 172.
 Simonyi Benedek 39, Burián 169, Erzsébet 136, Ferenc
 38, 39, Frank 24, Gáspár 105, György 25, 39, Imre,
 János 39, Klára 38, 39, László, Miklós, Zsiga 39,
 Sandrin 68, 169.
 Somogyi István 124.
 Poltári Sóós Elemér 173, Jánosné Micsinszky Fruzsina
 167.
 Cheri Solyom László, Antal 41.
 Suchynafalvai Jób 44.
 Suter Péter 137.

Sz

- Szakolca 169.
 Szapolyai Imre 37, 56.
 Szegedi János 123, Mihály eszterg. kanonok 89, 142.
 Szelcséni Borbála 42, 52, Erzsébet 40, 42, 47, 48, 52—55,
 177, György diák 113, Ilona 42, 47, 48, 52, Győrödi
 Péterné 55, 61, 65, Praznóczi Györgyné 164, Kata
 Baragyáni Györgyné 40, 42, 47, 52, Pál, neje Kis-
 tapolcsányi Dorottya 36—38, 40, 42—50, 52, 53,
 55, 56, 67, 77, 153, 160, 176
 Szelcsén (Nagy Szelcsén) 49, 65, 82, 91, 93, 94, 114, 117,
 120, 122, 136, 169, 174, 179.
 (Nagy) Szelezsényi Ferenc 68, 83, 88, 159, István, neje
 Baynai Rozina 131—135, 159, Mátyás 68, 83, 88,
 97, 98, Gáspár 97, 98, 102.
 Szenczy János 135.
 Szenthlázlóy István 133, 136.
 Szerdahelyi Imre 44, János 136, Mihály 42—46, 48—50,
 alispán 124, 125, 127, 130.
 Széchi Miklós orsz. bíró 148.
 Széknyéki nyitrai kanonok 148.

- Széplak 78, 93, 94, 112—115, 120, 122, 128, 130, 131,
 135, 136, 169, 172.
 Széplaki alias Varbóki Ferenc 112.
 Szikora Bálint 97.
 Endrédi Szobonya (Zobonya) Ferenc 40, György, neje
 Lúley Anna 134, Imre, Miklós 40, 47, István 151,
 156, János 47, Pál 134, 135.
 nemes Szolcsányi Márton l. Tapolcsányi.
 Szódói Zsigmond 23.
 Szógyéni Máté, neje Barbarith Margit 126.
 Szöllősy János 127, 134, Ferenc 150.
 Sztrezeniczky Miklós, neje Theörek Anna 93.

T

- Tajnay Albert, Anna, Mátyás 96, 101, Antal 40, 47,
 György hrussói várkapitány 129, Lénárt 97, Mihály
 68, Miklós 47, Orbán 40, 47, Péter, neje Kistapolcsányi
 Margit 88, 95—101.
 Tarnóczy Miklós 125.
 Tapolcsányiak l. Kistapolcsányiak.
 Tarródy Ferenc, neje Török Orsolya 169.
 Tapolcsányi (Szolcsányi) Márton, Kralovich Dovrany,
 Hudezovicz János, István, György, Nyitrai Márton
 138.
 Tapolcsányi András aliter Koritkovith, Mátyás, János,
 Mihály, István, Borbála 138.
 Teechfi István 12, 13.
 Thalassy Ambrus garamszentbenedeki prefektus 99.
 Thaly Kálmán 165.
 Thamássy János eszterg. kanonok 77.
 Thelekessy István 121.
 Theresméli Ambrus 44.
 Therjéni János, László, Márkus 164.
 Theszéri László 164, Miklós 165, Péter 42.
 Névedi Therek Pál 68.
 Pathi Theurek Kristóf, neje Kistapolcsányi Kata 91,
 93, 169, Anna l. Sztrezeniczky, Orsolya l. Tarródy.
 Thinóczy János konventualista 123.
 Maróthi Thompa Péter 40, 47, Tamás 40, 58.
 (Nagy) Thöre 172, 173.
 Thurchányi György, János, László, Márton 116, 133,
 135, 136.
 Thuróczi monostor 69.
 Thuróczy Miklós 66, 76, Péter, neje Kistapolcsányi
 Julianna 137, 140.
 Thurzó Elek orsz. bíró 68, 79, 125, György nádor 125,
 129, 133.

Derechkei Török János főesperes 141.
 Enyingi Török Bálint 67, István, neje Kistapolcsányi
 Ilona 116, 122, 123, 125—135, 164.

U

Ugróczi I. Barachkai-család.
 Ugróczi János garamszentbenedeki prefektus 127.
 Ujbánya 116, 117, 128.
 Ujfalussy Péter, neje Moys Anna 42, 47, 52, 53.
 Ujlaki Miklós erdélyi vajda 32, Gergely nyitrai kano-
 nok 68.
 Ujváry Benedek, János 158.
 II. Ulászló király 58, 64.
 Ulrik garamszentbenedeki apát 18.
 Usaly Péter 93.
 Üreghy György 135.

V

Vall Konrád de Aurach 83, 86.
 Vardai Pál eszterg. érsek 76, 81.
 Varbóki I. Széplaki.
 Farkasvár Varbóki György 170.
 Vály Péter 109.
 Vásárhelyi András 131.
 Velcséczy Endre 30, 35. Vezekényi Velczech Barnabás 153.
 Velkapola 15, 83, 89, 107, 111, 112.
 Verebélyi György, neje Farkashegyi Kata 53, 54, 147,
 177, Ilona, Margit 54, János 53, 54, Pál 53, 177, Pé-
 ter 54.
 Veresvári Mihály kistapolcsányi pleb. 142.
 Véghles vára 104.
 Viszocsányi Gáspár 133, Kata 123, Sándor 104, 115,
 163, 171.
 Pápai Vizkelethy János 135, Tamás 123.
 Vörös Beke (Bede) hrussói várnagy 174.

Z

Zabláthiak I. Salczer.
 Zabláthi Jakab garamszentbenedeki apát 66.
 Ebedeczi Zancsok, Deseu 10.
 Zamoyski János kancellár 105.
 Zapazi László 24.
 Chemeri Zay András 128, 130, 135, 136.
 Zách Felicián 5, 8.
 Zimányi Benedek, István, Izsák 12, 13, 144.
 Zkolek Imre 133.

- Domanoveczi Zmeskál Jaroszláv, Vencel és neje Maróthi
Borbála 167.
Zobori konvent 11.
Zobonya l. Szobonya.
Zolnay Miklós 127.
Brodi Zongor Miklós hrussói várnagy 126—128, 133, 135.
Miklosóczi Zudar Dávid 68, 69, László 92.
Báróczi Zylva Boldizsár 160.
Zsámbokréty l. Sámbockréty.
Zsemeri Boldizsár 80, 88, 151, 156.
Zsigmond király 14, 21, 22, 25, 27, 30, 49, 174, 175.
-

